

Isrāēļa reliģijas vēsture

(Vecā Derība)

17. Isrāēļa reliģijas vēstures avoti.

1. Vecās Derības kanons. Isrāēļa¹⁾ vēstures galvenais avots ir Vecās Derības grāmatas, kristīgās Bībeles²⁾ pirmā daļa. Šīs grāmatas bija vēlākās jūdu draudzes kanons³⁾ — svēto rakstu krājums. Vecās Derības kanons aptver lielāku skaitu atsevišķu grāmatu.

Parastais luteriešu (arī latviešu) Bībeles iedalījums izšķir Vecajā Derībā 39 atsevišķas grāmatas, kas sadalās 17 stāstu grāmatās, 5 mācības grāmatās un 17 praviešu grāmatās.⁴⁾

Stāstu grāmatas iesākas ar 5 Mozus grāmatām, ko jūdu draudze apzīmēja ar vienu vārdu thorāh (= mācība, bauslība). Pirmā Mozus grāmata stāsta par pasaules un cilvēces pirmvēsturi un par Isrāēļa tautas aizvēsturi, t. s. patriarchy (Abrāhāma, Izāka, Jēkaba un Jāzepa) laikmetu (Sk. šīs grām. 33. §). Otrā, trešā, ceturtā un piektā grāmata tēlo Mozus laikmeta notikumus, no viņa dzimšanas līdz nāvei, iepinot stāsta pavedienā vairākus likumkrājumus un daudz atsevišķus likumu noteikumus. Zinātnē atsevišķas Mozus grāmatas apzīmē ar grieķu un latīņu vārdiem: 1) gēnesis = izcelšanās, 2) èxodos (latīn.: exodus) = iziešana, 3) leviticus = levītu (priesteru) grāmata, 4) nūmeri = skaitļi un 5) deuteronomium = otrais likums, likumu atkārtojums.

1) Isrāēlis — tautas vārds, kurās atsevišķos locekļus sauc par isrāēliešiem, Isrāēļa bērniem jeb ebrējiem. Par jūdiem sākumā sauca tikai Jūdas cilts locekļus; pēc trimdas šis vārds apzīmē visu bauslības draudzi.

2) Bībele, no vācu Bibel, kas savukārt ir sabojāts grieķu vārds biblia = grāmatas (daudzskaitlis).

3) Vārds kanons (no grieķu un ebrēju valodas saknes, kas nozīmē niedru, mērauklu, arī sarakstu) apzīmē šai gadījumā to grāmatu sarakstu un krājumu, kas pieņemtas par mērauklu ticības atziņai un tikumībai. Ar vārdu „derība“ (ebrējiski: berīt) jūdi apzīmē savu reliģiju, uzskatīdami to it kā par derību, ko Dievs noslēdz ar cilvēkiem, uzstādotiem tiem savas prasības un dodams solījumus, kurus izpildīs, ja prasības būs ievērotas.

4) Ebrēju kanona iedalījums ir citāds.

Tālāk nāk stāstu grāmatas: Jehošuas (Jozuus) grāmata, Soģu grāmata, Rūtes grāmata, 1. un 2. Samuēla grāmata, 1. un 2. Ķēniņu grāmata, 1. un 2. Laiku grāmata (Chronika), Esras grāmata, Nehemjas (Nehemijas) grāmata un Estēres grāmata. No Jozuus grāmatas līdz 2. Ķēniņu grāmatai turpinās stāsti par Isrāēļa tautas dzīvi no ieiešanas Kanaanā līdz Bābeles trimdai. 1. un 2. Laika grāmata sniedz pārskatu par visu Isrāēļa tautas vēsturi, bet sīkāk pakavējas tikai pie ķēniņu laikmeta; še visi notikumi aplūkoti un novērtēti jau no vēlākā, bauslības reliģijas viedokļa. — Esras, Nehemjas un Estēres grāmatas sniedz ziņas par laiku pēc Bābeles trimdas.

Par mācības grāmatām sauc: Ijāba grāmatu, Psalmu (Dāvida dziesmu) grāmatu, Salamana sakāmu vārdu grāmatu, Salamana mācītāja grāmatu un Salamana augsto dziesmu. Tur atrodam Isrāēļa reliģisko liriku un didaktiskus un filosofiskus sacerējumus.

Praviešu¹⁾ grāmatas iedala 4 lielos praviešos un 12 mazos. Lielo praviešu grāmatas — Jesajas (Ezajas) gr. Jeremijas gr., Jeremijas raudu dziesmas, Ecechiēla gr. un Dāniēla gr. Mazo praviešu grāmatas — Hosejas (Ozejas) gr., Joēla gr., Āmōsa gr., Obadjas gr., Jōnas gr., Mīchas (Mikus) gr., Nachuma (Nakuma) gr., Cefanjas (Cewanijas) gr., Hagaja (Agajus) gr., Zacharjas (Čakarijas) gr. un Maleāchi (Malaķijus) gr. Ebrēju kanonā divpadsmit mazo praviešu grāmatas kopā uzskatīja it kā par vienu grāmatu.

Visas Vecās Derības kanoniskās grāmatas sarakstītas valodā, ko Isrāēļa tauta savā laikā runājusi, t. i. ebrēju valodā; tikai daži gabali Esras un Dāniēla grāmatās sarakstīti radniecīgā aramiešu (siriešu) valodā, kas pēdējos gadsimteņos pr. Kr. bija visā Palēstīnā tapusi par sarunas valodu.

Kanonisku nozīmi ieguva vispirms 5 Mozus grāmatas ap 400. g. pr. Kr., tad praviešu grāmatas ap 200. g. un beidzot arī citi raksti. Kanonu noslēdza pēdējā gadsimtenī pr. Kr.

¹⁾ Praviētis, no grieķu vārda prophētēs (pro = priekšā, phēmi = runāju), kas apzīmē cilvēku, kurš runā atklāti ļaužu priekšā, piem. izskaidrodams dievu noslēpumainos ūrākulus. Attiecīgais ebrēju vārds nabi (daudzskaitlis nebiim) apzīmē runātāju, kas uzstājas ne savā vārdā, bet augstākā (Dieva) uzdevumā.

Vecās Derības grāmatas nav nosaucamas par vēsturiskām grāmatām šā vārda parastajā nozīmē; viņas tēlo pagātnes notikumus, aplūkodamas cilvēces un dabas dzīvi tiešā atkarībā no Dieva prāta¹⁾, un grib tādā kārtā dot celsmi lasītājiem un klausītājiem, t. i. pamācīt tos par Dievu un dievišķu dzīvošanu, lai sagatavotu par tādiem cilvēkiem, kādiem tiem pienākas būt Dieva priekšā.²⁾ Izvēlētus gabalus no šīm grāmatām jūdi lasīja priekšā savos dievkalpojumos, un arī kristīgās draudzes dara tāpat. Lai atšķirtu Bībeles grāmatas no laicīgiem (profāniem) rakstiem, sauc tās par Svētiem rakstiem. Kā Dieva atklāsmes dokumentus Bībeles grāmatas sauc arī par Dieva vārdiem. Viņu vislielākā nozīme ir tā, ka tie dod daudz vērtīgu ierosinājumu ticības un tikumības dzīvē. Dažādiem Bībeles rakstiem šai ziņā gan dažāda vērtība.

2. **Apokrifi un pseudepigrafi.** Ziņas par jūdu dzīvi sniedz arī tā sauktie Vecās Derības apokrifi.³⁾ Tie ir jūdu rakstniecības ražojumi, kas sarakstīti lielāko tiesu pēc Vecās Derības kanona noslēgšanas un tāpēc vairs nav uzņemti kanonisko grāmatu skaitā. Apokrifu oriģinālvaloda ir visvairs grieķu valoda. Par apokrifiem sauc galvenā kārtā tos nekanoniskos jūdu rakstniecības ražojumus, kas gan iztrūkst ebrēju kanonā, bet atrodami Vecās Derības grieķiskajā tulkojumā Septuaginta (septiņdesmit).⁴⁾ Arī Bībeles latviskajā tulkojumā tie uzņemti, izņemot angļu bībeles biedrības izdevumus.

Šie apokrifi, skaitā 14, sadalās stāstu, mācības un praviešu grāmatās.

Apokrifiskas stāstu grāmatas ir pirmā, otrā un trešā Makabēju grāmata, trešā Esras grāmata, Jūdītes grāmata, Tōbijas grāmata un pielikumi pie Estēres grāmatas.

Apokrifiskas mācības grāmatas ir Jēzus Siracha dēla gudrības grāmata, tā sauktā ceturtā Makabēju grāmata un Manasus tūgšana.

Apokrifiskas praviešu grāmatas — Bārūcha grāmata, Jeremijas vēstule un pielikumi pie Dāniēla grāmatas.

1) Šādu tēlošanas veidu sauc par reliģisko pragmatismu.

2) Sal. 2. Timot. gr. 3. nod. 16, 17. p.

3) Grieķu vārds apókryphos = paslēpts; šai gadījumā — no dievkalpošanas izņemts, dievkalpošanā nelietots.

4) Tā nosauc šo tulkojumu tāpēc, ka pēc kādas teikas (Aristeja vēstules) Mozus grāmatas tulkojuši 70 rakstu mācītāju; viņu atsevišķi izgatavotie tulkojumi esot vārdu pa vārdam saskanējusi.

Uzglabājušies vēl daži citi jūdu rakstniecības ražojumi, kas nav uzņemti ne ebrēju kanonā ne Septuagintā, bet pazīstami lielāko tiesu tikai dažu nomaļus dzīvojošu kristīgu tautu tulkojumos, piem. ētiopiešu, siriešu un citu valodās. Tie mūs iepazīstina ar plašo tautas aprindu dievbijību, par kuŗu atrodam maz aizrādījumus oficiālās baznīcas atzītajos kanoniskos rakstos, un dabūjuši Vecās Derības pseudepigrafu¹⁾ vārdu.

Ievērojamākie pseudepigrafi: Aristeja vēstule, mazā Genesis (jubileju grāmata), Henocha grāmata, Mozus debesbraukšana, Jesajas parādība, Bārūcha apokalipse, ceturtā Eras grāmata, 12 patriarchu testamenti, dažas no tā sauktajām Sibillas grāmatām, Salamana psalmi, Salamana odas. No daudz citiem pseudepigrafiem pazīstami gandrīz tikai virsraksti vien, piem. Abrāma, Ijāba, Mozus testamenti, Ādāma grāmata.

3. Avotu pētīšana. Neviens no Vecās Derības rakstiem un citiem Isrāēļa literātūras ražojumiem nav uzglabājies pirmrakstā. Tie bijuši rakstīti uz papīrusa sloksnēm, kas savā trauslumā gājušas bojā. No laika priekš grāmatu iespiešanas uzglabājušies tikai veci Bībeles rokraksti uz pergamenta. Vecākie rokraksti ebrēju valodā sniedzas atpakaļ tikai līdz 10. gs. p. Kr. (praviešu grāmatu rokraksts no 916. g. glabājas Ļeņingradā = Pēterpilī, visas Vecās Derības vecākais rokraksts tikai no 1010. g. p. Kr.). (Sk. 30. zīm.) Septuagintas rokraksti ir vecāki, apm. no 400. g. p. Kr. (Sīnaja un Vatikāna kōdeki).

Septuagintas teksts daudz vietās nesaskan ar ebrēju kanonisko tekstu. Jeremijas grāmatā grieķu teksts pat par $\frac{1}{8}$ (apm. 2700 vārdiem) īsāks. Tas liecina, ka Vecās Derības teksts piedzīvojis savu vēsturi, ka daži sīkumi pārveidojušies utl. Arī norakstīšana gadsimteņus ilgu laiku, kamēr vēl nepazīna grāmatu iespiešanu, ir ielaidusi dažādas sīkas kļūdas un teksta bojājumus. To veicināja ebrēju rakstīšanas veids, kas atzīmēja tikai līdzskaņus; patskaņu apzīmēšanu ar punktiem un švīkām zem līdzskaņu teksta ievēda tikai 6. vai 7. gs. pēc Kr. (Sk. 30. zīm.).

Burtiskais Vecās Derības pirmteksts nav zināms.

1) Pseudepigrafs (grieķiski: pseudēs = viltīgs, nepareizs; epigraphos = uzraksts) apzīmē grāmata, kas izdota ar svešu vārdu. Šo grāmatu autori mēģināja savām mācībām piedot lielāku nozīmi, izdodot tās ar slavenu agrāko laiku vīru vārdiem.

Ļoti sarežģīts ir jautājums par atsevišķu Vecās Derības grāmatu autoriem un sacerēšanas laiku, jo par to nav nekādu tiešu ziņu ne pašās grāmatās, ne arī citos senos dokumentos. Vecās Derības pētnieki nākuši pie atziņas, ka grāmatu virsrakstos minētās personas tikai retos gadījumos ir tieši attiecīgo grāmatu autori. Tāpēc atbildi uz minēto jautājumu var dot tikai uz grūtu zinātnisku pētījumu pamata un pie tam bieži hipotētisku un nepilnīgu.

Viens no vissvarīgākajiem pētījumu panākumiem visā Isrāēļa vēsturē ir zinātniskais uzskats par Mozus grāmatu izcelšanos. Atzīst, ka

30. zīm. Ebrēju raksts. Praviēša Jesajas gr. 1. nod. 1. pants no Erfurtes kōdeka.

šais grāmatās ir saskatāmi 4 dažādi slāņi (avoti), kas kādreiz pastāvējuši kā atsevišķas grāmatas un tad pakāpeniski savienoti un savīti viens ar otru vienā kopdarbā. Sk. 30. § 3; 32. § 4 un 33. §. Šie avoti atšķīrušies viens no otra kā satura un ideju, tā arī valodas un stila ziņā, kaut gan viņiem nav trūcis arī kopelementu. Daži jautājumi par šiem pirmavotiem vēl nav uzskatāmi par atrisinātiem, piem.: viņu tuvākie izcelšanās apstākļi, laiks, autors (vai tas atsevišķa persona, vai vairāk redaktoru viens aiz otra, vai vesela skola?). Bet vienā lietā panākta diezgan liela vienošanās, proti, ka 5 Mozus grāmatas un tām pieslejošās Jozuus grāmata savā tagadējā veidā ir kāda redaktora darbs, kas dzīvojis 5. gs. pr. Kr. un uzņēmis savā darbā avotu materiālu no vairākiem agrākiem autoriem. Tā kā šie izlietojuši gan mutes vārdu trādicijas, gan arī dažas rakstītas ziņas no vēl agrākiem laikiem, tad paticams, ka Mozus grāmatās ir uzglabātas vēsturiskas ziņas par Isrāēļa reliģijas sākumiem.

izcelšanos. Atzīst, ka šais grāmatās ir saskatāmi 4 dažādi slāņi (avoti), kas kādreiz pastāvējuši kā atsevišķas grāmatas un tad pakāpeniski savienoti un savīti viens ar otru vienā kopdarbā. Sk. 30. § 3; 32. § 4 un 33. §. Šie avoti atšķīrušies viens no otra kā satura un

Arī citas stāstu grāmatas nav savā visumā viengabalīgas, bet piedzīvojušas vienu vai vairāk vēlākus apstrādājumus. (Sk. 30. § 3.).

Svarīga ir atziņa Isrāēļa literātūras vēsturē, ka pravieša Jesajas grāmata satur vairāku praviešu runas, no kurām pirmais, kā runas atrodamas 1.—39. nodaļā, dzīvojis 8. gs., otrs, kā runas sākas ar 40. nodaļu un iet līdz 55. nodaļai, Bābeles trimdā (Deuterojesaja) un citi vēl vēlāk. (Sk. 23.—25. § un 31. §; 32. § 2.).

Psalmi jeb Dāvīda dziesmas ir garīgu dziesmu krājums, kas sakopots tikai pēc trimdas, bet satur dažāda rakstura un dažādu laikmetu un autoru sacerējumus. Sk. 36. §. Autori psalmu lielākai daļai nezināmi, jo virsraksti nav pašu sacerētāju likti, bet pielikti vēlākā laikā.

4. Isrāēļa rakstniecība. Literāriskie ražojumi, kas sakopoti Vecajā Derībā, ir uzņēmuši un ar to atrāvuši iznīcībai visu to, kas tautas vadoņiem likās svarīgs tēvu reliģijas un nācionālās apziņas uzturēšanai. Te atrod norādījumus uz dažādiem citiem literāriskiem darbiem un krājumiem, kas gājuši zudumā. Atsevišķi raksti ir radušies dažādos laikos, un viss rakstu kopojums aptver vairāk kā gadu tūkstoti garu rakstniecības darbību.

Rakstniecību ievadīja tautas dzejas laikmets. Apdziedāja diženus varoņus un svarīgus notikumus, dziesmām pavadīja dažādus ikdienas dzīves darbus un piedzīvojumus. Vecās Derības raksti min dažus senus dziesmu krājumus, sniedzami no tiem izvilcumus, — kā: „Jahves kaŗu grāmatu“ (4. Moz. 21, 14) un „diženā vīra grāmatu“ (Jos. 10, 13; 2. Sam. 1, 18). Uzņemtās vietām stāstu tekstā arī veselas dziesmas. No mutēs uz muti gāja nostāsti par Dieva darbiem (mīti), senču vēsturi (varoņu teikas, vietu teikas), svētnīcu un kulta parašu sākumiem (aitioloģiskas kulta teikas) utl. Uz to norāda 5. Moz. 32, 7; Soģu gr. 5, 11. Netrūkst arī ziņu par pasaku un fabulu stāstīšanu (Soģu gr. 9, 7—15) un mīklu minēšanu (turp. 14. nod.).

Otrā gadtūkstoša otrajā pusē visā kultūras aplokā, kur Isrāēļa ciltis dzīvoja, pazina jau rakstu zīmes. Oficiālajā starptautiskajā sa-

tiksmē lietoja babiloniešu vadžu jeb ķīļu rakstus, bet ikdienas un pašu zemes vajadzībām bija ievesti jau atsevišķi burti. Jaunākie pētījumi ir atklājuši no senajām ēģiptiešu rakstu zīmēm (hieroglifiem) atvasināmu semītu* alfabētu Sinaja pussalā ap 1500. g. pr. Kr. Šā alfabēta burti vēlāk Sirijā izveidojās par kanaaniešu foinīķiešu alfabētu (sk. 31. zīm.). Tagadējie ebrēju burti t. s. kvadrātraksts (sk. 30. zīm.) ieviešusies tikai vēlāk, laikam līdz ar aramiešu valodu. Burtus iespieda māla ķieģeļos jeb iedriksnāja akmens plāksnēs, rakstīja uz podu lauskām, papīrusa un beidzot uz pergamenta.

𐤀𐤁𐤂𐤃	אבג	אבג	א
𐤄𐤅𐤆	דהו	דו	ב
𐤇𐤈𐤉	וזח	זח	ג
𐤊𐤋𐤌	טכ	כ	ד
𐤍𐤎𐤏	למנ	למ	ה
𐤐𐤑𐤒	ספז	ספ	ו
𐤓𐤔𐤕	צק	ק	ז
𐤖𐤗𐤘	רש	רש	ח
𐤙	ת	ת	ט

Senebrēju raksts.

Kvadrātraksts.

31. zīm. Ebrēju burti.

Svētnieki rakstīja svētnīcu chronikas. Valdniekiem bija savi rakstītāji, kas rakstīja viņu vēstules, sastādīja dokumentus un sarakstus un uzrakstīja arī ievērojamākos valsts dzīves notikumus un izdodamos likumus.

Viela, kas literāriski apstrādāta Vecās Derības rakstos, labu tiesu ir ilgāku laiku uzglabāta mutes vārdu tradīcijā. Vēlāk ķēniņu laikos (sākot ar 10. gs. pr. Kr.), nostāstus sakopoja, pārstrādāja saskaņā ar valdošajiem uzskatiem un uzrakstīja. Pat vienai un tai patij vielai radušies dažādi apstrādātāji un redaktori. Ķēniņu laikos bija arī jau kārtēji rakstu avoti, ko vēlākie rakstnieki izlietoja savos darbos; tā Ķēniņu grāmatas jau tieši min tiklab Isrāēļa kā Jūdās valsts ķēniņu

* Semīti — Sema pēcnācēji (sk. 1. Moz. gr. 10).

chronikas. Kā atsevišķi likumkrājumi pazīstami Derības grāmata 2. Moz. 20, 23—23, 19 (sk. 18. § 4) un Svētuma likumi 3. Moz. gr. 17—26.

Neviens no šiem pirmajiem literāriskajiem darbiem nav uzglabājies pirmatnējā veidā. Vēlākās paaudzes izrādīja gan lielu cienību pret agrāko darbu vielu, bet jutās spiestas apgaismot to par jaunu, sekojot jaunām idejām un laika garam. Divas reizes, liekas, ir radušies vīri (vai viņu grupas), kas uzņēmās pārstrādāt visu pagātnes trādiciju, no pasaules radīšanas stāstiem līdz sava laika notikumiem, un radīja plašus idejiski viengabalīgus darbus. Pirmoreiz viņus vadīja Deuteronomija gars (sk. 26 § 2. nod. 1.), un viņu darbs veikts Bābeles trimdas laikā. Tas ir vēl tagad par pamatu visām stāstu grāmatām no 1. Mozus gr. līdz 2. Ķēn. gr. (sk. 30. § 3.). Otrreiz tas bija Esras laikmeta bauslības gars, iemiesots t. s. Priesteru kōdekā, — kas deva ideoloģisko apgaismojumu pagātnes tēliem un notikumiem pēctrimdas laikmetā. (Sk. 32. § 4. un 33. § 1. un 2.).

Visa šī rakstniecība, zinātniski izpētīta un apstrādāta, dod saturu Isrāēļa reliģijas vēsturei.

5. **Vēstures avoti ārpus Bībeles.** Vecās Derības sniegtās ziņas papildina archaioloģiski izrakumi Palēstīnā un dažādi vēsturiski teksti, kas atrasti gan pašā Palēstīnā, bet vēl jo vairāk kaimiņu zemēs, īpaši Ēģiptē un Mesopotamijā. Par pēdējo laikmetu pr. Kr. sniedz vērtīgas ziņas jūdu rakstnieks Flāvijs Josēfs († 105. g. p. Kr.).

18. Mozus laikmets.

1. **Mozus.** Isrāēļa tautas vēstures avoti norāda uz Mozu kā tautas apvienotāju un organizētāju un tautas reliģijas dibinātāju. Bet minēti arī viņa priekšgājēji Dieva atziņā: Abrāhāms (Abrāms) un citi patriarhi. Par Mozu stāsta, ka viņš ļoti labi pazinis ēģiptiešu priesteru gudrības un dabūjis

vērtīgus aizrādījumus arī no midijaniešu¹⁾ priesterā Jetrus (2. Moz. 18.).

Mozus grāmatu viela nav vēsturiska vārda parastajā nozīmē. Tur sakopotie stāsti par Mozu un viņa laikmetu ir tautas nostāsti, kur vēsturiskas atmiņas ietērtas tautas fantāzijas dzejojumos un izpušķojumos un pa daļai pat tieši pārveidotas. Tur sakopotie likumi ir radušies dažādos laikmetos un lielāko tiesu ir daudz jaunāki par Mozu, kā piem. Deuteronomijs un Svētuma likumi. Viens otrs pētnieks neuzskata pat par drošu, ka dekalogs būtu radies Mozus laikā. Taču ir arī atrodams savs paticams vēsturisks kodols, kas ļauj tēlot galvenos Mozus laikmeta notikumus tā laika Ēģiptes un Priekšāzijas notikumu rāmjos (ap 1250. g. pr. Kr.).

Ebrēju²⁾ klejotāju ciltis bija bada laikos meklējušas patvērumu Ēģiptē. Ēģiptiešu uzliktās grūtās valsts klausas gaužām nomāca brīvos tuksneša dēlus. Tad radās viņiem vadonis Mozus (ēģipt. mešu = bērns), kas aicināja viņus sava un viņu dieva Jahves vārdā (sk. 3. p.) atstāt Ēģipti un doties „triju dienu gājumu tuksnesī — ziedot viņam“ (2. Moz. 3, 18; 5, 3.). Mozum izdevās izmisisušos aizraut sajūsmā, Niedru jūrā gāja bojā ēģiptiešu vajātāji, un pie Sīnaja, „Dieva kalna“³⁾ Mozus deva Jahves vārdā viņa vadībā esošām ebrēju ciltīm apvienotas tautas satversmi, tiesisku iekārtu un Jahves kultu. Aizejot vēlāk no Dieva kalna, Mozus deva tautai Jahves simbolu šķirsta veidā. Kādu laiku apvienotā tauta mita vēl Kanaanas dienvidos, veltīgi mēģinādama iekļūt ar cīņu šai kultūras zemē. Tikai Gileādā austrumos no Jardānas Mozum izdevās beidzot nostiprināties.

Pašu Mozu tautas trādicija dēvē par „Dieva vīru“, par vislielāko Dieva kalpu, kāds jebkad dzīvojis (5. Moz. 34, 10). Nostāsti tēlo viņu kā varenu nesaudzīgu tautas vadoni, kas Jahves vārdā dara brīnumus un stāv pašam Jahvem tuvu, „runā ar viņu vaigu vaigā“ (2. Moz. 33, 11.). Pats Jahvē aicinājis viņu par savas tautas glābēju un vadoni (turp. 3. s. nod.).

1) Midijanieši bija tuksneša beduīni, kas dzīvoja austrumos no Sarkanās jūras.

2) Par ebrēju un visu citu semītu (babiloniešu, asīriešu, kanaaniešu) šūpuli lielākā zinātnieku daļa uzskata Arabiju.

3) Sīnaja kalnu daži pētnieki meklē Sīnaja pussalas dienvidos, citi Midijanā Arabijas pussalas ziemeļrietumu daļā.

1-a. Sīnaja derība. Savas reliģijas nodibināšanu isrāēlieši attēlo derības noslēgšanu pie Sīnaja kalna starp Jahvi un Isrāēļa tautu, pie kam Mozus bijis par starpnieku, Jahves un Isrāēļa uzticības personu.

Jahvē dod baušļus un likumus.

Mozus uzrakstīja visas Jahves runas un cēlās agri no rīta un uztaisīja altāri lejā pie paša kalna un divpadsmit akmens stabus, tikpat cik bija Isrāēļa ciltis,¹⁾ un sūtīja Isrāēļa jaunekļus upurēt Dievam dedzināmus upurus. Pusi no upuru vērsu asinīm Mozus salēja traukos, bet pusi no tām slacīja pār altāri. Viņš ņēma „Derības grāmatu“ un lasīja to ļaudīm priekšā. Ļaudis sacīja: „Visu, ko Jahvē runājis, to mēs darīsim un klausīsim.“ Mozus ņēma asinis no trauka un slacīja pār ļaudīm, sacīdams: „Redzi, šīs ir derības asinis, ko Jahvē ar jums ir derējis uz visiem šiem vārdiem.“ (2. Moz. 24, 4—8.)

Kāds cits teksts (2. Moz. gr. 24, 9—11) stāsta, ka Mozus ar 70 Isrāēļa tautas vecākiem turējis ziedojuma mielastu paša „Jahves priekšā“ un viņš tiem nav darījis neko ļauna. Jahves derības solījums skan: „Ja nu jūs klausīsiet manus baušļus un turēsiet manu derību, tad jūs būsit mans īpašums visu tautu vidū, jūs man būsit priesteru valsts un svēta tauta.“ (19, 5. 6-a).

2. Dekalogs. Mozus doto likumu kodols un pamats pēc Mozus grāmatām ir dekalogs (desmit baušļu). Tā teksts uzrakstīts divas reizes: 2. Moz. gr. 20. nod. 1.—17. un 5. Moz. gr. 5. nod. 6.—21.

*Es esmu Jahvē, tavš Dievs, kas tevi izvedis no Ēģiptes, no verdzības.

Tev nebūs turēt citus dievus manā priekšā.

Tev nebūs sev darināt nekādu tēlu, nedz notēlot kaut ko, kas augšā debesīs, vai kas apakšā zemes virsū vai kas ūdenī apakš zemes. Tev nebūs zemē mesties tēlu priekšā nedz kalpot tiem, jo es — Jahvē, tavš Dievs — esmu stiprs un dusmīgs Dievs, kas soda tēvu vainu bērnos līdz trešam un ceturtam augumam pie tiem, kas mani ienīst, bet rāda žēlastību tūkstotam augumam no tiem, kas mani mīl un manus baušļus tur.

1) Divpadsmit ciltis ir vēlāku laiku teorētiska konstrukcija.

Tev nebūs Jahves, sava Dieva vārdu nelietīgi valkāt (zai-
mot), jo Jahvē nepametīs to nesodītu, kas nelietīgi valkā
viņa vārdu.

Piemini sabata (atdusas) dienu un svētī to; sešas dienas
tu vari strādāt un darīt visus savus darbus, bet septītā diena
ir atdusas diena Jahvem, tavam Dievam par godu, — tad tu
nedrīksti nekādu darbu darīt, ne tu pats, ne tavs dēls, ne tava
meita, ne tavs vergs, ne tava verdzene, ne tavs lops, ne sveši-
nieks, kas tavā dzīves vietā uzturas: jo sešās dienās Jahvē
darījis debesis un zemi, jūru un visu, kas tur iekšā; tad septī-
tajā dienā viņš dusēja; tādēļ Jahvē ir atdusas dienu svētījis un
iesvētījis.

Godā savu tēvu un savu māti, lai tu ilgi dzīvo tai zemē,
ko Jahvē tavs Dievs tev doš.

Tev nebūs nokaut.

Tev nebūs laulību pārkāpt.

Tev nebūs zagt.

Tev nebūs dot nepatiesu liecību pret savu tuvāku.

Tev nebūs iekārot sava tuvāka namu. Tev nebūs iekārot
sava tuvāka sievu, viņa vergu, viņa verdzeni; viņa vērsi, viņa
ēzeli, ne kaut ko, kas pieder tavam tuvākam.* (2. Moz. gr.
20, 1.—17.).

Piektajā Mozus grāmatā mazliet citādi skan svētās dienas
bauslis un dekaloga beigas:

*Ievēro sabata (atdusas) dienu, ka tu to svētī: sešas
dienas tu vari strādāt un darīt visus savus darbus, bet septītā
diena ir atdusas diena Jahvem tavam Dievam par godu, —
tad tu nedrīksti nekādu darbu darīt, ne tu pats, ne tavs dēls,
ne tava meita, ne tavs vergs, ne tava verdzene, ne tavs vēr-
sis, ne tavs ēzelis, ne kāds no taviem lopiem, ne svešnieks, kas tavā
dzīves vietā uzturas, lai tavs vergs un tava verdzene var dusēt
kā tu. Piemini, ka tu esi bijis vergs Ēģiptē un ka Jahvē,
tavs Dievs, izveda tevi no turienes prom ar stipru roku un
izstieptu elkoni. Tāpēc Jahvē, tavs Dievs, pavēlējis tev turēt
sabata (atdusas) dienu...

Tev nebūs iekārot sava tuvāka sievu, nedz arī būs iekārot
sava tuvāka namu, ne viņa tīrumu, viņa vergu, verdzeni, viņa
vērsi vai ēzeli, ne kaut ko, kas pieder tavam tuvākam.*

Savā pirmatnējā veidā, uzrakstīti uz diviem akmens gal-
diņiem, šie baušļi būs izteikuši tikai tiešās pavēles un aizlie-
gumus, bez paskaidrojumiem un motivējumiem. Pirmie četri
baušļi izteic Jahves kulta prasības, kuŗām blakus nostājas
piektais bauslis, jo vecāku godāšana toreiz šķita arī tiešs reli-
ģisks pienākums. Pieci pēdējie baušļi ir īsi tikumiski priekš-
raksti, kas izteic katras sabiedriskas dzīves pamatnoteikumus,
jo cilvēku sabiedrība var tikai tad pastāvēt, ja nodrošināta tās
locekļu dzīvības, īpašuma, personīga goda, laulības un ģimenes
dzīves pamatu neaizkaramība. Līdzīgas tikumiskas prasības
sastopamas ēģiptiešu Mirušo grāmatā, brahmanu baušļos un
arī citās reliģijās.

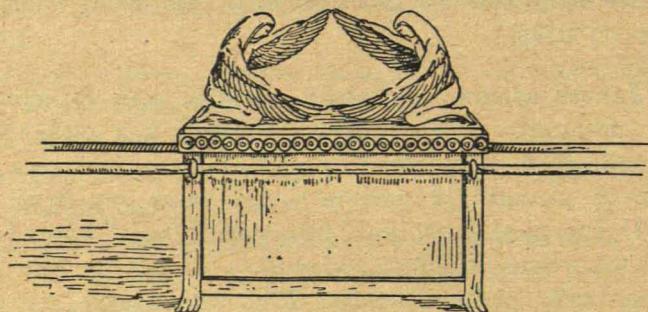
3. Jahves atziņa. Dekalogā dievība, kas Isrāēlim dod
baušļus, nosaukta ar īpašvārdu: Jahveh, kas citās formās
skan: Jahū, Jāhō, Jaw, Jāu. Tas ir, laikam, ļoti vecs vārds
un tāpēc tā pirmatnējā nozīme tagad vairs nav droši nosa-
kāma. Dabas parādības, kas attēlotas Sīnaja kalna stāstā
(pērkons un zibens, vulkāna izvirdums) norāda uz viņu kā va-
renu dabas spēku personifikāciju. Kāds vēlāks teksts atvasina to
no darbības vārda „būt“, apzīmēdams Dieva pilno vārdu: „Es
esmu, kas es esmu“ (2. Moz. gr. 3, 14.), jeb trešā personā
runājot: „Viņš ir, kas viņš ir.“ Jahvē = „viņš ir“, esošais,
reāla garīga būtne, negrozīga savā būtībā, gribā un darbībā.
Aizliegums attēlot dievību norāda uz viņas garīgo būtību, at-
saukšanās uz izvešanu no Ēģiptes — uz viņas spēcīgo reālo dar-
bību. Par stingru monoteismu, kas atzītu vienu vienīgu die-
vību visā pasaulē, dekalogā vēl nevar runāt, jo pirmais bauslis
nenoliedz citu dievu eksistenci, bet tikai prasa, lai Isrāēlis kal-
potu vienīgajam Jahvem.

Jahvē ir savas tautas palīgs un aizstāvis visos gadījumos.
Viņš aizstāv katra isrāēlieša tiesības un taisnību, tāpat kā
visas tautas satversmi un sadzīves pamatus. Viņa vārdā
spriež tiesu un ved kuŗus. Jahvē ir Isrāēļa kuŗa pulku kungs
(Jahvē Cebāōt¹⁾), Isrāēļa kuŗi ir Jahves kuŗi (sk. 2. Moz. 17, 16.).
Viņš prasa no savējiem neatlaidīgu paļāvību un baušļu izpil-
dīšanu.

1) Jahvē Cebāōt = pulku Jahvē.

Viņš mājō savas tautas vidū neredzams, it kā sēdēdams uz derības šķirsta, uz izplestiem ķerubu spārnjiem. Šķirsts noder par ķīlu, ka viņš patiesi ir klāt. Sk. 32. zīm.

*Kad šķirsts cēlās, tad Mozus sacīja:
 „Celies Jahvē, lai tavi ienaidnieki izput,
 lai tavi nīdētāji bēg tava vaiga priekšā!“
 Kad tas nonāca no metnē, tad viņš sacīja:
 „Atgriezies, Jahvē,
 pie Isrāēļa pulku tūkstošiem!“* (4. Moz. 10, 35. 36.)

32. zīm. Jahves šķirsts (rekonstrukcija).

Mozus uzcēla šim šķirstam īpašu telti ārpus no metnes, ko nosauca par saiešanas telti. Kas gribēja Jahvi vaicāt, tam bija jāiet uz turieni. Kad Mozus iegāja teltī, Jahvē runāja ar Mozu, itin kā kāds runā ar savu draugu. Pēc tam viņš griezās atpakaļ uz no metni, bet Jozuus, viņa jaunais kalpotājs, neatstājās no telts. (2. Moz. gr. 33, 7—11.)

Isrāēļa Jahves kults ir nacionāla reliģija. Jahves sakaru ar tautu ļaužu masas uzskata par dabisku un neatceļamu. Tikumiskas prasības saista, tikai attiecoties uz tuvāko, t. i. pašu tautas locekli. Pret tautas naidniekiem arī Jahvē tur naidu un grib viņus iznīcināt.

*Jahvē pavēlēja Mozum: Saki Aaronam un viņa dēliem:
 „Tā jums būs svētīt Isrāēļa bērņus:

Jahvē lai svētī tevi
 un lai pasarga tevi;
 Jahvē lai tev rāda gaišu savu vaigu
 un lai ir tev žēlīgs.
 Jahvē lai piegriež tev savu vaigu
 un lai dod tev mieru.* (4. Moz. gr. 6, 22—26.)

Mozus grāmatas stāsta, ka tauta vairākkārt sacēlusies pret Mozu un viņš tikai ar varu savaldījis to. Varbūt, šo nemieru pamatā ir arī nesaskaņa starp paša Mozus augstāko garīgo tikumisko dievības atziņu un pūļa rupjo nācionālās reliģijas izpratni. Vissspilgtāk izceļ šādu pretstatu stāsts par „zelta teļu“ (2. Moz. 24. nod.), kurā redzama cīņa pret Jahves elku vērša veidā, ko darināja pēc Baala kulta parauga (sk. 19. §).

4. Derības grāmata. Visvecākais likumkrājums Mozus grāmatās ir tā sauktā „Derības grāmata“ (2. Moz. gr. 20, 23—23, 19.), kas satur tiklab kulta, kā arī sabiedrības iekārtas tiesības un soda likumus. Daļa no likumiem attiecas jau uz zemkopības dzīvi un tāpēc, laikam, nepieder tieši Mozus laikmetam, bet lielais vairums atbilst diezgan primitīvam klejotāju lopkopju kultūras un sabiedriskas dzīves stāvoklim, piem. noteikumi par laulību un vergu stāvokli, soda likumi par slepkavību, ievainojumiem, lopu zādzību, nolaidību, atbildību par uzticētu īpašumu utt. Ļoti veci ir arī noteikumi par altāru celšanu no zemes (velēnām) un nekaltiem akmeņiem. Daži noteikumi Derības grāmatā saskan ar attiecīgajiem Hammurapija kōdeka noteikumiem, piem. noteikumi par sodu pēc atmaksas principa (jus talionis), 21., 23. un 21., 28., tad 22., 9.

*Kas otru (isrāēlieti) nosit, tas sodams ar nāvi. Bet ja viņš nav to darījis ar nodomu un tomēr Dievs to tā lāvis viņa rokai izdarīt, tad es tev noteikšu kādu (patvēruma) vietu,¹⁾ kur viņš var bēgt. Bet ja kāds izdara nelietību un ar viltu nonāvē savu tuvāku, tad viņš jāgādā prom arī no mana altāra, lai viņš tiktu nokauts.

1) Patverties no asins atriebības varēja pie altāra, sk. nāk. teikumu.

Kas savu tēvu vai savu māti sit, tam jātiek nokautam. Kas cilvēku zog un viņu pārdod — bet arī, ja to vēl pie viņa atrod, — tam jātiek nokautam. Kas savu tēvu vai savu māti nolād, tam jātiek nokautam...

Ja (kaujoties) rodas paliekama vaina, tad jāatmaksā: dzīvību pret dzīvību,¹⁾ aci pret aci, zobu pret zobu, roku pret roku, kāju pret kāju, degumu pret degumu, vāti pret vāti, brūci pret brūci.

Ja kāds savu vergu vai verdzeni tā sit ar koku, ka tie viņam viņa rokās mirst, tad tas jāsoda. Bet ja (sasistais) vēl vienu vai divas dienas paliek dzīvs, tad tas nav jāsoda, jo tā ir viņa nauda (ko viņš zaudē ar sassistā nāvi). Un ja kas sit savu vergu vai verdzeni acī, tā ka sabojā to, tad tam viņš jāatlaiž brīvs acs labad. Un ja kas izsit savam vergam vai verdzenei zobu, tad tam viņš jāatlaiž brīvs zoba labad...“ (2. Moz. gr. 21, 12—17. 20. 21. 23—28.)

*Ja kāds nozog liellopu vai aitu un nokauj un pārdod to, tad viņam jāatdod pieci liellopi par vienu liellopu un četras aitas par vienu aitu. Ja zagto lopu viņa rokās atrod dzīvu, lai tas būtu liellops vai ēzelis, vai aita, tad viņam jāatdod (tikai) divkārtīgi. Atdot zaglim katrā ziņā jāatdod. Ja viņam nekas nepieder, tad viņš (pats) jāpārdod, lai segtu zādzību. — Ja zagli atrod naktī kur ielauzušos un nosit, tad viņa dēļ nerodas nekāda asins vaina; bet ja tur jau saule spīdējusi, tad viņa dēļ rodas asins vaina... Ja kāds dod otram glabāt naudu, vai dārglietas un tās izzog no šā vīra nama, tad zaglim, ja viņu atrod, divkārtīgi jāatdod. Bet ja zagli neatrod, tad nama saimniekam jānāk Dieva priekšā²⁾ (lai varētu noteikt), vai viņš pats nav pielicis roku otra mantai. Kur kādu sūdz par neuzticību, lai tas būtu par liellopu vai par ēzeli, par aitu, par drēbēm vai par kādu citu pazudušu lietu, ja viens to apgalvo,

1) Asinsatriebības vietā vēlāk stājusies izpirkšanas maksa. To pazīst arī Derības grāmata: „Ja nospriež soda maksu, tad viņam jāmaksā izpirkuma nauda par savu dzīvību tik daudz, cik viņam nopriests.“ (2. Moz. 21, 30.)

2) Jāzvērē publiskā svētnīcā, — jo gan Dievs sodīs to, kas nepatiesi zvērējis.

tad abu lietai jānāk Dieva priekšā¹⁾ un, kuŗu Dievs atzīst par vainīgu, tam divkārtīgi jāatdod otram.* (22, 1—4, 7—9.).

Pirmdzimto no saviem dēliem, tev jādod (jāziedo) man. Tāpat tev jādara ar saviem liellopiem un aitām: septiņas dienas tavam (pirmdzimušajam) jāpaliek pie mātes un astotā dienā tev tas man jāatdod.

19. Isrāēļa reliģija un kanaaniešu reliģija.

a) Kanaana un tās kultūra Isrāēļa ienākšanas laikā.

1. **Kanaanas ģeografija.** Kanaana aizņem Vidusjūras austrumpiekrastē apm. dienvidus trešdaļu. Kopā ar otrpus Jardānas gulošo Gileādu (Austrumjardānas zemi) Kanaanas teritorija ir kādus 29.000 kv. km. liela. Lielākais apdzīvotās zemes platums 120—180 km., lielākais garums ap 260 km. Zemes ģeografiskais stāvoklis — divu pasaules daļu, Āzijas un Afrikas, robežās — piešķir viņai svarīgu lomu tautu satiksmē. Tiklab Ēģipte, kā Babilonija un Asirija jau no senseņiem laikiem centušās nostiprināt savu virskundzību par Kanaanu un izplatījušas tur savas kultūras iespaidus.

Jardānas upes ieleja šķir Kanaanu (rietumos) no divreiz mazākās Gileādas (austrumos). Pie Hūles ezera upes gultne vēl 2 m. virs jūras līmeņa, bet Ģenecaretas ezers (170 kv. km.) jau 208 un Nāves jūra (ezers, 920 kv. km. liels, 399 m. dziļš) 394 m. zem Vidusjūras līmeņa. Jardāna (= „lecējs“) ir ļoti strauja un likumota upe; viņa izeļas, satekot kopā trim upītēm, kas nāk no 2860 m. augstā Hermona pakājes, un pārsniedz garumā 3 reizes gaisa līniju no sākuma līdz grīvai. Nāves jūras ūdens satur 24—26% dažādu minerālsāļu, kāpēc tur nevar dzīvot ne zivis, ne ūdens putni; arī krasti ir bez augiem. Ūdenī ielikta ola pa pusei paceļas virs ūdens. Nāves jūru sauc arī par Sāls jūru. Sk. karti 135. lp.

Kanaanas dienvidus daļā atrodas Jūdas kalnājs (augstākās virsotnes pāri par 1000 m.) ar akmeņainu un diezgan neauglīgu augsni, sevišķi tukša ir stāvākā mežonīgā austrumnogāze uz Nāves jūras pusi, t. s. Jūdas tuksnesis. Visauglīgākās vietas atrodamas ap Bētlēmi (= „maizes nāms“) un Hebrōnu. Jūdas kalnāja ģeografiskais un vēsturiskais viduspunkts ir Jerūzāleme. Zemkopja darbs visā kalnājā ļoti grūts, un lopkopība te bija ziedos vēl ķēniņu laikā.

Efraima kalnājs, tālāk uz ziemeļiem, lielāko tiesu zemāks un daudz auglīgāks. Visauglīgākā vieta te ir Sichemas ieleja starp Ebalā (940 m.)

1) Svētnīcā izšķir, vaicājot Dievu, ar lozi.

un Garicīma (870 m.) kalniem. Efraima kalnājs ir Isrāēļa valsts kodols. Vēlākā galvas pilsēta Samarija atradās uz atsevišķa pakalna, kas pacēlās kādus 100 m. pār savu apkārtni.

Karmela kalnu grēda rietumos un Gilboas kalnājs austrumos noslēdz Kanaanas vidus daļu ziemeļos. Tālāk uz ziemeļiem — trijstūrainais purvainais Jezreēles līdzenums gar Kišonas upi, kam ziemeļos pieslejas Kanaanas skaistākā un bagātākā daļa — Galilējas kalnājs, kuŗa ziemeļatvasēm sniedzas pretim Libānōna (= „balto kalnu“, ar mūžīgu sniegu) virsotnes un Antilibānōna (Hermona) dienvidus puse. Galilējā ebrēji bija visvairāk sajaukušies ar kanaaniešiem.

Līdzenumu gar Vidusjūru ebrēji nekad nav apdzīvojuši. Dienvidos bija filistiešu pilsētas Gaca, Ašdoda, Aškelona u. c. un ziemeļos Foinīķija, kur pazīstamas pilsētas Tyra un Sidona.

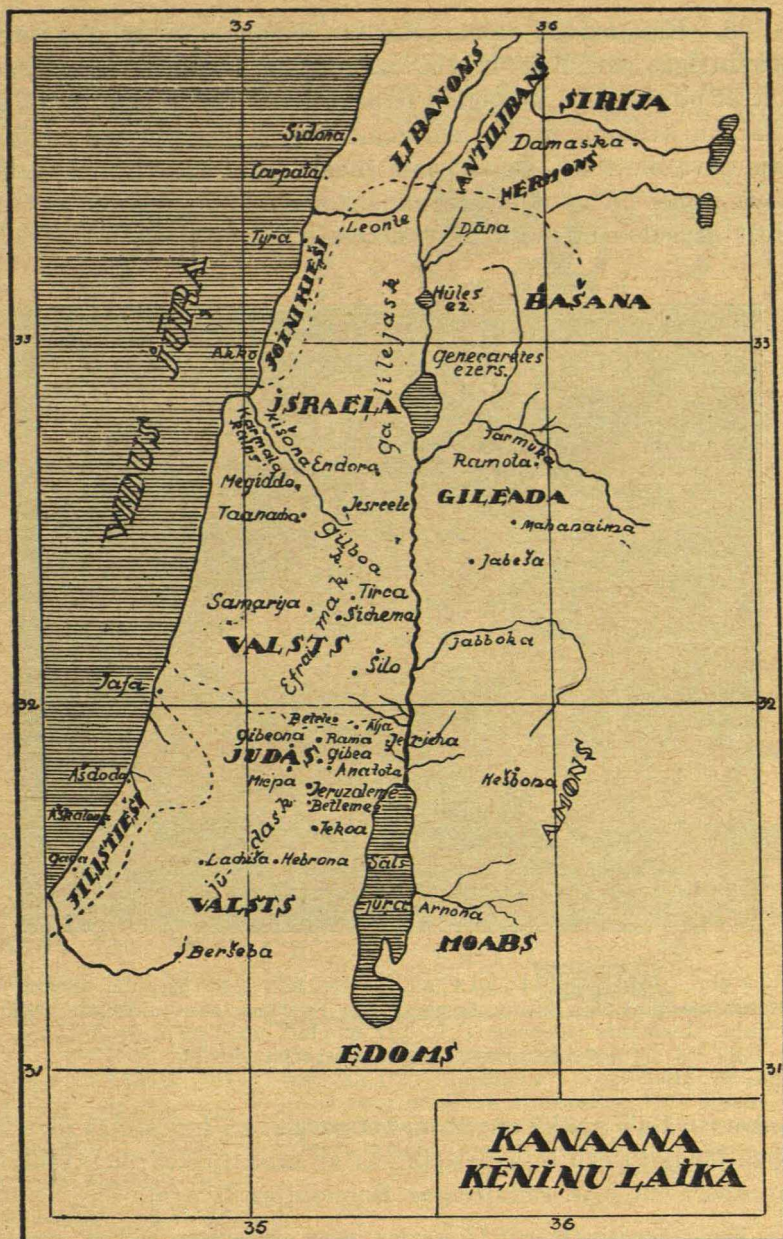
Gileādā arī dzīvoja daļa isrāēliešu. Še ir Nebo kalns (800 m.), pret austrumiem no Jerichas. Austrumos Gileāda pamazītēm pāriet Sirijas-Arabijas smilšu tuksnesī. Ziemeļos tikai neaugstas kalnu grēdas šķir Gileādu no Damaskas līdzenuma, kas jau pieder Sirijai. Austrumos no Nāves jūras dzīvo Isrāēlim radniecīgas tautas: Ammons (ammonieši) un Moabs (moabieši). Dienvidos no Nāves jūras ir Edōma (edōmiešu) zeme.

Lielais un visai dzīvais tiešais ārzemju satiksmes ceļš gāja no Ēģiptes gar jūrmalu uz ziemeļiem; pie Karmela viens zars novirzījās pa Jezreēles līdzenumu uz austrumiem un gar Genecaretas ezeru nogriezās uz Damasku. Zemes iekšienē galvenais satiksmes ceļš gāja pa kalnu grēdu muguru, pa līniju: Bēršeba, Hebrōna, Jerūzāleme, Sichema.

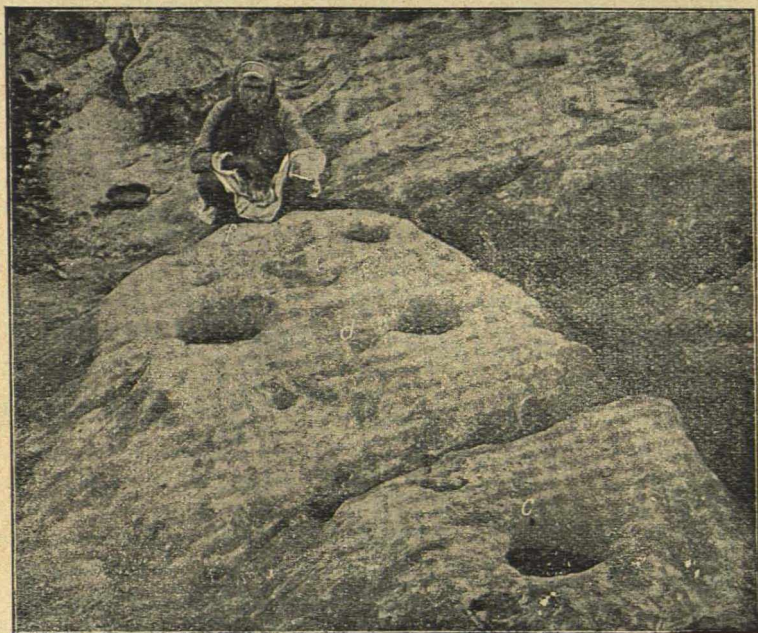
Mūsu gada laikus Kanaanā nepazīst. Lietus tur līst tikai ziemas laikā, sniegs ir rets viesis un turas tik dažas stundas. Vasaru, no marta līdz septembrim, nelīst ne pīles lietus; tikai stipra rasa sniedz atveldzējumu. Vienīgi Jardanā, viņas pietekās — Jarmukā, Jakobā, tad Arnonā un Kišonā turas ūdens cauru gadu, citas upes ir tik ziemas strauti.

Zemkopības darbus sāk rudenī pēc „agrā lietus“ (septembrī, oktobrī), „vēlais lietus“ (martā) veicina labības briedumu. Ap lieldienām jau plauj miežus un dažas nedēļas vēlāk kviešus. Tikai vīnogas novāc rudenī (septembrī), un tad arī svinēja plaujas svētkus (tagad žīdu „būdiņu svētki“).

2. Kanaaniešu kultūra. Materiālā kultūra Kanaanā bija augstāka nekā klejotājiem ebrējiem. Kanaanieši dzīvoja lielāko tiesu uz vietas, no saulē kaltētiem ķieģeļiem celtās mājās — pa ciemiem, bet visvairāk pilsētās. Katrai pilsētai ar tuvāko apkārtni bija savs valdnieks. Galvenā iedzīvotāju nodarbošanās bija zemkopība, savienota ar lopkopību. Labi bija attīstīta arī dārz- un vīnkopība. Piēkopa arī visādus amatus — visvairāk vērpšanu, aušanu un podniecību. Visās nodarbošanās nozarēs kanaanieši jau bija sasnieguši zināmu attīstības pakāpi. Satiksmē ar abiem seno Austrumu kultūras centriem — Dīvstraumju zemi un Ēģipti nebija palikusī bez ietekmes.

3. **Kanaaniešu dabas reliģija.** Kanaaniešu reliģija savās raksturīgās parādībās bija dabas reliģija. Katram apgabalam, katrai pilsētai, arī auglīgam tīrumam vai vīnkalam, tāpat arī akai un avotam, no kuŗiem zeme ieguva dzīvību un auglību, bija sava dievība — savs baals (baal = kungs, īpašnieks), kas deva zemei un ganāmiem pulkiem auglību, bet varēja arī uz-sūtīt sausumu un neražu. Baaliem blakus godāja viņu dzīves

33. zīm. Klints blukis ar iedobumiem Megidā, ziemeļ-daļa no plašākas klints terases, kas redzama zīmējumā augšējā daļā. Lielākais iedobums C ir 0,47 m plats un 0,46 m dziļš. Daži iedobumi savienoti savā starpā rievām.

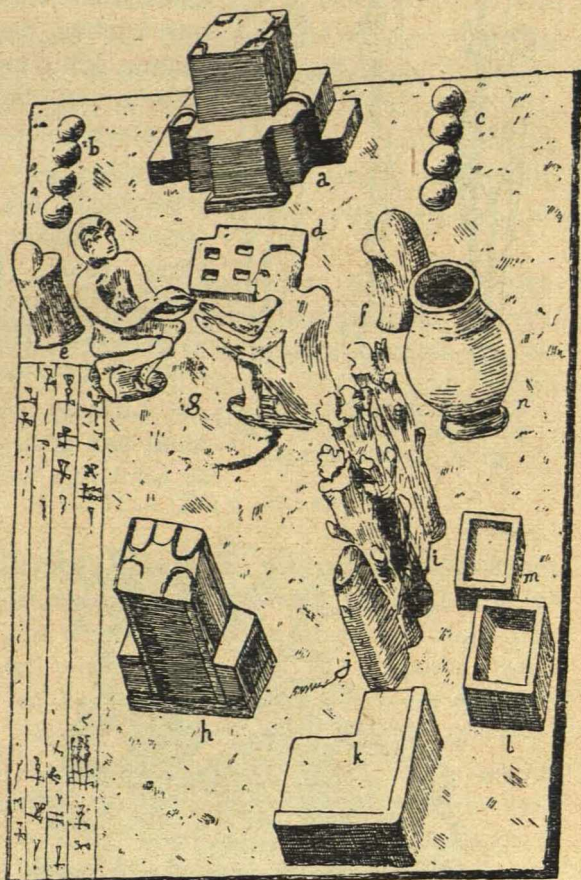
biedres baala's arī kā auglības, bet sevišķi kā mīlestības dieves; viņas lielāko tiesu bija pazīstamas ar savu īpašvārdu: Astarte vai Ašera un bija radniecīgas Babilonijas Ištarai.

Baalu daudzinaja arī kā saules dievu, kas dzīvo debesīs (debesu baals) un Astarti kā debesu ķēniņieni, bet arī šie uzskati saistīja viņus ar zemkopības darbiem un panākumiem. Atsevišķu vietu baalus sauca

arī adōn (kungs) un mēlek (kēniņš). Vienu baalu atšķīra no otra, pieliekot klāt vietu nosaukumus (Tīras baals, Sidonas baals, Ziemeļu baals, Biblas baals) vai norādījumus uz kādu ipatnību: Baal-zebub (= mušu baals), derības baals, palmas baals, akas baals utt. Dažiem baaliem bija arī savs īpašvārds, piem. Tīras baalu sauca par Melkart'u. Katrā apgabalā turienes baals bija vienīgā augstākā dievība, un tāpēc arī viņa vārds bija tikpat kā īpašvārds.

Dievības mītni meklēja viņas īpašumā, kādā redzamā kokā vai akmenī, un sakarā ar to arī iekārtoja viņas svētnīcas un ziedokļus, parasti zem klajām debesīm kādā paaugstākā vietā — uz klintīm vai pakalniem, bet arī pie avotiem vai upēm, zem svētītiem kokiem vai svētās bīrzēs — vispārīgi tādā vietā, kas stāvēja kaut

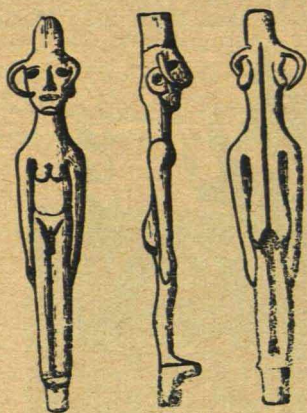
kādā sakarā ar dabas dzīvību vai auglību. Šādās vietās stāvēja pirmatnējs altāris,

34. zīm. Kulta vieta (cilnis ap 1100. g. pr. Kr.): *a* dievnams?, *d* ziedokļa plāksne, *e*, *f* un *j* masebas, *i* ašeras, *h* liels altāris, *k* paaugstinājums (mielastam?), *l*, *m* un *n* ūdens trauki, *g* divi dievlūdzejī, *b* un *c* nezināmi priekšmeti (iedobumi?)

kāds akmens jeb klints bluķis, reizēm ar ieurbtiem jeb iekaltiem iedobumiem, kur lika dāvanas un tecināja kaujamo lopu

asinis (Sk. 33. zīm.). Isrāēļa ienākšanas laikā Kanaanā visur jau dedzināja ziedojumus un altāris bija iekārtots uguns kuršanai.

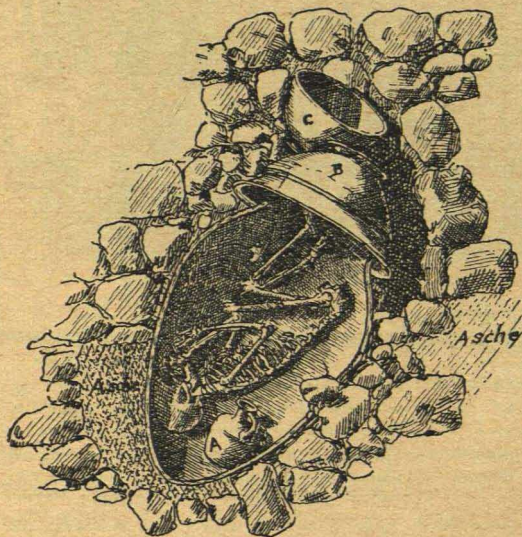

35. zīm. Astarte, 0,115 m. augsta figūra, ar raģiem, izrakta Gecerā.

Kur svētnīcas tuvumā nebija dabisku akmeņu un koku, tur par neredzamās dievības klātesmes redzamu ķīlu un simbolu uzstādīja masebu (sv. akmens stabu Baalam) un ašeru (koka stabu viņa dzīves biedrei). (Sk. 34. zīm.). Dažās vietās bija arī vairāk masebu un ašeru. Baalu visvairāk attēloja vērša veidā. Privātos kultos ļoti stipri bija izplatīti Aštartes tēli pēc babiloniešu Ištaras vai ēģiptiešu Hatoras parauga. (Sk. 35. zīm.).

Lielākie ziedojumu svētki Baalam par godu notika arvien sakarā ar zemkopja darbiem; sevišķi lielišķi

svinēja katru gadu pļaujas svētkus rudenī, kad pienācās Baalam pateikties par piešķirto ražu. Ziedojumiem arvien pieslējās mielasts, ko sagatavoja no ziedojamā lopa: Baals dabūja taukus, iekšas, asinis, citu patērēja ziedojuma devējs ar savu ģimeni un saiņi, līksmodamies „dieva priekšā“, ka viņi var piedalīties mielastā pie dieva galda. Prieka un gaļu svētkos upuru mielastā netaupīja

36. zīm. Krūze ar bērna skeletu, atrasta līdz ar citām Megidā pie pilsētas mūra apakšas.

arī vīnu. Apreibinošas mūzikas pavadīta traka deja un pašakroplošanās papildināja vēl „svēto“ sajūsmu (ekstasi, sal. I. Kēn. gr. 18, 26—28; sk. 21. § 2. p.).

Īpaši Astartes svētki daudzreiz izvērtās par īstām orgijām.

Par sevišķi vērtīgiem un dieviem patīkamiem upuriem uzskatīja cilvēku upurus, piem. pirmdzimtos bērnus, kaŗa gūstekņus. Gecerā, arī Megidā un Taanachā atrastas veselas kapsētas ar krūzēs iebāztām jaunpiedzimušu bērnu miesām (tagad palikuši gan tik skeleti). (Sk. 36. zīm.). Arī būvju upuri atrasti Kanaanā, iemūrēti māju un piļu pamatos, lai samierinātu vietas „kungu“ ar ēkas uzcelšanu.

Lielā mērā bija izplatīta arī māņticība, kas griezās galvenā kārtā pie dažādām zemākām dievišķām būtnēm, gariem, daimoniem. Burvība un zīlēšana stāvēja pilnos ziedos un liels daudzums visādu amuletu (dievu tēlu, svētu simbolu, pārļu, sevišķi zilu) sargāja ļaudis pret visādām ļaunām varām.

b) Isrāēlis Kanaanā.

1. Isrāēlis nostiprinās Kanaanā. Kanaanas iekāŗošanas aprakstu atrodam Jozuus grāmatā, kas savā tagadējā apstrādājumā cenšas rādīt, ka Mozus pēcnācējs Jozuus ar Dieva brīnišķīgu palīdzību viegli iekāŗojis gandrīz visu Kanaanu, izdeldēdams kanaaniešus un izpostīdams viņu pilsētas, un pēc tam izdalījis zemi starp visām Isrāēļa ciltīm (izņemot priesteru cilti Lēvi, kas dabū atsevišķas pilsētas). Šis uzskats pieder kādam jaunākam tautas nostāstu sakopotājam. Atsevišķas viņa darbā uzņemtas vecākas ziņas, papildinātas ar Soģu gr. 1. nod. aizrādījumiem, turpretim liecina, ka īstenībā ebrēji varējuši nostiprināties vairāk Kanaanas kalnajos, bet citādi plaši apgabali un ievērojamas pilsētas (Megida, Taanacha — Jezreēles līdzenumā, Jerūzāleme u. c.) palikušas kanaaniešu rokās.

Kanaaniešu pilsētas bija stipri apcietinātas, bieziem augstiem mūriem ar zobainiem sargu torņiem. Arī kaŗa ieroči kanaaniešiem bija labāki nekā ebrējiem, lielāko tiesu gan no bronzas, jo dzelzi, šķiet, ievēdušas Kanaanā tikai „jūras tau-

tas“ (filistieši). Kā sevišķi briesmīgu ieroci lietoja pret tuksneša uzbrucējiem dzelzs asmeņiem bruņotus kara ratus. Grūta bija ebrēju cīņa pret šādu varu, taču visur, kur nāca svarā personīgā dūšība, tur izsmalcinātās kultūras dzīves izlutināto kanaaniešu gļēvulība nespēja pretī atturēties viņu svaigajam zaļoksnējam dabas ļaužu spēkam un Jahves reliģijas iedegtai sajūsmi. Ebrēju panākumiem vēl pašķīra ceļu nevienprātība un šķelšanās atsevišķu kanaaniešu valdinieku starpā.

Apmezdamies Kanaanas ciemos un pilsētās, Isrāēlis pārgāja no klejotāju ganu dzīves uz zemkopību. No kaimiņiem kanaaniešiem isrāēlieši noskatījās un piesavinājās jaunās dzīves un nodarbošanās paņēmienus un tapa par Kanaanas agrākās kultūras mantiniekiem. Kur iznāca mierīga kopdzīve ar kanaaniešiem, bija neizbēgama kā tirdzniecības satiksme tā arī saradošanās ar precībām un līdz ar to savstarpīga tuvošanās.

2. Jahves kults Kanaanā. Jahvem Isrāēlis palika uzticīgs arī Kanaanā, vismaz nav uzglabājušies nekādi droši noteikti aizrādījumi, ka isrāēlieši būtu viņa vietā kalpojuši Kanaanas baaliem vai citām pagāniskām dievībām. Tāpēc jādodomā, ka atkrišana no Jahves varētu būt notikusi tikai šaurākās aprindās, tur, kur kanaanieši galīgi nomāca ienācējus.

Tomēr Isrāēļa reliģija pārdzīvoja Kanaanā lielas pārgrozības. Jahves kults nāca sakarā ar zemkopības darbiem un kultūras dzīvi, kas līdz tam bija stāvējuši vairāk vai mazāk ārpus isrāēliešu redzes aploka. Zemes auglību atvasināja no Jahves svētības un tāpat arī visus tos labumus, par kuriem kanaanieši jutās pateicīgi saviem baaliem. Uzskatīja Jahvi par visas Kanaanas baalu (= kungu) un sāka daudzreiz godāt ar šo vārdu, kā to pierāda daudzi ar vārdu baal salikti isrāēliešu vārdi. Tā plašāko tautas aprindu acīs Jahvē it kā saplūda ar kanaaniešu Baalu par vienu personu.

Jahves šķirsts sākumā bija novietots Bētelē (Soģu gr. 2, 1—5.) vēlāk Silā (Šīlo). Daudzi isrāēlieši neapmeklēja šīs vietas, bet sāka kalpot savam Jahvem visur tur, kur kanaanieši bija kalpojuši Baalam, jo šīs vietas bija cieši saistītas ar darbu, kam izlūdzās Jahves svētību.

Kanaaniešu ziedojumu vietas tapa par Jahves svētnīcām. Tagad Jahves ziedokļi stāvēja uz pakalniem un augstumiem, vai zem svētiem kokiem. Pie Jahves ziedokļa stāv masebas un ašeras, viņu sāk attēlot, un laikam tāpat kā Baalu, vērša veidā (Soģ. gr. 8, 27; 17, 34.).

Jahvem par godu svin tādus pašus pļaujas svētkus tai pašā laikā: viņam nes tos pašus ziedojumus, arī cilvēku upurus (sk. Soģ. gr. 11, 30.—40.; 1. Kēn. gr. 16, 34.); un ziedojumu dzīrēs Isrāēlis mielojās un līksmojās Jahves priekšā tāpat kā kanaanieši Baala un Astartes svētkos; arī šē dažreiz svētki pārkāpa pieklājības robežas (sal. 1. Sam. 13, 14.). Ar pilnu tiesību laikam varēsīm teikt, ka Isrāēļa tautas reliģija stāvēja uz vienas pakāpes ar kanaaniešu dabas reliģiju. Tikai Isrāēlis savu baalu sauca Jahvē.

Tā kā Isrāēlim nebija arī vienas vispārējas vadības, tad katrs rīkojās pēc sava prāta. Un nebija arī neviena, kas nostiprinātu un aizstāvētu Jahves kultu visā zemē.

3. Jahves šķirsts un Jahves cīnītāji. Jahves šķirstam blakus gan nebija vietas nekādam dieva tēlam, un tāpēc tur, kur šķirsts stāvēja, vismazāk bija jūtams kanaaniešu reliģijas iespaids. Isrāēļa tautas tradīcijas min arī vairākus vīrus, kas Jahves vārdā apkaņojuši kanaaniešu reliģiju un tās parašas, bet viņu reliģiskos uzskatus un vēsturisko lomu grūti pareizi raksturot un novērtēt.

Daži vīri — nazīri — jau no pašas bērnības veltīti Jahvem: viņi nedzen matus un bārzdu un nedzer vīnu, kas, liekas, uzskatāms par protestu pret kanaaniešu auglības kultu. Jahves vārds arī vienmēr stiprinājis isrāēliešu varoņu un karavīru nacionālo apziņu un dūšu, kad vajadzēja aizstāvēties pret kanaaniešu un ārēju ienaidnieku uzbrukumiem (Debora un Baraks, Ģideons, Jefta, Sauls). — Radās fanatiski sajūmināti Jahves nabiji (nabi, daudzsk. nebiim), kas klīda apkārt pa Isrāēļa novadiem ar mūziku, dziesmām un mežonīgām apskurbinošām dejām, aizraudami ļaudis sajūsmā par Jahves reliģiju. (1. Sam. gr. 10,9ss; 19,18ss.).

Kur bija pie svētnīcām īpaši priesteri, tur griezās pie viņiem, lai dabūtu zināt Dieva prātu. Viņa atbildes uz priekšā

liktiem jautājumiem izzināja ar lozi: kratīja divas lozes (umīm un tumīm) vienā traukā, viena apzīmēja apstiprinājumu, otra liegumu, un kuŗa izkrita, tā norādīja Dieva lēmumu. Bija arī īpaši pareģi, kas deva padomus, aizrādījumus un paskaidrojumus Jahves vārdā. Viņi atsaucās uz paša Jahves atklājumiem. Pazīstamākais pareģis bija Samuēls (Šemūēl), 11. gs. pr. Kr.

Samuēla laikā Isrāēļa cilšu neatkarību apdraudēja filistieši, kas bija nodibinājuši Kanaanas dienvidus piekrastē savu valsti ar 5 pilsētām priekšgalā.¹⁾ Izšķirošā cīņā isrāēlieši lika atnest Jahves šķirstu no Sīlas uz kaujas lauku, lai cīnītos paša Jahves vadībā. Bet filistieši uzvarēja un aizveda šķirstu uz savu zemi kā kuŗa laupījumu. Vēlāk viņi gan atsūtīja to atkal atpakaļ, bet nebija neviena, kas uzņemtos atjaunot izpostīto Sīlas svētnīcu, un šķirsts ilgāku laiku palika kādā privātā saimniecībā.

Sauls, nokratīdams filistiešu jūgu, nodibināja ar pareģa Samuēla svētību Isrāēlī ķēniņvalsti (ap 1030. g. pr. Kr.). Viņš pavadīja visu savu mūžu niknās cīņās ar filistiešiem un krita abi ar dūšīgo dēlu Jonātānu kaujā pret viņiem. Par Jahves šķirstu viņš nerūpējās un beidzot sanaidojās ar Samuēlu un citiem Jahves priesteriem.

20. Jeruzālemes svētnīca.

1. Jeruzāleme top par galvas pilsētu. Saula znots Dāvids, Isaja dēls, būdams pats no Bētlēmes, no Jūdas cilts, ieguva pēc Saula nāves papriekš ķēniņa varu savā ciltī un valdīja septiņus gadus Hebrōnā, kamēr citas ciltis turējās pie viena no Saula dēliem. Kad šis bija pagalam, tad visu Isrāēļa cilšu vecākie uzaicināja Dāvidu par savu valdinieku. Ķēniņš Dāvids noslēdza ar viņiem Hebrōnā derību Jahves priekšā, un viņi svaidīja Dāvidu Isrāēlim par ķēniņu. Trīsdesmit gadus viņš bija vecs, kad nāca pie varas, un valdīja

¹⁾ Filistieši ir viena no tā sauktām „jūras tautām“, kas no Aigejas jūras salām un Mazāzijas dienvidus piekrastes 13. gs. pr. Kr. ielauzās Sirijā un aizklīda līdz Ēģiptei.

pavisam četrdesmit gadus. Tas bija apmēram tūkstoš gadus priekš Kristus.

Dāvīds uzvarēja galīgi filistiešus un nodrošināja tā Isrāēļa neatkarību. Viņš izkaroja arī citus laimīgus karus ar kaimiņiem, paplašināja un nodrošināja Isrāēļa valsts robežas, tā ka zemē varēja nodibināties miers un labklājība.

Savu galvaspilsētu Dāvīds pārcēla uz Jeruzālemi, stipri apcietinātu kalnu pilsētu, ko viņš bija atņēmis kādai kanaaniešu ciltij. Uz Cionas kalna muguras atradās Jeruzālemes pils, kur apmetās pats Dāvīds ar savu lielo ģimeni, saviem miesas sargiem un ierēdņiem. No foinīkiešu valdinieka Dāvīds dabūja Libānōna ciedrus un amatniekus pils pārbūvei un izbūvei. Pilsēta, sevišķi pils, bija ienaidniekam grūti ieņemama, jo no trim pusēm to sargāja dziļas ielejas un visapkārt bija stipri mūri.

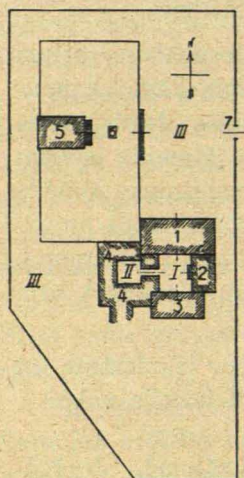
Arī svešu zemju sūtņi un tirgotāji sāka tur iegriezties, un ar laiku Jeruzāleme pieauga par lielāko pilsētu Isrāēļa valstī.

2. Dāvīds pārved Jahves šķirstu Jeruzālemē. Jeruzālemē Dāvīds lika pārvest derības šķirstu, kas gadu desmitus bija it kā bijis aizmirsts. Šķirstu uzcēla uz jauniem ratiem, un priesteri vadīja tos uz Dāvīda pilsētu. Pats ķēniņš un viss Isrāēlis piedalījās svinīgajā gājienā ar gavilēm un tauru skaņām. Jeruzālemē šķirstu novietoja sevišķā tam uzceltā teltī, un Dāvīds sarīkoja lielus dedzināmus un pateicības ziedojumus. Atlaizdams ļaudis ar Jahves svētību, viņš izdalīja katram svētku dalībniekam pa karašai, gaļas gabalam un vīna rausim.

Jahves šķirsts bija turpmāk galvenais svētums valsts svētnīcā Jeruzālemē. Jahves kulta bija likts oficiālās valsts reliģijas pamatā.

Vēlāk Dāvīds domāja celt šķirstam greznu namu. *Viņš atsaucā pravieti Nātānu un sacīja viņam: „Redzi, es dzīvoju ciedru pilī, bet Jahves šķirsts mīt zem telts segām.“ Nātāns atbildēja: „Dari visu, kas tavā sirdī, jo Dievs ir ar tevi.“ Bet tai pašā naktī Nātāns saņēma Jahves pavēli: „Ej un saki manam kalpam Dāvīdam: Vai tu celsi man namu par mājas

vieta? Es taču neesmu mitis namā kopš tās dienas, kad esmu izvedis Isrāēļa bērnus no Ēģiptes līdz šai dienai, bet esmu staigājis teltī kā dzīvoklī..." Kā Dievs bija ar Nātānu runājis, viņam parādīdamies, tā Nātāns runāja ar Dāvidu.* (2. Sam. gr. 7., 1.—6. 17.).

37. zīm. Salamana pils iecirknis (pēc I. Bencingera). 1. arsenāls, 2. uzgaidāmā zāle, 3. pieņemamā zāle ar troni, 4. pils un harems, 5. svētnīca, 6. dedzināmo ziedojumu altāris, 7. ieeja. I. pirmais pils pagalms, II. otrais (iekšējais) pagalms, III. lielais pagalms.

3. Salamana celtā svētnīca. Dāvīda dēls un pēcnācējs Salamans gādāja par valsts iekšējo iekārtu un bagātību un veicināja krāšņu galma dzīvi. Viņš ievada tirdzniecību ar kaimiņu valstīm un uzsāka arī, ar foinīķiešu valdinieka Hīrāma palīdzību, jūras kuģniecību. Iegūto peļņu Salamans izlietoja krāšņām celtnēm. Trīspadsmit gadus cēla ķēniņa pili ar haremu un plašām greznām uzgaidāmām un pieņemamām zālēm. No Hīrāma viņš iemainīja pret kviešiem un eļļu Libānōna ciedrus un cipreses, kas bija toreiz jo vērtīgs būves materiāls.

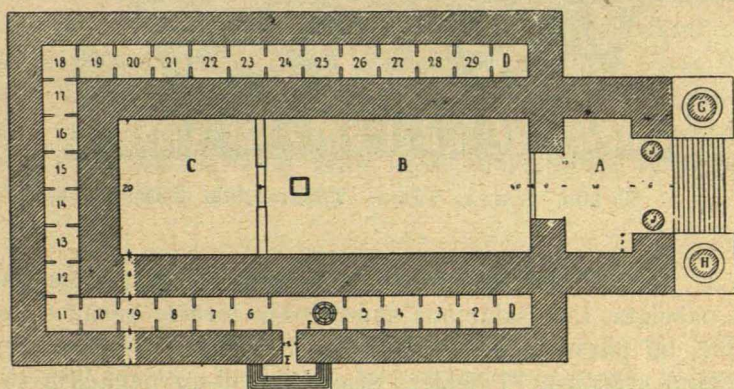
Pie Salamana pils iecirkņa piedēra arī viņa celtais Jahves nams. Sk. 37. zīm. Pie tā strādāja septiņus gadus, foinīķiešu meistarū vadībā. Sienas cēla tāpat no kaltiem akmeņiem kā citās celtnēs, izklāja no iekšpuses ciedru dēļiem un apzeltīja; grīdu lika no cipresēm.¹⁾ Aiz neliela priekšnama un diezgan plašas garenas svētās vietas bija iekārtota tumša kubveidīga vissvētākā vieta (sk. 38. zīm. C.).

Svētnīcas galvenā celtnē bija sešdesmit olekšu garumā, divdesmit platumā un trīsdesmit augstumā. Nama priekšā austrumu galā bija priekštelpa visa nama platumā, bet tikai desmit olekšu garumā. (Sk. 38. zīm. A.) No citām pusēm namu apņēma 15 olektis augsta triju stāvu piebūve ar īpašu ieeju no dienvidiem un daudz atsevišķiem kam-

1) Vēlākie valdnieki izgreznoja sienas vēl dažādiem izgriezumiem (pogas, puķes, palmas, ķerubi).

bariem.1) Nama logi iznāca tādā kārtā ļoti augstu no zemes — ap 20 olekšu.

Galvenā telpa bija iedalīta divās daļās. Nama dibenā bija nodalīta ar ciedru koku sienu vissvētākā vieta (C), divdesmit olekšu garumā un augstumā; tā kā griesti nāca zem logiem, tad šī telpa bija tumša. Tās vidū nostādīja divus no eļļas koka izgrieztus ķerubus, kas pa abiem kopā saviem izplestiem ik piecas oлектis gariem spārnieniem aizņēma visu nama platumu: ārējie spārnī viņiem bija pie nama ārsienām, bet iekšējie satikās nama vidū. Eļļas koka durvis veda no vissvētākās vietas uz svēto vietu (B), kas bija četrdesmit olekšu garumā un uz augšu sniedzās līdz pat nama jumtam, tā ka dabūja pa dienu diezgan daudz saules gaismas caur logiem. Vissvētākās vietas priekšā tomēr dienu un nakti dega desmit eļļas lukturu, pieci pa labi un pieci pa kreisi. Telpas dibenā

38. zīm. Dievnama plāns.

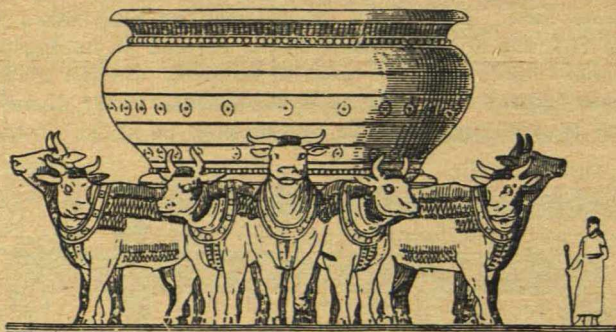
(vissvētākās vietas priekšā) bija ciedru koka altāris (galds), uz kā turēja 12 maizes, ko laiku pēc laika atjaunoja. Blakus galdam stāvēja altāris kvēpināšanai. Visi šie svētie rīki kā arī citi dievnamā lietotie bija izgatavoti no zelta vai ar zeltu pārklāti.

Pie ieejas svētnīcā uzcēla divus vara stabus, 18 oлектis augstus ar 12 oлектis lielu apkārtmēru, vidū tukšus, ar mākslīgiem izgreznojumiem augšgalā (G un H). Taisni pretim ieejai stāvēja lielais dedzināmo ziedojumu altāris. Pagalmu ap svētnīcu noslēdza no visām pusēm akmens siena, tur atradās svētnīcas priekšā (uz dienvidus austrumiem) liels vara ūdens trauks, saukts par vara jūru. Tas bija piecas oлектis augsts un desmit oлектis caurmērā un atbalstījās uz divpadsmit vara

1) Tās bija mantu un rīku noliekamās un priesteru ēdamās un gērbjamās telpas.

vēršu mugurām, no kuriem trīs bija pagriezti ar galvām uz ziemeļiem, trīs uz rietumiem, trīs uz dienvidiem un trīs uz austrumiem. Sk. 39. zīm. Turpat stāvēja arī desmit lielu braucāmu vara trauku uz riteniem — pieci dienvidus un pieci ziemeļu pusē¹⁾ Visi svētie rīki, kas bija pagalmā lietojami (podi, lāpstas, kausi), bija izgatavoti no vara.

Svētnīcas telpas kopā ar ķēniņa pils telpām bija ar akmens sienu ieslēgtas īpašā pagalmā. (Sk. 37. zīm.; 1. Ķēn. gr. 6. un 7.)

39. zīm. Vara jūra. Tilpums līdz 40.000 l.

4. Jeruzālemes svētnīcas iesvētīšana. *Kad viss darbs bija pabeigts, tad Salamans sapulcināja Isrāēļa vecākos Jeruzālemē, lai pārvestu Jahves šķirstu no Dāvīda pilsētas Cionas uz jauno svētnīcu. Priesteri nesa šķirstu un nogādāja to ar saiešanas telti un visiem svētiem rīkiem, kas bija teltī, uz augšu, kamēr Salamans un visi Isrāēļa ļaudis gāja līdz un ziedoja šķirsta priekšā avis un vēršus neizskaitāmu pulku. Priesteri nolika šķirstu tam paredzētajā vietā dievnama vissvētākajā vietā apakš ķerubu spārniem, tā ka ķerubi izpleta savus spārnus pār šķirstu un aplāja to un tā nesamās kārtis. Tai šķirstā nebija nekā, kā vien abi akmens galdiņi, ko Mozus tur bija ielicis.

Tad Salamans sacīja:

„Pie debesīm Jahvē nolīcis sauli,
bet pats domā tumsā dzīvot.
Celt esmu cēlis tev namu par dzīvokli,
mājokli — tev mājot mūžīgi.“

1) Ar braucamiem traukiem izvadāja ūdeni pa svētnīcu.

Tad ķēniņš un viss Isrāēlis ar viņu nesa upurus Jahves priekšā. Salamans upurēja 22.000 vēršus. Tā viņi iesvētīja dievnamu. Tai dienā ķēniņš izlietoja pagalma vidu dievnama priekšā par svētu ziedokļa vietu, jo tur viņš ziedoja dedzināmus upurus, ēdamus upurus un pateicības upuru taukus, tāpēc ka vara altāris bija par mazu, lai uzņemtu visu to. Tai laikā Salamans svinēja svētkus ar visu Isrāēli, milzīga svētku draudze Jahves priekšā septiņas dienas. Astotajā dienā viņš atlaida ļaudis. Tie atvadījās no ķēniņa un gāja uz savām mājām, priecīgi un pacilātu sirdi.** (1. Ķēn. 8, 1—13. 62—66).

5. **Zelta teļi Isrāēļa valstī.** Pēc Salamana nāves vienpadsmit Isrāēļa ciltis atkrita no viņa pēcnācēja Rekabeāma un nodibināja savu Isrāēļa valsti ar jaunu ķēniņu Jērobeāmu. Šis, gribēdams iegūt ļaužu labvēlību, dibināja vecās kulta vietās, Bētēlē un Dānā, divas valsts svētnīcas ar Jahves tēlu vērša veidā („zelta teļu“). Tā Isrāēļa valstī tika nodibināts cits oficiāls Jahves kulta veids nekā Jūdas valstī Jerūzālemes svētnīcā (ap 930. g. pr. Kr.).

21. Rakstu praviešu priekšteči.

1. **Pravieša jēdziens.** Latviešu vārds „pravietis“ cēlies no grieķu vārda „profētēs“, kas satur sevī divus jēdzienus: „runāt“ un „priekšā“. Par pravieti sauca personu, kas uzstājās ļaužu priekšā ar runu, lai pasludinātu un paskaidrotu viņiem Dieva prātu.

Isrāēļa reliģijas vēsturē par praviešiem mēdz apzīmēt jau minētos „nabijus“. Bet sevišķi sauc par praviešiem tos Dieva vīrus, kas it kā savas tautas sirdsapziņa seko sabiedrības un tās vadoņu darbībai un tad novērtēt to atklātības priekšā no Dieva prasību viedokļa, pasludinādami šo prasību pārkāpējiem Dieva sodu. Viņi apzinās, ka pats Dievs viņus aicinājis par saviem runātājiem. Ar nabijiem viņiem vienādas dažādas ekstatiskas parādības un dedzība kalpot Jahvem, bet savā darbībā viņi paceļas augstu pāri par tiem. Viņi ir cīnītāji pār augstāku, skaidrāku un cēlāku Dieva atziņu un tikumību.

*) Altāris atradās pašā klints virsotnē (17,7 m × 13,5 m, ap 2 m augsta).

Vēlāko praviešu sludinājumi uzglabāti rakstos un uzņemti īpašās praviešu grāmatās. Bet šiem rakstu praviešiem ir savi priekšgājēji, par kuriem stāsta citās Vecās Derības stāstu grāmatās. Tāds bija Nātāns, kas droši stājās varenā ķēniņa Dāvida priekšā, lai nosodītu viņa grēku pret Batsebu un Ūriju, un ar stāstīto līdzību panāca, ka Dāvids pats sprieda sev nesaudzīgu tiesu. Citu agrāko praviešu stāsti ir savu laiku gājuši tautā no mutes uz muti un apauguši krāšņām legendām. Bet arī šādā veidā tie dod liecību par praviešu stipro raksturu, nesatricināmo paļāvību uz Dievu un lielo iesaistību laudīs. Pat ķēniņi rāda viņiem godbijību un kautrējas viņiem atriebties par asajiem pārmetumiem.

2. **Elija.** Achābs, Omrija (Omri) dēls, valdīja pār Isrāēli divdesmit divus gadus Samarijā (876.—854. pr. Kr.). Viņš ņēma Tiras (foiniķiešu) ķēniņa meitu Izebeli par sievu. Achābs uzcēla Baala svētnīcu un altāri Samarijā un taisīja arī Ašeru...

*Elija¹⁾ no Tisbes Gileādā sacīja uz Achābu: „Tik tiešām, ka Jahvē, Isrāēļa Dievs, dzīvo, kā kalps es esmu, šais gados nebūs nedz rasas, nedz lietus...“ Tā arī notika. Bet Elija nerādījās visu to laiku Isrāēlī.²⁾

Pēc ilga laika Jahvē runāja uz Eliju: „Ej, rādies Achābam, — es došu lietu zemes virsū.“ Achābs, ieraudzījis Eliju uzrunāja viņu: „Vai patiesi tu tas esi, Isrāēļa postītājs?“ Elija atbildēja: „Es neesmu vedis Isrāēli postā, bet tu un tavējie — ar to, ka jūs esat atstājuši Jahves baušļus un stāigājuši pakaļ Baalam. Tagad izsūti ziņu un sapulcini man visu Isrāēli Karmela kalnā, arī Baala praviešus, kas ēd pie Īzebeles galda.“

Achābs sapulcināja visus Karmela kalnā. Elija piegāja pie laudīm un sacīja: „Cik ilgi jūs klibosit uz abējām pusēm?“

1) Par Eliju stāsta, ka viņa apgērbs bijis kā tukšneša iedzīvotājiem. Viņš apjozies ap gurniem ādas jostu un sedzies ar spalvainu ādu (2. Kēn. 1, 8). Viņa vārds ebrējiski — Ēlijahū = „mans Dievs ir Jahvē.“

2) 1. Kēn. gr. 17. nod. stāsta, ka sausuma laikā kraukļi viņam nesuši maizi un gaļu, un ka beidzot viņš dzīvojis pie kādas foiniķiešu atraitnes Carpatā, pārtikdams kopā ar viņu un viņas dēlu no vienas saujas miltu un drusiņā eļļas.

Ja Jahvē ir jūsu Dievs, tad ejiet viņam pakaļ, bet ja Baals ir tas, tad sekojiet viņam.“ Bet ļaudis neatbildēja ne vārda. Tad Elija sacīja: „Es viens vienīgs esmu atlicis no Jahves praviešiem, bet Baala praviešu ir daudz. Dodiet mums divi vērsus. Lai Baala pravieši izvēlas vienu vērsi, sacērt to gabalos un liek uz malkas uz altāra, bet neliek klāt uguni. Tad es sataisīšu otru vērsi par upuri un arī nelikšu uguni klāt. Lai viņi piesauc sava dieva vārdu, bet es piesaukšu Jahves vārdu: kuŗš dievs nu atbildēs ar uguni, tas lai ir īstais Dievs.“ Visi ļaudis atbildēja uz šo priekšlikumu: „Tā ir labi.“

Baala pravieši izvēlējās vienu vērsi, sataisīja to un piesauca Baala vārdu no rīta līdz dienas vidum: „Baal, paklausī mūs!“ bet tur nebija ne balss, ne atbildes. Tā viņi lēkāja ap altāri, ko bija cēlušī. Ap dienas vidu Elija izsmēja viņus: „Sauciet stiprā balsī, jo viņš taču ir dievs. Varbūt viņš domās nogrimis, vai izgājis darīšanās, vai ceļā; varbūt viņš gul un viņam papriekš jāuzmostas.“ Viņi sauca arvien stiprāk un pēc sava paraduma iegrieza sev miesā ar nažiem un īleniem, kamēr asinis sāka tecēt. Tā viņi trakoja līdz vakaram, līdz ēdamā upuŗa laikam; bet tur nebija ne balss, ne atbildes, ne uzklausīšanas.

Tad Elija sacīja uz ļaudīm: „Nāciet šurp pie manis.“ Visi ļaudis piegāja pie viņa, un viņš atkal uztaisīja salauzto Jahves altāri, salika malku tur virsū, dalīja upuŗa vērsi gabalos un nolika to uz malku. Kad viss bija sataisīts, Elija piegāja un lūdzās: „Jahvē, tu Abrāma, Izāka un Isrāēļa Dievs, šodien lai top zināms, ka tu esi Dievs Isrāēlī un es — tavš kalps, kas visu šo esmu darījis pēc tava vārda. Paklausī mani, Jahvē, paklausī mani, lai šie ļaudis atzīst, ka tu, Jahvē, esi Dievs!“ Tad Jahves uguns krita zemē un aprija dedzināmo upuri un malku. Visi ļaudis, redzēdami to, metās uz savu vaigu un sacīja: „Jahvē ir Dievs, Jahvē ir Dievs!“

Tad Elija sacīja: „Grābiet Baala praviešus, ka neviens no tiem neizsprūk!“ Tad viņi tos sagraba, un Elija noveda tos pie Kīšones upes un tur nokāva viņus.

Elija sacīja uz Achābu: „Taisies, ed un dzer,¹⁾ jo šņāc

1) Pa salīdzināšanas svētku laiku neviens nedrīkstēja ēst.

kā uz lietu.“ Achābs gāja ēst un dzert, bet Elija kāpa Karmela virsotnē, nometās zemē un turēja savu seju ceļu starpā. Viņš sacīja uz savu puisi: „Ej, skaties uz rietumiem.“ Tas gāja un skatījās, bet neredzēja neko. Septiņām lāgām Elija sūtīja viņu, un tikai septītajā reizē viņš atnesa ziņu: „Mazs mākonītis kā vīra plauksta ceļas no jūras.“ Tad Elija sacīja: „Ej, saki Achābam: jūdz un brauc uz mājām, ka lietus neaizņem tevi.“ Pa tam debess jau apmācās melniem mākoņiem, uznāca vētra, un stiprs lietus gāzās, kamēr Achābs brauca uz mājām. Bet Jahves roka nāca pār Eliju, tas apjoza savus gurnus un skrēja Achābam pa priekšu visu ceļu.* (1. Kĕn. gr. 16, 29. 31 b. 32; 17, 1; 18.).

*Jezreēlietīm Nābotam bija vīna dārzs blakus ķēniņa Achāba pilij. Achābs runāja ar Nābotu: „Dod savu vīna dārzu man par sakņu dārzu, jo tas ir tuvu pie manas pils. Es došu tev labāku vīndārzu tā vietā, vai ja tev patīk, aizmaksāšu tev to ar naudu.“ Bet Nābots atbildēja: „Lai Dievs mani pasarga, ka es atdotu tev savu tēvu mantojumu.“ Achābs saīdzis un sapīcis pārnāca mājās, metās gultā, apsedza savu vaigu un negāja ēst.

Izebele pienāca un vaicāja: „Par ko tavs prāts tāds saīdzis, ka tu neko neēdi?“ Achābs izstāstīja, kas viņam bija gadījies ar Nābotu. Izebele sacīja uz viņu: „Tāds tu gribi būt valdinieks pār Isrāēli? Celies, ēd un apmierinies! Es dabūšu tev Nābota vīndārzu.“

Viņa rakstīja rakstu Achāba vārdā, aizzīmogoja to ar viņa gredzenu un nosūtīja vecākajiem Nābota pilsētā. Tur bija rakstīts: „Izsauciet gavēni un sēdiniet Nābotu augstā vietā ļaužu priekšā.“¹⁾ Pilsētas vecākie darīja, kā Izebele bija viņiem nosacījusi. Viņi izsauca gavēni un sēdināja Nābotu ļaužu vidū augstā vietā. Te divi nekrietni vīri (Izebeles uzpirkti) nāca un nosēdās viņam pretim un deva liecību pret viņu: „Nābots ir zaimojis Dievu un ķēniņu.“ Nābotu notiesāja, izveda ārā no pilsētas un nomētāja akmeņiem. Pilsētas

1) Gavēnis ir vispārēja „lūdzama diena“, kad sanāk kopā visi pilsētas iedzīvotāji, iegērbušies rupjās drēbēs, gavē visu dienu, iet uz svētnīcu un dzied grēku nožēlošanas un gaudu dziesmas. Nābotu iecel par sapulces priekšnieku.

vecākie sūtīja Īzebelei ziņu: „Nābots ir nomētāts akmeņiem un miris.“ Īzebele, dzirdējusi to, sacīja Achābam: „Ej, saņem Nābota vīndārzu, ko viņš tev liedzās pārdot par naudu, jo Nābots nav vairs dzīvs.“¹⁾ Tad Achābs gāja paņemt sev Nābota vīndārzu.

Dieva vārds notika uz pravieti Eliju: „Celies, ej pretim Achābam, Isrāēļa ķēniņam, kas pašlaik ir Nābota vīndārzā, un runā uz viņu: „Tu esi nokāvis! Nu tu gribi arī sev paņemt? Tāpēc tā saka Jahvē: tai vietā, kur suņi laizījuši Nābota asinis, viņi laizīs arī tavas asinis.“ Achābs sacīja uz Eliju: „Vai tu esi mani atradis, mans ienaidniek?“²⁾ Tas atbildēja: „Es esmu atradis tevi, tāpēc ka esi ļāvies pavesties uz to, kas ļauns Jahves acīs.“

Dzirdējis šādus vārdus, Achābs saplēsa savas drēbes un uzvilka rupju audeklu uz kailu miesu, gavēja un staigāja apkārt nospiests. Tad Dieva vārds notika uz Eliju: „Vai tu neesi redzējis, kā Achābs pazemojies manā priekšā? Tāpēc es nevedīšu nelaimi viņa dienās, bet viņa dēla dienās pār viņa namu.“* (1. Ķēn. gr. 21. nod.).

Kāds cits stāsts tēlo, ka Elija paguruma brīdī meklē padomu un palīgu pie Jahves Dieva kalnā Hōrēbā.

*Viņš iegāja tur kādā alā un palika tur pa nakti... Bet Jahvē gāja gaŗām, un liela briesmīga vētra, kas saplosīja kalnus un sašķēla klintis, gāja Jahvem pa priekšu, bet Jahvē nebija vētrā. Pēc vētras bija zemes trīce, Jahvē nebija zemes trīcē. Pēc zemestrīces nāca uguns, Jahvē nebija ugunī. Bet pēc uguns bija dzirdama maiga vēsma. Kad Elija dzirdēja to, viņš aplāja savu seju ar mēteli un izgāja ārā alas priekšā; tur kāda balss uzrunāja viņu: „Ko tu še dari, Elija?“ Viņš sacīja: „Degtin esmu dedzis Jahves, pulku (Cebāot) Dieva labā, jo isrāēlieši ir atstājuši novārtā tavus noteikumus, noplēsuši tavus altārus un nokāvuši tavus praviešus ar zobenu, tā ka es viens esmu atlicis, un viņi tiecas paņemt man dzīvību.“ Bet Jahvē sacīja uz viņu: „Ej atkal savu ceļu pa

1) Valdības pretinieku manta pēc viņu nosodišanas piederēja valdiniekam.

2) Achāba vārdos izskan vainas apziņa un bailes, ka pretinieki izlietos viņa noziegumu cīņā pret viņu.

tuksnesi uz Damasku, ej tur iekšā un svaidi Hazāēlu par Sirijas ķēniņu. Bet Jēhu, Nimšija dēlu svaidi par Isrāēļa ķēniņu un Elišu, Šafata dēlu, svaidi par pravieti savā vietā¹⁾ Lai tad notiek: kas izbēgs Hazāēla zobenam, to nokaus Jēhus, un kas izbēgs Jēhus zobenam, to nokaus Eliša. Taču es gribu atlicināt Isrāēli septiņus tūkstošus: visus ceļus, kas nav liekušies Baala priekšā, un katru muti, kas viņu nav skūpstījusi!“* (1. Kēn. gr. 19. nod., 9.—18.).

3. Mīcha. Achāba laikā darbojies vēl pravietis Mīcha (Mīchājēhu = kas ir kā Jahvē?) Jimlas dēls. Kad Achābs taisījās kopā ar Jūdas ķēniņu Jošāfātu doties cīņā pret siriešiem, lai atņemtū tiem okupēto Ramotas pilsētu Gileādā, viņi nolēma prasīt papriekš, ko Jahvē saka. Achābs sapulcināja kādus 400 praviešus, kas kalpo pie viņa galma, pie Samarijas vārtiem. Abi ķēniņi goda tērpā nosēžas savos troņos, un Achābs prasa: „Vai man doties kaŗā pret Ramotu Gileādā, vai atmest šo nodomu?“ Pravieši atbild: „Dodies prom! Jahvē dos to ķēniņa rokās.“

Jošāfāts šaubās un prasa, vai vēl nebūtu te kāds Jahves pravietis, ko varētu vaicāt. Achābs atbild: „Vēl ir gan viens vīrs, caur ko varētu Jahvi vaicāt, bet es, es neturu uz viņu labu prātu, jo viņš nemēdz par mani labu sludināt, bet sludina ļaunu. Tas ir Mīchājēhu, Jimlas dēls.“ Bet Jošāfāts teica: „Lai ķēniņš tā nerunā!“

Achābs aizsūta savu sulaini steigšus pie Mīchas, un tas ceļā mēģina pierunāt Mīchu sludināt to pašu, ko citi pravieši vienā mutē sludinājuši. Mīcha atbild: „Tik tiešām, ka Jahvē dzīvs: ko Jahvē man teiks, to es runāšu!“

Ķēniņu priekšā kāds no praviešiem, Cidkijāhu vārdā, pieliek sev dzelzs ragus un sauc: „Tā saka Jahvē: Ar šādiem tu sabādīsi siriešus, kamēr tie būs izdeldēti!“ Pienākušais Mīcha atbild Achābam uz viņa jautājumu: „Dodies prom, tad

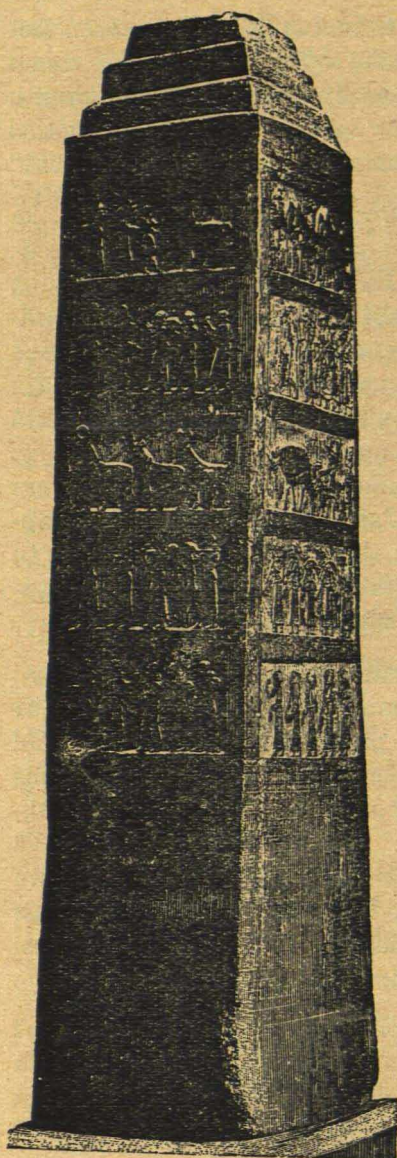
1) Šis norādījums liecina, ka pravieši saviem nolūkiem izlietojuši arī valsts vīrus un politiķus. Stiprs Sirijas ķēniņš bija bīstams pretinieks Isrāēļa ķēniņam un varēja gāzt viņu no troņa. Tāpat troņa pretendents paša valstī varēja tapt bīstams Achābam un viņa dinastijai. To, kas šie nodomāts, to Elijas mācekļi Eliša patiesi izpilda un ar Hazāēla un Jēhus roku gāž Achāba dēlu Jōrāmu un Izebeli.

tev izdosies, un Jahvē dos to (Ramotu) ķēniņa rokā.“ Bet kad Achābs, sadzirdējis viņa balsi irōniju, atgādina viņam runāt patiesību, viņš saka: „Es redzēju visu Isrāēli izklīdinātu pa kalniem, itin kā avis, kam nav gana. Un Jahvē sacīja: šiem nav kunga; lai viņi mierā katrs atgriežas savās mājās!“

Isrāēļa ķēniņš teica Jošāfātam: „Vai es tev neteicu, ka viņš nesludina par mani labu, bet ļaunu?“ Tad Mīcha teica: „Tāpēc klausies Jahves vārdu! Es redzēju Jahvi sēžam viņa tronī un visu debesu pulku pa labi un pa kreisi ap viņu stāvam. Jahvē sacīja: „Kas grib apmulķot Achābu, lai viņš dotos karā un kristu pie Ramotas Gileādā? Un viens runāja šo, otrs to. Tad gars iznāca no pulka, nostājās Jahves priekšā un teica: „Es, es gribu viņu apmulķot.“ Bet Jahvē prasīja: „Ar ko?“ Tad viņš atbildēja: „Es iziešu un būšu melu gars visu viņa praviešu mutē!“ Bet Jahvē teica: „Tu varēsi apmulķot un to arī izdarīsi. Ej un dari tā!“ Tā tad nu, kā tu redzi, Jahvē līcis visu šo tavu praviešu mutē melu garu, kamēr (patiesībā) Jahvē nolēmis (sūtīt) pār tevi nelaimi.“

Tad Cidkijāhū pienāca un iesita Mīcham plīķi, teikdams: „Kā tad Jahves gars būtu no manis atstājies, lai runātu ar tevi?“ Bet Mīcha sacīja: „Tu pieredzēsi to tai dienā, kad tu iesi no vienas istabas otrā paslēpties!“ Bet Isrāēļa ķēniņš pavēlēja sulainim: „Ņem Mīchu un ved viņu atpakaļ pie pilsētas priekšnieka Āmōna un pie prinča Jōāša un ziņo: Tā saka ķēniņš: sēdiniet šo cietumā un dodiet viņam pasīkstu maizi, ko ēst, un pasīkstu ūdeni, ko dzert, kamēr es laimīgs pārnākšu mājās.“ Tad Mīcha teica: „Ja tu patiesi pārnākši laimīgs mājās, tad Jahvē nav caur mani runājis!“

Achābs devās nodomātajā karagājienā. Kaujas laikā viņš noģērba ķēniņa drēbes un gāja arī pats cīnīties. Kāds vīrs nejauši, stopu uzvilkdams, iešāva viņam starp bruņu sprādzēm un krūšu bruņām. Nu ķēniņš vairs nevarēja pats līdz cīnīties, bet palika stāvam savos karā ratos līdz pat vakaram un mira aiz asins noplūduma. Vakarā atskan sauciens: „Ikviens uz savu pilsētu, ikviens uz savu zemi, jo ķēniņš miris!“ (1. Ķēn. gr. 22. nod.).

40. zīm. Salmanasara II obelisks, melna bazalta, 197 cm augsts. Kādreiz viņa pili Kalachā, tagad Britu mūzejā Londonā. Attēlo uzvarētas tautas ar tribūtu (ik 5 zīmējumi 4 pusēs).

4. Jahves piekritēji gāž Achāba dinastiju. Achāba dēlu valdīšanas laikā Izebelei bija vēl liels iespaids. Tāpēc pravieši vienojās gāzt visu Achāba dinastiju. Elija vairs nav dzīvs, kad tas notiek. Viņa mācekļi stāsta, ka Jahvē aizvedis viņu vētrā ugunīgiem zirgiem ugunīgos ratos uz debesīm, bet viņa pravieša mēteliš un gars palicis Elišam. Eliša svaida Hazāēli par Sirijas ķēniņu un rada tā Achāba pēcnācējiem bīstamu ārēju pretinieku. Viņš arī liek kādam no saviem mācekļiem svaidīt brašo kara virsnieku Jēhu par Isrāēļa ķēniņu, un tas iznīcina ķēniņu Jōrāmu un ķēniņieni Izebeli, bet Samarijas vadošās aprindas apkauj visus Achāba dinastijas prinčus, skaitā 70. Neviens nestājas Jēhum pretī.

Samarijā viņš, izlikdamies par lielu Baala piekritēju, saaicina visus Baala kulta cienītājus uz lieliem ziedojumu svētkiem, bet pa svētku laiku liek ielenkt svētnīcu un visus, kas tur iekšā, nokaut. Pašu svētnīcu izposta, un tās vietu sagāna (842. g.).

Bet Jēhus un viņa pēcnācēju valdība nebija laimīga. Viņš pats bija spiests sūtīt no devas Asirijas dižķēniņam Sal-

manasaram II., kā tas attēlots vārdos un zīmējumos uz Salmanasara „melnā obeliska“ (842. g.). Un jo stipri nomāca Isrāēli vairākus gadu desmitus Hazāēls no Damaskas.

41. zīm. Otrās zīmējumu rindas sākums uz Salmanasara obeliska: Jēhus sūtnis skūpstā zemi Salmanasara priekšā, aiz viņiem katrā pusē asiriešu kalpotāji.

42. zīm. Iepriekšējā zīmējuma turpinājums obeliska otrā pusē: Augstāks asiriešu ierēdnis un kareivis ved isrāēliešus ar tribūtu.

22. Praviētis Āmōss.

1. Āmōsa laikmets. Ķēniņa Jērobeāma II. laikā (783.—743. g. pr. Kr.) Isrāēļa valsts piedzīvoja savu lielāko varu. Austrumu kaimiņi, sīrieši, bija dabūjuši triecienu no lielās Asīrijas un zaudējuši virsroku pār Isrāēli. Isrāēļa robežas sniedzās no Orontes upes ziemeļos līdz Nāves jūrai dienvidos. Šādos apstākļos attīstījās Isrāēlī mierīga saimnieciska dzīve: druvās viņoja labība, vīndārzos brieda sulīgi ķekari, lieli ganāmpulki klīda pa zālainiem līdzenumiem un kalnmalēm, pilsetās un ciemos pacēlās kalnu akmeņu nami — ar plašām preču noliktavām, ar krāšņām dzīvojamām telpām. Ļaudis bija tapuši bagāti un sāka ērti un omulīgi baudīt savu dzīvi. Svētīcās ziedoja Jahvem bagātīgus upurus, skanēja priesteru lūgšanas un slavas dziesmas, tricīnāja gaisu ļaužu gaviles, „prieccājoties sava Dieva priekšā.“ Arvien dziļāk iesakņojās cerības, ka drīz pienāks „Jahves diena“,¹⁾ kad viņš parādīsies visā savā godībā, nodibinādams Isrāēlī paradīzes svētlaimību.

Šai laikā Jūdas valstī Tekoas pilsētiņā dzīvoja kāds gans, vārdā Āmōss. Aitu un kazu pulks bija viņa darba lauks, pārtikai viņš lasīja arī meža vīges. Āmōss bija vienkāršs, bet sapratīgs un dievbijīgs vīrs. Bieži viņš nodevās domām par likteni, ko Jahvē lems savai tautai. Bet vienu mācību viņš turēja par visām lietām svētu: Jahvē ir tikai ar tiem, kas milē taisnību un ienīst ļaunu.

Daudz kas Isrāēļa dzīvē nesaskanēja ar šo prasību.

*Tie gul zilonkaula gultās
un stāipās savās gulās,
tie ēd jērus no ganāmpulka
un teļus no laidara,
tie trinkšķina kokles
un sacer dažādas dziesmas,
tie dzer izkāstu vīnu
un svaidās ar vislabāko eļļu, —
bet nebēdā par Isrāēļa vainu. (6, 4.—6.).

1) „Jahves diena“, latv. bībeles tulkojumā „tā Kunga diena“, apmēram apzīmē to pašu, ko mums parastais izteiciens „pastarā diena“, — jauna laikmeta iesākumu.

Tiem liekas tālu nelaimes diena,
tāpēc viņi tuvina varmācības gadu (6, 3).

Tie mīda nabagus kājām
un spaida zemes zemos.

Tie domā: kad jaunais mēnesis¹⁾ beigsies, ka mēs varam
atkal labību pārdot?

kad beigsies sabats,²⁾ ka varam atvērt labības klēti,
— lai pamazinātu mēru un palielinātu maksu,
viltīgi pārgrozītu svaru
un pārdotu pelus par labību? (8, 4—6).

Tie tiesu pārvērš par vērmelēm
un taisnību gāž pie zemes.

Tie ienīst, kas tiesā dod pierādījumus,
tiem riebjas, kas runā patiesību. (5, 7. 10.).

Tie nevainīgo pārdod par naudu
un trūcīgo par kurpju pāri.

Tie tiecas sadragāt mazos
un dzenas samīt zemos.

Uz ķīlātām drēbēm tie apmetas blakus altārim
un dzeļ nosodīto pretinieku vīnu sava Dieva namā.*
(2, 6. 7. 8.).

2. Āmōss top par pravieti. Āmōss zin, ka šādas netaisnības Jahvē neieredz, ka tās pelna sodu. Viņš jau daudzreiz atgādinājis ļaudīm, ka tie vainīgi Dieva priekšā. Sausumu un badu, rūsu un siseņus — dažādas nelaimes, kas nākušas pār Isrāēli, Āmōss iztulko par Jahves uzlikto sodu un brīdinājumu. Bet viņš redz, ka ļaudis neievēro tos un neatgriežas pie Dieva. Par to, bez šaubām, Jahvē gatavo stingru sodu, — Isrāēļa iznīcināšanu. Bet pravietim žēl savas tautas, un viņš aizlūdz par to. Jahvē apmierina viņu: arī viņam žēl ļaužu, vēl viņš neliks sodam nākt.

Bet arī Dieva pacietībai pienāk gals. Āmōss redz parādību: Jahvē stāv uz stāva mūra, viņa rokā lote (aukla ar svaru galā). Viņš saka uz Āmōsu: „Redzi, es pielikšu maniem Isrāēļa ļaudīm loti, es viņus vairs nesaudzēšu. Viņu

1) Svētku diena.

2) Sabats beidzas piektdienas vakarā ar saules rietu.

kalnu svētnīcas tiks nopostītas, es celšos pret Jērobeāma namu ar zobenu. Svētnīcu dziedātājām būs jākauc tai dienā, un daudz būs mirušu visās vietās.“ (7, 7—9; 8, 3).

Āmōss saprata, ka Jahves pacietībai pienācis gals, un viņš nospriedis bargi sodīt Isrāēļa netaisnību. Šī atziņa dega kā uguns Āmōsa krūtīs un nedeva viņam vairs mieru. Viņš gribēja glābt savu tautu un domāja, ka norādīdams ļaudīm uz gaidāmo sodu, viņš pamudinās daudzus atjēgties un laboties. Viņš jūt Jahves aicinājumu, un tam neviens nevar pretoties.

*Kad lauva rūc, kas nebītos?

Kad Kungs Jahvē runā, kas varētu nesludināt?* (3, 8).

Āmōss atstāj savu ganāmo pulku un dodas uz Isrāēļa valsti — izpildīt savu pravieša uzdevumu.

3. Āmōss sludina. Āmōss ierodas Bētēlē¹⁾ svētku laikā. Svētnīcas pagalms pilns ziedotāju un mielasta dalībnieku. Priesteru dziesmas jau beigušās, pie mielasta sākas vispārējs prieks un līksmība. Te atskan žēla gaudu dziesmas meldija, ļaudīm labi pazīstama no bērēm.

Āmōss dzied:

*Kritusi, vairs augšā necelsies Isrāēļa jaunava,
Gul nogāzta uz savas zemes; neviens neceļ to augšā.

Tā saka Jahvē:

„Pilsēta, kur tūkstoši iziet — izglābs simtu,
kur iziet simts — izglābs desmit (5, 1.—3.).

Tikai jūs vien esmu izvēlējies
no visām pasaules tautām.

Tāpēc arī piemeklēju pie jums
visu jūsu noziegumu.“ (3, 2.).

Gaiši un skaidri Āmōss norāda, ka Isrāēļa „varmācību daudz un grēku bez skaita.“ Viņš min un raksturo atsevišķus ļaunus darbus (sk. augšā pirmo punktu). Un par tiem gaidāms pelnīts sods: varena pretinieka uzbrukums, lieli zaudē-

1) Bētēlē bija Jērobeāma I. celtā svētnīca ar Jahves tēlu vērša veidā. Svētnīcā, laikam, rādīja arī sentēva Jēkaba svētītu akmeni (Sk. 1. Moz. gr. 28. n.).

jumi cīņā, zemes izpostīšana, ļaužu aizvešana trimdā (uz svešu zemi) — tādas nākotnes izredzes Āmōss atklāj Isrāēlim.

*Es redzēju Kungu stāvam pie altāra.
Viņš teica: Sit staba vaināgu, lai sliekšņi trīc.
Visiem es sadragāšu galvas,
atlikumu nomaitāšu ar zobenu.
Neviens no viņiem neizbēgs,
neviens vienīgs neizglābsies.* (9, 1. 2.).

Ne svētnīca, ne ziedojumi, ne svētki, ne dziesmas nevar izglābt ļaudis, kas mīda taisnību kājām.

*Tā saka Jahvē:

Es ienīstu un nicinu jūsu svētkus
un nevaru ost jūsu svinības.
Jūsu ēdamie ziedojumi man nav pa prātam,
un jūsu pateicības ziedu es negribu redzēt.
Prom no manis — ar dziesmu troksni,
jūsu kokļu skaņas es negribu dzirdēt.
Lai plūst tiesības kā ūdens
un taisnība kā neizsīkstoša upe.* (5,21—26.)

Ir tikai viens glābiņš:

*Meklējiet labu un ne ļaunu, lai jūs dzīvojat,
un tā Jahvē būtu ar jums, kā jūs to apgalvojat.
Ienīstiet ļaunu un mīlējiet labu.
Spriediet vārtos taisnu tiesu, —
varbūt tad Jahvē apžēlosies,
Pulku kungs — par Isrāēļa atlikumu.* (5, 14.—15.)

Šādi vārdi nepatika svētku dalībniekiem, sevišķi priesteriem nē. Virspriesteris Amacja sūtīja no Bētēles ziņu Jērobeāmam: „Āmōss ceļ pret tevi dumpi Isrāēļa vidū, zeme nevar panest visus viņa vārdus. Viņš saka: Jērobeāms kritīs zobenam par upuri — Isrāēlim būs jāiet trimdā, prom no savas zemes.“ Pašu Āmōsu Amacja tūlīt izdzina no Bētēles: ķēniņa svētnīcā un valsts pilsētā nedrīkstot sludināt pret ķēniņu un valsti. Gan Āmōss atsaucās uz Jahves uzdevumu:

„Es neesmu pravietis — nedz arī pravieša mācekļis,
es esmu gans un lasu meža vīģes.

Bet Jahvē ņēma mani no ganāmpulka.

Jahvē sacīja man: sludini pret manu Isrāēļa tautu!“
(7, 10.—15.)

Āmōsa uzstāšanās palika bez tiešiem panākumiem. Tikai vēlāk Isrāēlis mācījās cienīt viņa lielo taisnības mīlestību un padevību Jahvem. Āmōsa runas uzrakstīja un sakopoja īpašā grāmatā un uzņēma svēto rakstu krājumā. Grāmatas beigās atrodas izteicieni, kas liecina, ka Āmōss gaidījis pēc pārciestās pelnītās nelaiemes atnākam atkal jaunus laimes laikus.¹⁾ Sods ķers tikai vainīgos; atlikums, kaut arī jo mazs, uzsāks atjaunotu dzīvi. Sodīšanu Āmōss salīdzināja ar sijāšanu sietā.

*Redzi, dienas nāks, saka Jahvē,

tad arājs nāks tūliņ pēc pļāvēja,

un vīna spaida minējs pēc sējēja,

tad kalni pilinās vīna sulu

un pakalni izplūdīs pavisam.

Tad es grozišu likteni manai Isrāēļa tautai,

lai tie uzceļ izpostītās pilsētas un dzīvo tur,

lai dēsta vīndārzus un dzer to vīnu,

lai kopj dārzus un bauda to augļus.

Es dēstīšu viņus viņu zemē,

nekad vairs viņus neaizdzīs

no viņu zemes, ko es tiem esmu devis.

Saka Jahvē, tavs Dievs.* (9, 13.—15.)

23. Jesaja (Ješajāhū) biedina un pamāca.

1. **Jesajas laikmets.** Jūdas valsts ķēniņš Uzija (apm. 780.—740. pr. Kr.) bija satriecis ārējos ienaidniekus, nostiprinājis valsts robežas un apcietinājis galvenās pilsētas; viņa krietnajā kara spēkā netrūka ne kara zirgu, ne kara ratu, ne arī dažādu aplenkšanas un atgaiņāšanās mašīnu. Viņš rūpējās arī par mierīgu saimniecisku dzīvi: pabalstīja lopkopību, rakdams stepēs akas, un veicināja zemkopību un vīnkopību. Lielī kuģi peldēja viņam atkal jūrā kā Salamana laikos un tirgojās ar svešām zemēm. Tā bagātība un pašapziņa vairojās Jūdas valstī. (2. Laika gr. 26.)

1) Daži pētnieki domā, ka šie izteicieni nav paša Āmōsa.

Jeruzālemē dzīvoja kāds augstas kārtas jauneklis, vārdā Jesaja. Vērodams uzmanīgi apkārtējo dzīvi un apcerēdams savā sirdī Dieva būtību un darbību, viņš reiz piedzīvoja brīdi, kad Dievs aicināja viņu par savu pravieti. Viņš pats stāsta par to (Jes. gr. 6. nod.).

2. Aicinājums. *Tai gadā, kad ķēniņš Uzija nomira, (740. g. pr. Kr.), es redzēju Kungu sēžam uz augsta un dižena troņa; viņa drēbju vīles piepildīja visu svētnīcu. Serafi¹⁾ stāvēja augšā ap viņu: ikvienam bija seši spārni: ar diviem viņi aizsedza seju, ar diviem viņi aizsedza kājas un ar diviem lidoja. Viņi sauca cits uz citu un sacīja:

Svēts, svēts, svēts ir Jahvē Cebāot,²⁾
visa zeme ir viņa godības pilna!

Tad stabi notricēja savos pamatos no viņu balss spēka, bet nams tapa tapa dūmu pilns.

Es sacīju: „Vai man! man jāiet bojā, jo esmu vīrs nešķīstām lūpām un dzīvoju ļaužu vidū, kam nešķīstas lūpas; jo manas acis redzējušas ķēniņu Jahvi Cebāot.“ Tad viens no serafiem atļaidās pie manis, un viņam bija rokā kvēloša ogle, ko viņš bija ar kniebēm paņēmis no altāra. Viņš aizkāra ar to manu muti un sacīja: „Šī ogle aizkārusi tavas lūpas, tā tavs noziegums atņemts no tevis, un tavi grēki izdeldēti!“

Tad es dzirdēju Kunga balsi sakam: „Ko lai es sūtu? kas mums ies?“ Es atbildēju: „Še es esmu, sūti mani!“ Tad viņš sacīja: „Ej, runā uz ļaudīm, ko es tev likšu.“ Es prasīju: „Cik ilgi, Kungs?“ Viņš sacīja: „Līdz kamēr pilsētas nebūs izpostītas — bez iedzīvotājiem un nami bez cilvēkiem, kamēr auglīga zeme nebūs nopostīta par tuksnesi.“*

3. Dziesma par Jahves vīndārzu. Atnāca rudenis. Vīnogu lasāmā laikā bija daudz vietās jautras dzīres. Jeruzālemes svētnīcas pagalmā notika pateicības svētki Jahvem par bagāto ražu. Svētku viesu vidū ierodas Jesaja ar kokli un, stīgas trinkšķinādams, sāk dziedāt:

1) Būtnes pa daļai cilvēka, pa daļai dzīvnieka veidā.

2) Jahvē Cebāot = „pulku Jahvē“ = Kungs par pulkiem, visvarens.

*Es dziedāšu par savu mīlo,
sava drauga dziesmu par viņa vīndārzu.

Manam mīlajam bij vīndārzs
taukā pakalnā.

Viņš uzirdināja to un iztīrīja akmeņus
un dēstīja tur vislabākos vīna stādus;
viņš uzcēla vidū torni
un izcirta tur klintī vīna spaidu.¹⁾

Tad viņš gaidīja, ka tas nesīs labus ķekarus,
bet tas nesa sūras mežvīna ogas. —

„Nu tad, Jerūzālemes iedzīvotāji un Jūdas vīri!
spriediet tiesu starp mani un manu vīndārzu.

Ko tad vēl vairāk varētu darīt manam vīndārzam,
nekā es esmu tam darījis?

Kāpēc man bija jāgaida, ka tas nesīs labus ķekarus,
un tas nesa sūras mežvīna ogas? —

Tad nu es teikšu jums,

ko es darīšu ar savu vīndārzu:

Es atplēsīšu tā sētu, lai nogana to!

es noārdīšu tā mūri, lai nomīda to!

Es darīšu to par postašu!

Tas netiks apgraizīts nedz uzirdināts,
tikai dadži un ērkšķi tur uzaugs!

Es pavēlēšu padebešiem, lai neliek lietum līt uz to!“

Jahves Cebāot vīndārzs ir Isrāēļa nams,

Jūdas vīri ir viņa liksmības dēstījums.

Viņš gaidīja tiesas spriedumu, un redzi: asins plūdi;

Viņš gaidīja taisnību, un redzi: vaimanas!* (Jes. 5,1—7).

4. Soda diena.

*Viņu zeme ir pilna sudraba un zelta,
mantas viņiem bez gala!

Viņu zeme ir pilna zirgu,
ratu viņiem bez gala!

Viņu zeme ir pilna elku,

1) Vīna spaidam izcērt divus iedobumus klintī. Vienā, kas stāv augstāk, saspiež vīnogas kājām, otrā pa caurumu (cauruli) notek sula.

savu roku darbu priekšā viņi krīt zemē,
tā priekšā, ko viņu pašu pirksti taisījuši! —

Lieni klints alā, slēpies pīšļos
Jahves briesmīgās varas un viņa augstās godības priekšā,
kad viņš celsies iztrūcināt zemi.

Tad ļaužu lepība būs satriekta,
vīru augstprātība — zemē noliekta,
bet augsti stāvēs Jahvē vienīgais tai dienā.

Jahvem Cebāot būs viena diena
pret visu, kas liels un lepns, pret visu, kas augsts un izcils, —
pret visiem Libānōna ciedriem, pret visiem Bāšānas ozoliem,
pret visiem lieliem kalniem, pret visiem augstiem pakalniem
pret katru augstu torni, pret katru stipru mūri,
pret visiem tālbraucējiem kuģiem, pret visām dārgajām laivām.

Tad ļaužu lepība būs satriekta,
vīru augstprātība — zemē noliekta,
bet augsti stāvēs Jahvē vienīgais tai dienā.

Tai dienā cilvēks aizsviedīs prom
savus elkus, sudraba un zelta,
ko viņš taisījis sev, lai pielūgtu, —
prom pie žurkām un sikspārņiem.

Viņš rāpsies klints aizās un kalnu alās
Jahves briesmīgās varas un augstās godības priekšā,
kad viņš celsies iztrūcināt zemi.

Tad ļaužu lepība būs satriekta,
vīru augstprātība — zemē noliekta,
bet augsti stāvēs Jahvē vienīgais tai dienā* (2, 7—22).

5. Isrāēļa vaina.

*Klausaities, debesis, uzmanī, zeme, jo Jahvē runā:
„Dēlus es esmu uzaudzinājis un izvilcis lielus,
bet tie palikuši man neuzticīgi!
Vērsis pazīst savu kungu,
ēzēlis sāva kunga sili,
Isrāēlis tik nepazīst neko,
mani ļaudis neprotas.“ (1, 2. 3.). —

Jahvē ceļas tiesāties,
 stāv — meklēt taisnību pret savu tautu.
 Jahvē sauc pie tiesas savu ļaužu vecākos un viņu liel-
 „Jūs, jūs esat noganījuši vīndārzu, [kungus:
 laupījums no nabagiem ir jūsu namos!
 Kā jūs drikstat samīt manus ļaudis
 un saberst nabadziņus?“

Tā saka Jahvē, pulku kungs. (3, 13—15) —

Vai tiem, kas ceļ māņu likumus,
 kas rakstin raksta grūtas nastas,
 lai atstumtu no tiesas zemos
 un laupītu tiesības nabagiem manu ļaužu starpā,
 ka atraitnes kļūtu par viņu laupījumu
 un bāriņus viņi varētu postīt.
 Bet ko jūs darīsīt pārbaudīšanas dienā,
 tai negaisā, kas nāk no tālienes?
 Pie kā bēgsīt pēc palīdzības,
 kur glabāsīt savu bagātību? (10, 1—3).

Klausait Jahves vārdu, Sodōmas virsnieki,
 ņemiet vērā mūsu Dieva mācību, Gomoras ļaudis:
 „Kam man jūsu kaujamo upuru pulks?“ saka Jahvē,
 „es esmu apnicis aunu degupurus
 un barotu teļu taukus!
 Vēršu un āžu asinis man neiet pie sirds!
 Kad jūs nākat manā priekšā skatīt manu vaigu
 — kas prasa tad to no jums,
 ka jūs samīdat manus pagalmus?!
 Neziedojet man vairs nevajadzīgu ēdamu upuri,
 tā man neganta smaka!
 Jaunos mēnešus un svētdienas un draudzes sapulces
 — es neieredzu to — negantība un svinība!
 Jūsu gājienus un svētku dienas es ienīstu no sirds,
 tie ir man par nastu, es esmu piekūsis tos panest!
 Kad jūs izplešat rokas, es aizsedzu savas acis jūsu priekšā,
 kad jūs turat jo daudz lūgšanu, es tomēr neklausu jūs!
 Jūsu rokas taču asiņu pilnas!
 Mazgājieties, šķīstaities! metiet ļaunos darbus
 prom no manām acīm! Nedarait vairs ļauna!

Mācaities labu darīt un meklējiet taisnību.

Savaldait varmākas, palīdziet bāriņam tiesas priekšā, aizstāviet atraitni!“ (1, 10—17).

Tai dienā Jahvē atsvilps mušas un bites, tās nāks un visas sametīsies dziļās ielejās un kalnu gravās, visos ērkšķu krūmos un visās ganībās... (7, 18—19).

Tai dienā ikkatrā vietā, kur stāv tūkstoš vīna koku par tūkstoš sudraba gabaliem, būs ērkšķi un dadži. Ar bultām un stopām tur būs jāstaigā, jo visa zeme būs ērkšķu un dadžu krūmājs.* (7, 23. 24.).

24. Jesaja drošina.

1. **Isrāēļa valsts gals.** Asirija izpleta savu varu arvien tālāk uz rietumiem. Veltīgi bija mazo kaimiņvalšķu mēģinājumi uzturēt savu patstāvību. Asirijas valdnieki (Tiglatpilesars, Salmanasars, Sargons, Sanheribs) ieguva virsroku arī pār viņu apvienotajiem kaŗa pulkiem, izlaupīja viņu zemes, uzlika iedzīvotājiem lielus maksājumus un vai nu pievienoja viņus tieši Asirijai, vai arī atstāja viņiem pašu valdiniekus, kas bija spiesti atzīt Asirijas virskundzību. Lai lauztu pretinieka varu, asirieši mēdza izdarīt plašos apmēros ļaužu pārvietošanu iekaŗotos apgabalos. Tomēr arvien no jauna modās dzīņa nokratīt svešo jūgu, un atkal un atkal dibinājās cīņas apvienības pret asiriešiem.

Asirieši bija jau iekaŗojuši Siriju ar tās galvas pilsētu Damasku un atņēmuši plašus apgabalus Isrāēļa valstij. Atlikušai Isrāēļa valsts daļai gan vēl bija kādu laiku savs valdinieks Samarijā, kas bija pasteidzies apliecināt savu padevību Asirijai un nosūtīt tās valdiniekam dāvanas. Kad viņš vēlāk mēģināja nokratīt asiriešu jūgu, ķēniņš Salmanasars ieradās ar lielu kaŗa spēku, saņēma neuzticīgo vasalu gūstā, pārstaiģāja sirodams visu zemi un aplenca Samariju. Pēc trim gadiem pilsēta krita viņa rokās un līdz ar to izbeidzās Isrāēļa valsts (722. g. pr. Kr.). Visus ievērojamākos pilsoņus (augstmaņus, ierēdņus, zemes īpašniekus, priesterus), skaitā pāri par 27000, aizveda uz tālajiem Asirijas novadiem un nometi-

nāja tur uz dzīvi. Isrāēļa zemē turpretim atveda svešniekus no dažādām austrumu pilsētām un ierādīja viņiem še dzīves vietu. Atnācēji mācījās gan kalpot Jahvem, bet palika arī uzticīgi savām ticības parašām. Tā bijušās Isrāēļa valsts robežās izcēlās tautu un ticību sajaukums un sāka izveidoties jauna tauta, kas vēlāk dabūja vārdu: samarieši.

2. Vara un ticība. Jūdas valsts arī bija padevusies Asirijas virskundzībai un maksāja tai nodevas. Lielas bija tomēr neatkarības ilgas, un ķēniņš Hiskija (720.—692.) pieslējās vairākkārt dažādām sazvērestībām pret savu virskungu. Bet asirieši nāca vienmēr no jauna nodibināt savu varu, un jūdu zeme un tauta piedzīvoja daudz grūtu brīžu.

Šādos apstākļos Jesajam nācās turpināt savu darbību. Viņš biedināja sacelties pret Asiriju, jo uzskatīja asiriešus par rīksti Dieva rokās, ar ko viņš bargi pārmāca tautu, kas ar saviem nedarbiem izpelnījusies viņa dusmas (10, 5. 6.). Viņš necerēja uz glābiņu no cilvēku rokām un skubināja pār visām lietām paļauties vienīgi uz Dievu: viņš var un grib glābt tos, kas pie viņa turas. Savā nešaubīgā ticībā uz Dievu Jesaja dod valdiniekam grūtos brīžos cerības pilnus padomus, bet biedina to: „Ja jūs neticat, tad nevarat pastāvēt“. (7, 9). Taču valsts vadoniem politika stāvēja pirmā vietā, un sekas bija šausmīgas.

3. Jeruzālemes aplenkšana. Sanheribs nāca uz Jūdas zemi, ieņēma apcietinātās pilsētas, aizveda ļaudis gūstā un izlaupīja visu zemi. Hiskijas kaŗa pulki bija izklidināti, un viņš pats ieslēgts Jeruzālemē „kā putns sprostā“. Arī citi Hiskijas cīņas biedri bija sakauti. Tad Hiskija sūtīja sūtņus pie Asirijas ķēniņa uz Lachišu un lika sacīt: „Es esmu noziedzies, ej atkal prom no manas zemes, es nesīšu, ko tu man uzliksi.“ Asirijas ķēniņš uzlika Hiskijam trīssimt talentus sudraba un trīsdesmit talentus zelta.¹⁾ Hiskija atdeva visu sudrabu, kas atradās dievnamā un ķēniņa pils noliktavās, noplēsa arī zelta apkalumus no dievnama durvīm un stabiem un atdeva to visu Asirijas ķēniņam.

1) Pāri par 12000 kg. sudraba un 1473 kg. zelta.

Vēlāk Sanheribs sūtīja savu virspavēlnieku ar kādu kara spēka daļu no Lachišas uz Jeruzālemi. Tie apmetās pie pilsētas un gatavojās uz aplenkšanu. Pilsētā izcēlās liels uztraukums, drudzaini sāka gatavoties uz aizstāvēšanos (Sal. Jes. 22, 5—11). Trīs augstāki valsts vīri izgāja pie asiriešu virspavēlnieka uz sarunām. Tas lika pateikt Hiskijam Asirijas valdinieka vārdā: „Kas tā par paļāvību, kurai tu esi padevis? Vai tu domā, ka tukšs vārds uz lūpām ir diezgan padoma un spēka uz karu? Saderēsīm: es tev došu divi tūkstoš zirgus, vai tev ir jātnieki, ko likt tiem virsū? Tu gan paļaujies uz Ēģipti, viņas ratu un jātnieku dēļ. Bet vai tad es bez Jahves gribas esmu cēlies pret šo zemi? Jahvē sacīja uz mani: Celies pret šo zemi un izposti to!“

Asirietis sauca ar stipru balsi jūdiski, lai pilsētas iedzīvotāji varētu dzirdēt: „Klausaities Asirijas lielā ķēniņa vārdus: Neļaujiet Hiskijam jūs apmānīt, jo viņš jūs nevarēs izglābt no manas rokas! Lai Hiskija jums nedara arī cerību uz Jahvi, sacīdams: „Jahvē tiešām izglābs mūs, šī pilsēta nekritis Asirijas ķēniņa rokās.“ Neklausaities uz Hiskiju. Vai tad no citu tautu dieviem kāds izglābis savu zemi no Asirijas ķēniņa rokas? Kur ir arī Samarijas dievi? vai tie izglābuši Samariju no manas rokas? Kā tad nu Jahvē varētu izglābt Jeruzālemi no manas rokas?“ Bet viņi cieta klusu un neatbildēja viņam nevienu vārdu.

4. Jesajas paļāvība patur virsroku. Tad izsūtītie augstmaņi atgriezās pie Hiskijas saplēstām drēbēm un atstāstīja viņam asirieša vārdus. Hiskija saplēsa savas drēbes, apsedzās ar rupju audeklu un gāja dievnamā. Bet dažus augstmaņus un priesteru vecākos viņš sūtīja rupjā audeklā ģērbusos pie pravieša Jesajas. Tie sacīja uz viņu: „Tā Hiskija saka: „Šī diena ir bēdu un sodības diena. Kaut Jahvē, tavs Dievs, dzirdētu asiriešu vārdus, ar kuriem tie zaimojuši dzīvo Dievu, un pārmācītu viņus. Celies un lūdz par atlikušajiem, kas vēl palikuši pāri.“ Tad Jesaja sacīja uz tiem: „Atsakait tā savam kungam: Tā saka Jahvē:

Nebīsties par tiem vārdiem, ko tu esi dzirdējis,
ar ko Asirijas ķēniņa kalpi mani zaimojuši.

Es viņam iedošu garu,
 viņš dzirdēs baumas,
 viņš ies atpakaļ uz savu zemi,
 es viņu gāzīšu ar zobenu viņa zemē.

Tā saka Jahvē par Asirijas ķēniņu:
 Viņš nenāks šai pilsētā
 un neiešaus iekšā nevienu bultu,
 viņš nepacels pret to vairogu
 un neuzmetīs pret to valni.

Pa to pašu ceļu, kur viņš nācis, viņam jāgriežas atpakaļ,
 bet šai pilsētā viņš nenāks — saka Jahvē.
 Šo pilsētu es sargāšu, lai izglābtu to
 sevis labad un sava kalpa Dāvida labad.“

Asiriešu virspavēlnieks gāja atpakaļ pie sava ķēniņa.
 Tad Sanheribs dzirdēja, ka Etiopijas valdinieks Tirhaka¹⁾
 izgājis pret viņu karot, un aizgāja atpakaļ uz Nīnivi. Nā-
 košo Sanheriba kara gājienu pret Tirhaku izjauca mēris asi-
 riešu kara pulkos.

Hiskija nebija vienaldzīgs pret praviešu mācībām. Viņš
 iesāka dievkalpošanas reformu, ierobežodams dažādas rupjas
 ārišķības un izskauzdams ieviesušās pagāniskās parašas. Bet
 praviešus kulta reforma nevarēja apmierināt.

25. Jesajas un Michas nākotnes cerības.

1. Ceļa jūtis.

Kungs sacīja:

Tāpēc, ka šie ļaudis nāk pie manis ar muti
 un godā mani ar lūpām,
 bet viņu sirdis ir tālu nost no manis,
 un viņu bijība manā priekšā
 ir galvā mācīti baušļi, —
 tāpēc es gribu vēlreiz brīnišķi izdarīties ar šiem ļaudīm,
 brīnišķi un apbrīnojami.
 Tad viņu gudro gudrība izbeigsies,
 un viņu prātīgo prāts noslēpsies. (29, 13—14).

1) Valdīja toreiz arī pār Ēģipti.

Trakojiet tautas un sabrūciet!
 uzklausaities, visi pasaules gali!
 Bruņojieties un sabrūciet, bruņojieties un sabrūciet!
 Izdomājiet padomu, — tas iznīks,
 Izlemiet lēmumu, — tas izgaisīs!
 jo ar mums ir Dievs!“ (8, 9—10).

Tāpēc tā saka Kungs Jahvē:
 Es esmu licis Cionā pamatakmeni,
 izraudzītu akmeni, vērtīgu akmeni pamata stūrim:
 „Kas tic, tas nepaliek kaunā.“ (28, 16.).

Tai dienā Isrāēļa atlikušie
 un Jēkaba¹⁾ nama izglābtie
 nepaļausies vairs uz to, kas viņus sitis,
 bet paļausies uz Jahvi,
 uz Isrāēļa Svēto.
 Atlikums atgriezīsies, Jēkaba atlikušie
 pie visvarenā Dieva.
 Un jebšu tad tavi ļaudis, Isrāēl, būtu
 kā smiltis jūrmalā,
 tikai viņu atlikums atgriezīsies!
 Jo iznīcināšana nolemta
 pilnīgā taisnībā. (10, 20—22).

2. Brīnuma bērns — pasaules valdinieks.

Ļaudis, kas staigā tumsībā,
 redz lielu gaišumu!
 Kas dzīvo nāves ēnas zemē —
 spožums atspīd pār tiem.

Līksmību tu dari skaļu un prieku lielu:
 viņi priecājas tavā priekšā, kā priecājas pļaujamā laikā,
 kā līksmojas, dalot laupījumu.

Jūgs, kas viņiem bij par nastu,
 rīkste uz viņu muguras,
 viņu dzinēja dzenulis —
 toš tu esi salauzījis kā Midijana²⁾ laikos.

1) Jēkabs un Isrāēlis ir sinonimi.

2) No midijaniešu sirojumiem izglāba Gideons (Soģu gr. 6.—8. n.).

Kurpes, autas uz kaŗu ar troksni,
drēbes, izvazātas asinīs —
ugunī tās, liesmām par barību!

Bērns mums ir dzimis,
Dēls mums dots.
Valdība ir uz viņa kamieša;
viņa vārdu sauc:

„Brīnuma padomdevējs, Varenāis Dievs,
Mūžīgais tēvs, Miera lielskungs!“
Tālu sniedzas viņa vara, un mieram nav gala
pār Dāvīda troni un viņa valsti,
ka viņš uzceļ to un stiprina ar tiesu un taisnību
no šā laika uz mūžību.

Jahves Cebāot dedzība
izvedīs to! (Jesajas gr. 9, 1—6).

3. Ciona — pasaules vidus punkts.

Tas notiks:

Pastarā laikā stāvēs uz drošiem pamatiem
Jahves kalns,
mūsu Dieva nams stāvēs kalngalā
augsti pāri pār pakalniem.
Tad citas tautas plūdīs uz to,
daudz ļaužu ceļos turp:
„Iesim, kāpsim augšā Jahves kalnā,
uz Jēkaba Dieva namu!
Lai viņš māca mums savus ceļus,
mēs staigāsim viņa tekās.“
No Cionas iziet mācība
un Dieva vārds no Jerūzālemes.

Kaŗa vairs nebūs.

Viņš spriež tiesu tautu starpā
un pārmāca daudz ļaužu.
Tie pārkals savus zobenus par lemešiem
un savus šķēpus par cirpjiem.
Tauta pret tautu necels zobenu,
viņi nemācīsies vairs kaŗa mākslu. (Jesajas gr. 2, 2—4).

4. Ideālais valdinieks no Dāvīda cilts.

Atvase nāks no Isaja¹⁾ celma,
zars no viņa saknes nesīs augļus.
Uz tā nolaidīsies Dieva gars,
gudrības un saprašanas gars,
apdoma un stipruma gars,
gars, kas Dievu atzīst un viņu bīstas.
Viņš netiesās pēc acu mēra,
viņš nespriedīs pēc ļaužu runām.
Bet viņš tiesās zemos ar taisnību
un spriedīs par zemes nabagiem ar patiesību.
Viņš sitīs varmāku ar savas mutes zizli
un nonāvēs bezdievīgo ar savu lūpu dvašu.
Taisnība būs josta ap viņa gurniem,
patiesība būs josta ap viņa īkstīm.

Miers visā radībā.

Tad vilks viesosies pie jēra
un pardelis (leopards) apgulsies kopā ar kazlēnu.
Tad ganīsies kopā teļš un jauns lauva,
un mazs zēns būs viņu gans.
Tad govs un lāču māte sadraudzēsies,
un viņu bērni gulsies kopā.
Tad lauva ēdīs salmus kā vērsis.
Zīdainis rotaļāsies pie odzes cauruma,
un no krūts atšķirtais bāzis rociņu čūskas alā.
Ne ļaunu, ne noziegumu vairs nedara
nekur manos svētos kalnos.
Zeme ir Dieva atzīšanas pilna,
it kā vilņi pārklāj jūru. (Jesajas gr. 11, 1—9).

5. Svētā draudze.

„Nāciet, izlīdzināsimies!“ saka Jahvē:
„Ja jūsu grēki ir tik sarkani kā asinis,
taču tie taps balti kā sniegs!
Ja tie ir tik sarkani kā purpurs,
taču tie kļūs tādi paši kā vilna.

1) Isajs — Dāvīda tēvs; Isaja atvase — Dāvīda dinastijas loceklis.

Ja jūs esat padevīgi un paklausīgi,
 tad jūs ēdīsiet zemes labumu.

Bet ja jūs liedzaties un pretojaties,
 tad zobens aprīs jūs.“

Jahves mute to runājusi. (1, 18—20).

„Iesiet solījumu! Aizzīmogot šos vārdus manos mācekļos!
 Nu es gribu cerēt uz Dievu, kas apslēpj savu seju Jēkaba
 dzimts priekšā, es gribu gaidīt uz viņu!

Redzi, es un bērni, ko Dievs man devis, — mēs esam par
 Dieva atklājumiem un zīmēm Isrāēlī no Jahves Cebāot, kas
 mīt Cionas kalnā.“ (8, 16—18).

Jesajam ir savs mācekļu pulciņš, kas piekrīt viņa sludi-
 nātiem uzskatiem par ticību un dievkalpošanu. Savu pie-
 kritēju draudzi viņš uzskata par labākas nākotnes ķīlu, par
 sākumu „atlikumam, kas atgriezīsies“ un kas būs par jaunas
 „taisno“ draudzes dīgli. Uz šo nākotni norāda arī paša pra-
 vieša (Ješajāhū = „glābiņš ir Jahvē“) un viņa vecākā dēla
 (Šeār-jāšūb = „atlikums atgriezīsies“) vārdi.

6. Mīcha. Pie Jesajas mācekļiem pieskaitāms arī viņa
 laika biedrs pravietis Mīcha, kas savos izteicienos aizstāv tos
 pašus uzskatus un zīmīgi raksturo cilvēka ticības pienākumu
 kā tikumisku uzdevumu:

*Tev, cilvēk, ir teikts, kas ir labs,
 un ko Dievs prasa no tevis:
 tikai taisnību darīt, labsirdību kopt
 un pazemīgi staigāt sava Dieva priekšā.* (Mīch. 6, 8).

Arī Mīcha gaidīja glābiņu no Dāvīda cilts, kuŗas dzimts
 pilsēta bija mazā Bētlēme:

*Tu Bētlēme...
 tu vismazākais novads jūdu zemē,
 no tevis celsies vīrs,
 kas būs valdinieks Isrāēlī.

Viņa cilts sākas sirmā senatnē,
 senu senās dienās.
 Viņš atstās tos viņu liktenim,

tiekams māte dzemdēs.

Tad viņa atlikušie brāļi atgriezīsies!

Viņš ieņems savu vietu un valdīs Dieva spēkā,
sava Dieva augstajā vārdā.

Viņi dzīvos tad mierā, jo viņš būs liels
līdz pasaules galam.

Tāda būs pestīšana.* (Mīchas gr. 5. nod., 2.—4. p.).

26. Jeremija un Jōsija.

1. Jeremijas jaunība un pirmās runas.

1. Jahves praviešu vajāšanas. Pēc Hiskijas nāves praviešu piekritējiem nāca grūti laiki. Asirieši nostiprināja atkal savu varu Palēstīnā un izpleta to arī pār Ēģipti. Hiskijas dēls un pēcnācējs Manase (692.—638. g. pr. Kr.) bija spiests turēties kā uzticīgs Asirijas vasals. Viņš uzcēla Jahves svētņīcas pagalmos Jerūzālemē altārus asiriešu zvaigžņu dievībām, ielika pašā svētņīcā dievietes Ašeras tēlu un pabalstīja atkal pilnā mērā dažādas senas kanaaniešu dievkalpošanas parašas. Praviešu dedzīgās pretrunas un viņu piekritēju pretestību apspieda ar varu: „Manase izlēja daudz nenoziedzīgas asinis, tiekam Jerūzāleme bija pilna ar tām no viena gala līdz otram.“ (2. Kēn. gr. 21. nod. 16. p.) Arī Jesaja esot kritis šīm vajāšanām par upuri: leģenda stāsta, ka viņš sazāgēts ar koku zāģi. — Bet praviešu mācība nebija vairs izdeldama. Tai radās piekritēji arī ķēniņa pilī. Praviētis Cefanija bija pat tiešs Hiskijas pēcnācējs no kādas blakus līnijas.

Manases laikā (ap. 650) piedzima Anototas ciemā (netālu no Jerūzālemes) turienes priesterā ģimenē zēns, kas dabūja vārdu Jeremija (Jirmejāhū = „Jahvē dibina“). Sirds viņam bija maiga, jūtīga. Jau agrā bērnībā viņš nodevās labprāt nopietnām dziļām domām. Vēl jaunekļa gados viņam kādu dienu parādījās Jahvē. Pravieša paša stāsts par to atrodams viņa grāmatā 1. nod.

2. Jeremijas aicinājums.

*Jahves vārds notika uz mani:

„Pirms es tevi radīju, es jau zināju par tevi,

pirms tu nāci pasaulē, es tevi jau esmu svētījis, —
par pravieti tautām es esmu tevi licis.“

Tad es sacīju:

„Ak Kungs Jahvē, es taču neprotu runāt,
es esmu vēl jauns!“

Bet Jahvē sacīja uz mani:

„Nesaki: esmu vēl jauns!

Ej visur, kurp vien es tevi sūtīšu,
runā visu, ko vien es tev likšu!

Nebīsties no viņiem,

jo es esmu ar tevi un izglābšu tevi, —
saka Jahvē!“

Tad Jahvē izstiepa savu roku un aizkāra manu muti.
Jahvē sacīja uz mani:

„Redz', es lieku savus vārdus tavā mutē.

Skaties, es esmu devis tev šodien uzdevumu
pret tautām un valstīm

izraut un salauzt, izdeldēt un izpostīt.“* (1, 4—10).

3. Ļaunums no ziemeļiem.

*Jahves vārds notika uz mani otru reizi:

„Ko tu redzi?“ Es atbildēju:

„Es redzu verdošu podu,
kas sāk virt no ziemeļu puses.“

Jahvē sacīja uz mani:

„No ziemeļu puses ļaunums gāzīsies
pār visiem zemes iedzīvotājiem,

Uzmanies, es saucu visas ķēniņvalstis no ziemeļiem —
saka Jahvē —

lai tās nāk un ceļ ikviena savu troni

Jeruzālemes vārtu priekšā.

Tad es spriedīšu savu spriedumu pret jeruzālemiešiem
par visu viņu ļaunumu, ka viņi mani atstājuši:

viņi kvēpinājuši citiem dieviem,

viņi klanījušies līdz zemei savu roku darbu¹⁾ priekšā.

1) Rokām taisīti dievu tēli.

Bet tu apjoz savus gurnus,
 celies un runā uz viņiem
 visu, ko es, es pats tev pavēlēšu.
 Neiztrūksties viņu priekšā, lai es neiztrūcinu tevi.
 Es pats tiešām ceļu tevi
 šodien par stipru pili,
 par vara mūri pret visu zemi,
 pret Jūdas ķēniņiem un viņa lielkungiem,
 pret viņa priesteriem un zemes ļaudīm.
 Viņi kaŗos pret tevi, bet neko neiespēs pret tevi,
 jo es esmu ar tevi, — saka Jahvē.* (1, 13—19).

Tai laikā Priekšāziju pārpludināja skitu jātņieki no Dienvidkrievijas un Vidusāzijas stepēm. Viņu uzbrukumā „no ziemeļiem“ Jeremija paredzēja neatvairāmu katastrofu Jūdas valstij un Jerūzālemei un sludināja ļaudīm savus paredzējumus, asiem vārdiem nosodīdams viņu nekrietnību, ar ko viņi šādu Dieva sodu izpelnījušies: viņi nepazīst īstu pateicību Dievam par labumu, ko līdz šim saņēmuši no viņa.

4. Pārmetumi.

*Skataities, vai šādas lietas kur notikušas:
 vai kāda tauta kādreiz mainījusi savu dievu? —
 Bet mani ļaudis izmijuši savu godību
 pret to, kas neder nenieka.
 Iztrūkstieties, jūs debesis, par to,
 trīciet un drebiet šausmās, saka Jahvē.
 Divkārtīgu ļaunumu dara mani ļaudis:
 viņi atstāj mani — dzīvā ūdens avotu
 un izcērt sev akas,
 cauras akas, kas netur ūdeni. (2, 10—13).

Es tevi esmu dēstījis kā labu vīna koku,
 īstu krietnu sēklu!
 Kā tu man eši pārvērties
 par sveša vīnkoka rūgto meženi?
 Jebšu tu mazgātos ar sārmu
 un ņemtu klāt daudz ziepju,
 tomēr tavs noziegums paliek netīrs manā priekšā!
 saka Kungs Jahvē. (2, 21—22).

Kā zaglim kauns, kad pieķer viņu,
 tā kritīs kaunā Isrāēļa nams...
 kas sacīja uz koku: „tu esi mans tēvs!“
 un uz akmeni: „tu mani esi dzemdējusi!“
 Patiesi, muguru viņi man piegriezuši,
 ne vaigu!
 Bet kad viņiem ļauni klājas, tad viņi saka:
 „celies un palīdz mums!“

Kur tad ir tavi dievi, ko tu sev esi taisījis?
 Lai viņi ceļas palīdzēt tev
 laikā, kad tev ļauni klājas!
 Jo cik tev ir pilsētu,
 tik tev arī dievu, Jūda! (2, 26—28).

Šausmīgas cīņas, veseli miroņu lauki tēlojas Jeremijas acu priekšā. Drūmas izredzes sāpīgi nospiež viņu. Viņš sāk atrauties no ļaudīm: nepiedalās viņu bēdās un priekos, atsakās nodibināt ģimeni, staigā vientulis savu ceļu.

Skitu uzbrukums tomēr tieši neķēra Jūdas valsti. Gar jūrmalu daži pulki devās uz Ēģipti un, ēģiptiešu atsisti, aizplūda atkal uz ziemeļiem. Jūdas valsts guva no šīs kustības zināmu labumu. Asīrijas vara cīņā ar skitiem bija salauzta un tā vājināta, ka nespēja vairs uzturēt savu virskundzību par Palēstīnu. Jūdas valsts tapa atkal brīva.

2. Bauslība un pravietis.

1. **Jōsijas kulta reforma.** Jūdas valstī valdīja Manases dēla dēls Jōsija (Jōsijāhū 637.—607.), kas astoņus gadus vecs bija nācis tronī un uzauga Jerūzālemes priesteru vidū. Valdīšanas astoņpadsmitajā gadā (620.) viņš saaicināja Jerūzālemes svētnīcā visus pilsētu un ciemu vecākos. Svinīgā dievkalpošanas sapulcē ķēniņš un visi klātesošie derēja derību, ka cieši izpildīs Jahves bauslību. Šīs bauslības noteikumus lasīja priekšā no likumu grāmatas, kas bija atrasta svētnīcā un solīja svētību visiem, kas pie tās turēsies, bet draudēja ar lāstiem tiem, kas no tās atkāptos.

Šī likumu grāmata atrodama 5. Mozus grāmatas (Deuteronomija) kodolā 12.—26. nodaļā. Grāmata vēlāk papildināta,

kamēr dabūjusi tagadējo veidu. Tās pamatprasība, ka vienīgais Dievs Jahvē godināms tikai vienā vietā, ko viņš pats sev izvēlējis. Nevienā citā vietā īsts Jahves kults nav iespējams. Visas pagāniskas parašas no Jahves kulta izskaužamas. Tāpēc jānoplēš elku altāri, jānovāc pagānu dievkalpošanas rīki un jāatmet pagānu parašas, kā arī jāiznīcina visas ziedojumu vietas pakalnos. Tīrajam Jahves kultam jānotiek vienā vietā — Jeruzālemes svētnīcā. Visu to tagad izveda dzīvē: iztīrīja Jeruzālemes svētnīcu un pilsētas apkārtni no visa pagāniskā un izsūtīja vīrus, ciktāl vien sniedzās Jōsijas vara, lai viņi izpostītu un sagānītu visus ziedojumu pakalnos un nolauztu un iznīcinātu masebas un ašeras. Pirmo reizi nu svinēja pasahsvētkus visi tautas pārstāvji vienā vietā — Jeruzālemes svētnīcā.

Arī Jeremijas dzimtenē ķēniņa ļaudis izpostīja svēto ziedojumu pakalnu. Jeremijas tuvinieki zaudēja ar to līdzšinējo darbu un peļņu un loloja rūgtumu pret Jōsijas derības noteikumiem. Bet Jeremija priecājās par to, ka nu pats ķēniņš bija licis izdeldēt visu, pret ko arī viņš bija kaņojis. Viņš iet apkārt un sludina: „Tā saka Jahvē, Isrāēļa Dievs: Nolādēts lai ir tas cilvēks, kas neklausa šīs derības vārdiem!“

Tā izcēlās plaisa starp Jeremiju un viņa tuviniekiem. Beidzot viņš pat dabūja dzirdēt vārdus: „Nesludini Jahves vārdā, ja negribi mirt zem mūsu dūrēm!“

2. Jeremija Jeruzālemē. Jeremija pārceļas uz Jeruzālemi: Jahves svētnīcas tuvumā viņš domā sastapt īstu kalpošanu Dievam. Bet izrādās, ka ar dievkalpošanas reformu nebūt nav panākta arī tikumīga dzīve.

Jeremiju neapmierina ārišķība, jo viņam Dievs atklājis: „Es izmanu sirdis un pārbaudu ikstis (nieres) un dodu ikvienam pēc viņa ceļiem, pēc viņa darbu augļiem.“¹⁾

Bet jeruzālemiešu dzīvē nebija redzami krietni tikumi. Jeremija spriež par to:

¹⁾ Šais vārdos izteikts, ka Dievs spriež tiesu par katra cilvēka tikumisko dzīvi un netik vien par darbiem un vārdiem, bet arī par sirdsdomām. Sirdi un ikstis turēja par jūtu un dziņu mājokli.

*Ejiet apkārt pa Jerūzālemes ielām,
noskataities jel un novērojiet,
meklējiet pa tirgus laukumiem, —
vai jūs varat kādu atrast,
vai ir kāds, kas taisnību dara,
kas patiesību meklē? —

Tad es viņai piedošu, — saka Jahvē.

Pat tad, kad viņi saka: „Tik tiešām, kā Jahvē dzīvo!“¹⁾
tomēr viņi zvērē nepatiesi...

Tad es domāju: tiešām, tikai nabaga ļaudis —
tie ir pārāk neprātīgi,
jo viņi nezin Jahves ceļu,
sava Dieva tiesu!

Iešu taču pie lielajiem un runāšu ar viņiem,
jo viņi zin Jahves ceļu, sava Dieva tiesu.
Bet taisni tie — visi kopā viņi ir salauzuši jūgu
un saraustījuši saites (5, 1. 2. 4—6).

Manu ļaužu starpā atrodas bezdievīgi,
kā mednieks viņi liek valgus uz postu.
Kā sprosts pilns putnu,
tā viņu nami pilni krāpšanas.
Tāpēc viņi palikuši lieli un bagāti,
ir tauki un gludeni!

Viņi neizspriež tiesu bāreņiem
un neizdod spriedumu nabagiem.

Vai man nebūs viņus sodīt? — saka Jahvē —
vai manai dvēselei nebūs atriebties
tādiem ļaudīm kā šie? (5, 26—29).

Redzi, es kausēšu un pārbaudīšu viņus...
Viņu mēle ir nāvīga bulta,
viltus ir viņu mutēs vārdi:
gan runā par mieru ar savu tuvāko,
bet sirdī liek tam valgus.

Vai man nebūs viņus sodīt? — saka Jahvē —
vai manai dvēselei nebūs atriebties
tādiem ļaudīm kā šie? (9, 7—9).

1) Parasta zvērasta formula.

Zeme ir pilna laulības pārkāpēju,
 viņu ceļš ir ļauns, viņu mācība netaisna.
 Tiešām tā pravietis kā priesteris ir nesvēti,
 pat savā namā es atrodu viņu ļaunās sirdis, —
 saka Jahvē.

Tāpēc viņu ceļš vedīs viņus
 kā pa slidenumu tumsā:
 viņi aizķersies un klups! — saka Jahvē...

Es neesmu sūtījis praviešus,¹⁾ un tomēr viņi tek!
 Es neesmu runājis uz viņiem, un tomēr viņi sludina!
 Ja viņi būtu stāvējuši manā padomā
 un būtu dzirdējuši manus vārdus,
 tad viņi grieztu manus ļaudis prom
 no viņu ļauniem darbiem.* (23, 10—12. 21. 22).

Šāda vilšanās asināja Jeremijas skatu uz bauslības likumiem. Ārīgā noteikumu izpildīšana, kas dara ļaudis pašapmierinātus un ieaijā viņus aklā pašātvībā — gaidīt uz pelnītu Dieva laimību, — tā viņam tagad izliekas kā cilvēku izdomāti melu raksti, kas vilto Dieva īsto gribu.

*Es esmu uzmanījis un klausījies:
 viņi nerunā patiesību.
 Neviena nav, kam būtu žēl savas ļaunprātības,
 ka viņš sacītu: „ko esmu darījis?“
 Katrs auļo tālāk savā gaitā
 kā ērzelis, skriedams prom cīņā.
 Pat stārķis apakš debess zin savus laikus,
 un ūbele un bezdelīga ietur savu atnākšanas laiku,
 bet mani ļaudis nezina neko
 no tā, kas ir taisns Jahves priekšā!* (8, 6—8).

3. Jeremija sludina tautas bojā iešanu.

1. **Jahvē un viņa tauta.** Arī ikdienas notikumi tapa Jeremijas acīs par Dieva gribas un nodomu atklāšanos.

*Vārds, kas notika uz Jeremiju
 no Jahves sekošā kārtā:

1) Uzstājas pravieši, kas neveicina ļaužu tikumību.

„Celies un noej uz podnieka namu,
tur es tev likšu dzirdēt manus vārdus!“

Tad es nogāju uz podnieka namu:
un redzi, viņš strādāja darbu uz sava skrituļa.
Ja trauks, ko viņš taisīja, neizdevās viņa rokās,
tad viņš no tā taisīja atkal citu trauku,
kā tas viņam patika.

Tad Jahves vārds notika uz mani tā:

„Vai tad arī es nevaru
darīt kā šis podnieks —
ar jums, Isrāēļa nams?“

Redz, kā podnieka māls jūs esat manā rokā.“* (17, 1—6).

*Aiciniet raudu sievas, lai viņas nāk,
sūtaīt pēc gudrām sievām, lai viņas steidzas!
Lai viņas sāk raudāt par mums,
ka mūsu acis izplūst asarās,
mūsu plakstiņi pārplūst ūdeņiem.
Klausaities, sievas, Jahves vārdus,
lai jūsu auss uzņem viņa mutes vārdus:
mācaīt savām meitām šo raudu dziesmu,
viena otrai šīs gaudu žēlabas:

„Nāve kāpa pa mūsu logiem,
nāca iekšā mūsu namos,
izdeldēja bērņus pa ielām,
jaunekļus pa tirgus laukumiem.

Miroņu miesas nu gul

pa tīruma virsu

kā kūļi aiz plāvēja,

un neviens nesaņē.“* (9, 17. 18. 20—22).

*Toreiz Jahvē sacīja uz Jeremiju: „Ej pērc no podnieka
sev māla krūzi, ņem sev līdz kādus no tautas vecākiem un
no priesteriem un ej tad ārā pie drumslu vārtiem. Sadauzi
tad krūzi to vīru acu priekšā, kas tev gājuši līdz, un saki uz
viņiem: „Tā Jahvē ir runājis:

„Tāpat es sašķaidīšu šo tautu un šo pilsētu,
kā sašķīst šis māla trauks,
ko neviens vairs nevar padarīt veselu.“

Kad Jeremija pārnāca atpakaļ, tad viņš iegāja dievnama pagalmā un sacīja uz visu tautu:

„Tā Jahvē ir runājis:

Redz, es likšu nākt pār šo pilsētu visam ļaunam,
ko es par to esmu runājis,
jo viņi padarījuši stīvu savu pakausi,
lai neklausītos uz maniem vārdiem.“

Kad priesteris Pasurs, kam toreiz bija uzraudzība dievnamā, dzirdēja Jeremiju tā sludinām, tad viņš sita viņu un lika ielikt siekstā, kas atradās kādos dievnama vārtos. Tikai otrā rītā Pasurs atļaida Jeremiju no siekstas. (19. nod.).

2. Jahvē un viņa pravietis. Šādi piedzīvojumi dzen Jeremiju grūtās iekšējās cīņās:

„Jahvē, tu esi mani piedabūjis, un es esmu pieļāvies,
esi mani satvēris un pārvarējis.

Es esmu par apsmieklu cauru dienu,
katrs izsmej mani.

Kad vien es runāju, ikviens smejas par mani.

„Bezdievība un varmācība!“ tā man jāsauc.

Dieva vārds man tapis

par nievām un apsmieklu cauru dienu!

Es teicu: es negribu domāt par viņu (Dievu),
negribu vairs runāt viņa vārdā!

Bet manā sirdī bija kā degoša uguns,
kas kvēloja manos kaulos!

Es pūlējos veltīgi savaldīt to,
es to nespēju.“ (20, 7—9).

Jeremija jūt, ka no visām pusēm viņam uzglūn, lai varētu dabūt iemeslu viņu apsūdzēt. Viņš redz, ka visi no viņa at-raujas. Bet Dieva dotais uzdevums nelaiž viņu vaļā, un ticība uz Dievu dod viņam jaunus spēkus cīņā pret pārsvaru:

„Vai man, māte, ka tu esi mani dzemdējusi,
ķildas vīru visai zemei!

Es neesmu aizdevis, un viņi man nav aizdevuši,
tomēr visi lād mani...“

Izsamisumā viņš griežas pie Dieva kā vienīgā glābiņa:

„Apdomā, ka es tevis dēļ nesu nievas!

Tava vārda nicinātāji ir viņi visi!

Bet man tavs vārds ir bijis par prieku
un par sirids līksmību, jo es esmu nosaukts
tavā vārdā, Jahvē.

Es neesmu sēdējis un gavilējis līksmo pulkā.

Tavas rokas vadīts, es sēdēju vientulis,
jo ar dusmām tu esi mani pildījis.

Kāpēc manas sāpes nemitas,
kāpēc sitiens, kas mani ķēris, nesadzīst?

Tu man tapi par viltus upi,
par ūdeni, uz ko nevar paļauties...“ —

Tāpēc Jahvē tā sacīja uz mani:

„Ja tu atgriezies, tad es tevi griezīšu atpakaļ,
tad tu varēsi man kalpot!

Ja tu runā cēlus vārdus, bet ne zemiskus,
tad tu būsi atkal it kā mana mute.

Viņiem būs griezties pie tevis,
bet ne tev pie viņiem!

Tad es celšu tevi šiem ļaudīm
par nepārkāpjamu vaŗa mūri,
tad viņi gan kaŗos pret tevi, bet nepārspēs tevi,
jo es esmu ar tevi, lai palīdzētu tev
un izglābtu tevi — saka Jahvē.“ (15, 10—21).

3. Smags trieciens. Ēģiptes valdnieks Neko (Necho) devās kaŗā pret Asiriju, viņš tīkoja iegūt kādu zemes gabalu no šīs grūstošās lielvalsts. Gar Kanaanas jūrmalu virzījās uz ziemeļiem viņa kaŗa pulki, tieši neaizkārdami Jūdas valsti. Jōsija, paļaudamies uz Dieva palīgu, aizkrustoja ar savu samērā niecīgo kaŗa spēku ēģiptiešu ceļu pie Megidas, kur viņi nāca ārā no Karmela kalna pārējām uz Jezreēles līdzenumu. Kaujas sākumā nāvīgi ievainoja Jōsiju. Kaŗaspēks atkāpās un gaidītās uzvaras vietā pārveda Jerūzālemē krietnā un cienītā ķēniņa miesas.

Jūda zaudēja atkal savu neatkarību. Neko neatzina iedzīvotāju izvēlēto troņa mantinieku, bet aizveda viņu gūstā

uz Ēģipti, izraudzījās pats citu Jōsijas dēlu, Jōjākīmu, par ķēniņu un uzlika zemei lielus maksājumus, ko Jōjākīms savukārt iedzina no ikkatra pavalstnieka. Ēģiptiešu kara pulki zemē neiebruka. (Sal. 2. Ķēniņu gr. 23, 29—37).

27. Jeremija ciņā par garīgu Jahves kultu un par tikumību.

1. Jeremija un priesteri. Jeremija skumst par dzimtenes nelaimi, bet redz tautā vēl vienmēr lielu vieglprātību un iedomību. Uz viņu notiek Jahves vārds: „Stājies dievnama pagalmā un runā uz visiem Jūdas ļaudīm, kas tur ienākuši pielūgt Dievu, visus vārdus, ko es tev esmu pavēlējis runāt. Neatlaid nost ne vārdu! Varbūt viņi uzklausīsies un atgriezīsies ikviens no sava ļaunā ceļa. Tad arī man būs žēl posta, ko esmu nodomājis darīt par viņu darbu ļaunumu.“ (Jeremijas gr. 26, 1—3).

*Jeremija nostājās dievnama vārtos un sacīja: „Tā saka Jahvē Cebāot, Isrāēļa Dievs: Darait taisnus savus ceļus un darbus, tad es jums ļaušu dzīvot šai vietā. Nepaļaujieties uz melu vārdiem, kad saka: „Šis ir Jahves nams, Jahves nams, Jahves nams!“ Tikai kad jūs patiesi darīsiet labus savus ceļus un savus darbus un katrā ziņā ievērosit cits cita tiesības, kad jūs nespaidīsiet svešniekus, bāriņus un atraitnes, neizliesit nevainīgas asinis šai vietā un nesekosit svešiem dieviem, — tad es ļaušu jums vienmēr dzīvot šai vietā, zemē, ko es esmu devis jūsu tēviem uz mūžu mūžiem. Bet jūs paļaujaties uz nederīgiem melu vārdiem. Vai tas tā nav? — zog, nokauj, pārkāpj laulību, zvērē nepatiesi, kvēpina Baalam, skrien pakaļ citiem dieviem, ko nepazīst, — un tad jūs nākat un stājaties manā priekšā šai namā, kas nosaukts manā vārdā un sakāt: mēs esam izglābti! bet pēcāk jūs darat atkal visas šīs negantības! Vai tad jūsu acīs šis nams ir slepkavu bedre? Bet es, es to gan esmu redzējis, saka Jahvē. Ejiet tak uz manu svēto vietu Sīlas pilsētā, kur es sākumā liku mājot savam vārdam, un lūkojiet, ko es tai esmu darījis par savas Isrāēļa tautas ļaunumu. Tāpēc ka jūs nu darat visus viņu darbus, saka Jahvē,

tāpēc ka es nemitīgi un vienmēr atkal un atkal uz jums esmu runājis, bet jūs neesat klausījuši, esmu jūs aicinājis, bet jūs neesat atbildējuši, — tad es darīšu šo namu kā Sīlu un likšu šo pilsētu par lāstu visām zemes tautām. Es jūs metīšu prom no manis, kā es esmu atmetis visus jūsu brāļus, visus Efraima¹⁾ pēcnācējus! (7, 1.—15.).

Priesteri, pravieši un visi ļaudis dzirdēja Jeremiju runājam. Kad viņš bija pabeidzis, viņi sagraba viņu un brēca: „Tiešām, mirt tev jāmirst! Kā tu drieksti sludināt Dieva vārdā: šis nams būs kā Sīla, šī pilsēta būs postā, bez iedzīvotāja!“ Un visi ļaudis sadrūzmējās pret Jeremiju dievnamā, jo viņa vārdi viņiem likās zaimi pret svētnīcu un svēto pilsētu.

Kad Jūdās valdības vīri dabūja par to dzirdēt, tad viņi gāja no ķēniņa pils uz dievnamu un apsēdās jauno vārtu priekšā. Priesteri un pravieši cēla sūdzību pret Jeremiju: „Šis vīrs ir nāvi pelnījis, jo viņš sludinājis pret šo pilsētu.“ Bet Jeremija atbildēja: „Jahvē sūtījis mani, sludināt pret šo namu un pilsētu visu, ko esat dzirdējuši. Nu tad griezieties uz labiem ceļiem un pie labiem darbiem! Klausait Dieva balsij, tad viņam būs žēl ļaunuma, ko viņš pret jums runājis. Bet es — es esmu nu jūsu rokās. Darait man, kas labi un pareizi jūsu acīs! Bet tomēr zināt jums jāzin, ka ja jūs mani nonāvēsit, tad jūs krāsīt uz sevi nevainīgas asinis — uz sevi, uz šo pilsētu un tās iedzīvotājiem, jo Jahvē patiesi sūtījis mani pie jums runāt visus šos vārdus jūsu ausīs.“

Tad augstmaņi un visa tauta sacīja uz priesteriem un praviešiem: „Šis vīrs nav pelnījis nāves sodu, jo viņš runājis uz mums Dieva Jahves vārdā.“ Daži no zemes vecākiem vēl pacēlās un teica uz sapulcētājiem: „Mīcha ir sludinājis ķēniņa Hiskijas laikā: Tā saka Jahvē Cebāot:

Ciona tiks arta kā tīrums,

Jeruzāleme būs akmeņu kopa,

un šis kalns ar dievnamu taps par meža kalnu!

Vai Hiskija ar Jūdu viņu tāpēc nokāvuši? Vai viņi nebijās Dieva un nepielūdza viņu? Tad Dievam bija žēl ļaunuma, ko viņš bija pret tiem runājis. Mēs ceļam sev lielu nelaimi!“

¹⁾ Efraims — Jāzēpa dēls, kuŗa cilts bija galvenā sastāvdaļa Isrāēļa valstī.

Sevišķi Ahikāms, Šāfāna dēls turēja savu roku pār Jeremiju, tā ka viņu neizdeva pūlim nonāvēšanai.* (26, 7—24).

2. Jeremijas spriedums par ķēniņu. Jōjākīms bija patvarīgs un varmācīgs valdinieks. Viņš mīlēja arī greznumu. Celdams jaunas telpas ķēniņa pili, viņš uzlika ļaudīm klausas un nemaksāja viņiem par darbu. Par to Jeremija izteica viņam asus pārmetumus:

*Vai tam, kas ceļ namu ar netaisnību
un savas augšistabas ar krāpšanu,
kas liek savam tuvākam strādāt par velti,
un viņam nedod viņa algu.

Kas saka: es celšu sev plašu namu
ar ērtām, gaišām istabām,
izcirstiem logiem un ciedru apšūtām sienām,
izkrāsotām sarkanā krāsā.

Vai tu esi valdinieks tāpēc, ka greznojies ciedru kokiem?
Vai tavš tēvs neēda, nedzēra un nebija omulīgs?

Bet viņš darīja tiesu un taisnību,
viņš aizstāvēja nelaimīgos un nabagus.

Vai tas nav atzīt mani? saka Jahvē.

Bet tavas acis un tava sirds
uz citu neskatās kā vien uz savu peļņu,
uz nevainīgo asinīm — izliet tās
uz varas darbiem — darīt tos!* (22, 13.—17.).

3. Praviētis un ķēniņš. Pa tam bija galīgi sabrukusi asīriešu vara. Mēdieši un babilonieši (chaldieši) ieņēma Nīnīvi (606. g.) un izdalīja Asīrijas zemes savā starpā. Jaunbabilonijai piekrita Palēstīna, un tā bija jau iznīcinājusi savu sāncenšu ēģiptiešu kara pulkus pie Eufratas un draudēja Jūdas valstij no ziemeļiem. Jeremijam likās, ka tagad sāks piepildīties Dieva sodība, ko viņš sludinājis jau kopš savas jaunības.

*Jahves vārds notika uz Jeremiju: Ņem sev grāmatu un raksti tai visus vārdus, ko es esmu runājis uz tevi par Jeruzālemi un par Jūdu un par visām tautām no Jōsijas laika līdz šai dienai. Tad Jeremija aicināja Bārūchu Nērijas dēlu,

un Bārūchs rakstīja no Jeremijas mutes visus Jahves vārdus, ko tas uz viņu bija runājis, grāmatā (papīrusa tīsteklī).

Jeremija deva Bārūcham uzdevumu: „Mani aiztur. Es nedrīkstu iet dievnamā. Ej tu turp un lasi grāmatu ļaudīm priekšā dievnamā kādā gavēņa dienā. Varbūt viņi metīsies zemē Jahves priekšā ar savām lūgšanām un atgriezīsies ikviens no sava ļaunā ceļa, jo dumsība un bardzība ir liela, ko Jahvē izteicis pret šiem ļaudīm.“*

Pēc kāda laika izsauca gavēni Dieva priekšā visiem ļaudīm Jerūzālemē un tiem, kas no Jūdas pilsētām nāca uz Jerūzālemi. Uztraukums par briesmām, kas draudēja no jaunā virskunga, pildīja lūdzējiem visu dievnama pagalmu. Tad Bārūchs, nostājies kāda labvēļa kambarī dievnama augšējā pagalmā, lasīja no grāmatas priekšā Jeremijas vārdus, tā ka visi dzirdēja tos. Tūlīt dabūja par to zināt arī augstmaņi, kas bija sanākuši uz apspriedi ķēniņa pili. Viņi aicināja Bārūchu pie sevis un lika izlasīt grāmatu arī sev priekšā. Augstmaņi nolēma paziņot par visu ķēniņam un, izklausinājuši Bārūchu, kā viņš grāmatu uzrakstījis, skubināja viņu un Jeremiju apslēpties, lai neviens nezinātu, kur tie atrodas.

Ķēniņš Jōjākīms lika izlasīt grāmatu sev priekšā. Kad trīs vai četras slejas bija izlasītas, viņš nogrieza tīstekļa sloksni ar nazi un iemeta ugunī uz ogļu trauka. Gan daži augstmaņi lūdza ķēniņu saudzēt grāmatu, bet viņš neklausīja tos. Tā sadega pa daļām visa grāmata. Ne ķēniņš, ne viņa galms neuztraucās par grāmatas vārdiem, bet meklēja rakstītāju Bārūchu un Jeremiju, taču Jahvē bija viņus apslēpis. Kādu citu pravieti Ūriju, kas arī bija sludinājis pret Jūdu, ķēniņš gan vēlāk dabūja rokā un notiesāja uz nāvi.

Tad Dieva vārds notika uz Jeremiju: „Nem sev atkal citu grāmatu un raksti tai visus tos pašus vārdus, kas stāvēja pirmajā grāmatā, ko ķēniņš Jōjākīms sadedzinājis.“ Tad Bārūchs ņēma citu grāmatu un rakstīja tai no Jeremijas mutes visus pirmās grāmatas vārdus; vēl citus tādus pašus vārdus viņi pielika par jaunu klāt. Arī pašam Jōjākīmam un viņa namam Jeremija sludināja bēdīgu galu. (36. nod.).

Jōjākīms drīz vien atzina Jaunbabilonijas valdinieka Nebūkadresara (Nabu-kudurri-ussur) virskundzību un trīs gadus

maksāja viņam nodevas, bet tad atkal atkrita no viņa. Tad Nebūkadresars sūtīja pret Jūdu dažādas kaimiņu tautas, kas stipri izpostīja visu zemi. Šai laikā Jōjākīms nomira. Viņa dēls Jōjāchīns dabūja valdīt Jerūzālemē tikai trīs mēnešus. Atnāca Nebūkadresara pulki un aplenca pilsētu, beidzot arī viņš pats ieradās, un nu Jōjāchīns atzina par labāku padoties ar visu galmu un pilsētu Nebūkadresaram. Jerūzālemi pa daļai izlaupīja. Jōjāchīnu ar galmu, augstmaņiem un daudziem kaŗot spējīgiem un lietpratējiem pilsoņiem aizveda uz Bābeli un nometināja uz dzīvi Babilonijā (597. g.). Jōjāchīnu pašu turēja cietumā 37 gadus.

Viņa vietā par ķēniņu iecēla viņa tēvbrāli Jōsijas dēlu Cedekiju (Cīdkijāhū). (2. Ķēn. gr. 24, 8—17).

28. Jeremija Jūdas valsts pēdējos gados.

1. Bābeles jūgs. Pēc kādiem gadiem Cedekijas galms sāka gatavoties atkrist no Bābeles. Jerūzālemē bija ieradušies sūtņi no kaimiņu zemēm, lai noslēgtu sazvērestību pret Nebūkadresaru. *Tad notika Dieva vārds uz Jeremiju: „Taisi sev saites un jūga kokus un lieci visu to sev uz kakla un sūti ziņu kaimiņu valdiniekiem ar vēstnešiem, kas nākuši uz Jerūzālemi, un runā uz Cedekiju, Jūdas ķēniņu.“ Jeremija sēja sev jūgu uz kakla, gāja uz Jerūzālemi un sludināja: „Tā saka Jahvē: Lieciet savus kaklus zem Bābeles ķēniņa jūga, kalpojiet viņam un viņa tautai, tad jūs paliksīt dzīvi.“* (Jerem. 27, 1—3. 12).

*Kādu dienu dievnamā praviētis Hananja runāja priesteru un ļaužu priekšā uz Jeremiju: „Tā ir runājis Jahvē Cebāot, Isrāēļa Dievs: Es salaužu Bābeles ķēniņa jūgu. Vēl nebūs pagājuši pilni divi gadi, kad es atvedīšu atpakaļ uz šo vietu visus nolaupītos dievnama rīkus, Jōjāchīnu un visus no Jūdas trimdā aizvestos. Es salauzīšu patiesi Bābeles valdinieka jūgu!“ Jeremija atbildēja, visiem dzirdot: „Āmen! Kaut Jahvē tā darītu, kaut Jahvē apstiprinātu, ko tu esi sludinājis! Bet klausies, ko es tev un visiem ļaudīm teikšu: Praviēši, kas no seniem laikiem bijuši, priekš manis un priekš tevis, sludinā-

juši pret daudz zemēm un valstīm par kaŗu. Bet pravietis, kas sludina mieru, — — ja tas vārds piepildīsies, tad tikai atzīstams pravietis, ko Jahvē patiesi sūtījis.“ Tad Hananja ņēma jūgu no Jeremijas kakla un salauza to, sacīdams: „Tā saka Jahvē: Tāpat es salauzīšu Bābeles valdinieka jūgu uz visu tautu kakla!“ Bet Jeremija gāja savu ceļu. Tad Dieva vārds notika uz Jeremiju: „Ej un runā uz Hananju: Tā saka Jahvē: Koka jūgu tu esi salauzis. Es taisu tai vietā dzelzs jūgu!.. Klausī jel, Hananja. Jahvē nav tevi sūtījis, tu pavedi ļaudis paļauties uz meliem. Tāpēc Jahvē saka tā: Es tevi sūtīšu prom no zemes virsus. Vēl šai gadā tu mirsi!“ Hananja nomira tai gadā septītājā mēnesī.* (28. nod.).

2. Vēstule trimdeniekiem. Uz Bābeli aizvestajiem Jeremija sūtīja šādu vēstuli ar sūtņiem, ko Cedekija sūtīja pie Nebūkadresara:

„Tā saka Jahvē uz visiem aizvestajiem:

Celiet namus un dzīvojiet tais,

dēstiet dārzus un ēdiet to augļus!

Nemiet sev sievas...

Vairojaties tur un neejiet mazumā!

Meklējiet tās zemes labumu,

kurp es jūs esmu licis aizvest,

pielūdziet Dievu par to,

jo tās laime ir jūsu laime!

Es zinu gan, kādas domas

es domāju par jums, saka Jahvē:

labklājības domas, ne nelaimes domas, —

dot jums nākotni un cerību!

Kad jūs pielūgsiet mani, es jūs paklausīšu,

kad jūs meklēsīt mani, jūs atradīsīt!

Kad jūs no visas sirds pēc manis vaicāsīt,

es ļaūšu jums mani sasniegt — saka Jahvē.“ (29, 1—12).

3. Padoms Cedekijam. Cedekija tomēr nepalika uzticīgs Nebūkadresaram. Ēģipte pabalstīja centienus atkراتties no Bābeles. Cedekija personīgi gan nepiekrīt tam, bet galms

vada viņa rīcību, un Jūdas valsts aiztur parastās nodevas. Drīz Nebūkadresars ierodas Palēstīnā, viņa pulki iebrūk Jūdas valstī, lai iznīcinātu to. Cedekijam prasot pēc Jahves padoma, Jeremija dod atbildi:

*Tā saka Jahvē, Isrāēļa Dievs:

Redz, es lieku jūsu priekšā
dzīvības ceļu, ne nāves ceļu.

Kas paliks šai pilsētā, tas mirs
ar zobenu, ar badu un mēri!

Bet kas iziet un dodas pie chaldiešiem, tas paliks dzīvs
un iegūs savu dvēseli!

Jo es esmu griezis vaigu pret šo pilsētu,
uz ļaunu un ne uz labu, saka Jahvē:

tā kritīs Bābeles valdniekam rokā,

un viņš sādēdzinās to ar uguni!"* (21, 8—10).

Šim padomam jeruzālemieši nesevoja un drīz vien redzēja Nebūkadresara pulkus pie pilsētas mūrēm, gatavojamies uz aplenkšanu. Nu gribējās katram izrādīties par Jahves palīdzības cienīgu. Svinīgā kārtā atjaunoja derību ar Dievu un apsoliya atlaist brīvus visus paštautiešu vergus, kuriem tas pēc likuma pēc sešu gadu kalpošanas pienācās. Šo solījumu arī izveda dzīvē. Baumas par ēģiptiešu palīgu pulku tuvošanos pamudināja chaldiešus atstāt Jeruzālemi un meklēt citu izdevīgāku vietu cīņai. Pilsēta bija atkal brīva, — likās, Jahvē patiesi brīnišķi izglābis to, tāpat kā Hiskijas laikā. Ļaužu vieglprātība parādījās nu lielā mērā: viņi bija aizmirsuši savu solījumu un ķēra atkal rokā atlaistos vergus. Veltīgi bija Jeremijas atgādinājumi un biedinājumi. Tie viņam sagādāja tikai jaunus ienaidniekus. (34. nod.).

4. Jeremiju vajā. *Kādu dienu Jeremija taisījās ceļā uz savu dzimteni nokārtot kādu mantojumu. Pilsētas vārtos kāds sargu virsnieks aizturēja viņu: „Tu gribi pāriet pie chaldiešiem!“ Jeremija atbildēja: „Tas nav tiesa! es neiešu pāri pie chaldiešiem.“ Bet Jeremiju sagraba cieti un noveda pie valdības vīriem. Tie saskaitās par Jeremiju, sita viņu un

ielika cietumā, kāda ierēdņa ūdens krātuves pagrabā.¹⁾ Tur viņš sēdēja daudz dienu.

Cedekija sūtīja viņam pakaļ un, atvedis viņu pie sevis, prasīja viņam slepeni: „Vai ir kāds vārds no Jahves?“ Jeremija atbildēja: „Ir! Tu kritīsi Bābeles valdinieka rokā!.. Bet ko es esmu grēkojis pret tevi, taviem ierēdņiem un pret šiem ļaudīm, ka jūs esat likuši mani cietumā? Mans kungs un ķēniņ! lai mana lūgšana krīt tavā priekšā, — neved mani atpakaļ pagrabā, lai es tur nemirstu.“ Tad Cedekija deva pavēli, un Jeremiju turēja turpmāk pagalmā un deva viņam ikdienas vienu plāceni maizes no cepēju ielas, tiekams visa maize pilsētā bija apēsta.

Bet chaldiešu kara pulki atgriezās atpakaļ un aplenca Jeruzālemi, kā Jeremija bija iepriekš sludinājis. Gaidītā ēģiptiešu palīdzība nerādījās, un pilsētnieki gatavojās uz ciešu aizstāvēšanos.* (37.).

*Jeremija nemitējās atkārtot Jahves vārdus: „Kas šai pilsētā paliek, tas mirs ar zobenu, ar badu, vai ar mēri, bet kas ies ārā pie chaldiešiem, tas paliks dzīvs. Jo tā Jahvē ir sacījis: Šī pilsēta droši kritīs Bābeles valdinieka kaŗaspēka rokās; viņš iekāros to!“ Tad galmenieki sūdzējās par Jeremiju ķēniņam: „Šis vīrs jānonāvē! jo viņš dara rokas gurdēnas kara vīriem, kas vēl atlikuši pilsētā, un visiem ļaudīm, runādams tādu valodu. Šis vīrs nedomā par tautas labumu, bet vēl viņai ļaunu!“ Cedekija atbildēja: „Viņš ir jūsu rokās.“ Jo ķēniņš nespēja neko pret viņiem.

Tad viņi sagraba Jeremiju un iemeta viņu kādas mājas ūdens krātuvē, kas bija sargu pagalmā. Bet ūdens nebija bedrē, tikai dubļi, un Jeremija iegrima dubļos.

Kāds moris, ķēniņa pils sulainis, dzirdēja, ka Jeremija bija iemests bedrē, un paziņoja to ķēniņam. Cedekija deva viņam līdz trīs kara vīrus un sūtīja tos izvilkt Jeremiju no bedres. Jeremijam ielaida virvi un iesvieda drēbju lupatas,

1) Cisternas lietus ūdens uzkrāšanai vēl tagad Jeruzālemē atrodas pagraba telpās zem māju spraišļiem.

ko palikt zem virves ap padusēm. Tad Jeremiju izvilka ar virvēm no bedres, un viņš palika atkal sargu pagalmā.

Cedekijam lūdzot padoma, Jeremijam arī tagad vēl tikai tas pats bija sakāms, kas agrāk: „Tā saka Jahvē: Ja tu iziesi pie Bābeles kara pulku virspavēlniekiem, tad tu paliksi dzīvs, tad šo pilsētu nesadedzinās. Bet ja tu neiziesi, — tad šī pilsēta kritīs chaldiešu rokās. Viņi sadedzinās to, un tu neizspruksi viņu rokām!“

Cedekija neuzdrošinājās sekot šim padomam, baidījās pat, ka galmenieki nedabūtu zināt, ka viņš sarunājies par padošanos.* (38.).

5. Jeruzālemes izpostīšana. Chaldieši bija ieslēguši Jeruzālemi ar valni un aplenca to pusotrus gadus. Kad pilsētā bija jau stiprs bads un zemākajiem ļaudīm vairs nebija maizes, tad chaldieši izlauza pilsētas mūrī caurumu. Cedekija ar kara vīriem izlauzās ārā pa citiem vārtiem un metās bēgt, bet viņa pulks izklīda, un Jerīchas klajumā viņu pašu saķēra un noveda pie Nebūkadresara. Viņa dēlus, kas bija krituši gūstā, nokava viņa acu priekšā, izdūra viņam pašam acis un saistītu vaŗa ķēdēm noveda viņu uz Bābeli. Arī citus vēl sodīja ar nāvi. (2. Kēn. gr. 25.).

Tad Nebūkadresara miesas sargi izlaupīja dievnamu un pilsētu un aizveda prom visas metalla lietas. Dievnamu, ķēniņa pili un citas pilsētas mājas nodedzināja, apgāza sienas un beidzot noārdīja arī mūrus visapkārt pilsētai. Ļaudis, kas bija atlikuši pilsētā, un pārbēdzējus aizveda uz Bābeli (587. g.). Tikai no zemākiem ļaudīm atstāja dažus vīndārzniekus un zemkopjus. Aizvesto trimdenieku kopskaitu min 4600 dvēseles. (Jerem. 52, 28—30).

Arī Jeremija bija jau ķēdēs saistīts gūstekņu vidū ceļā uz ziemeļiem, priecinādams noskumušos ceļa biedrus ar izredzi uz drošu atgriešanos. Bet tad viņu aicināja pie sevis miesas sargu virsnieks un atļāva viņam izvēlēties: iet līdz uz Bābeli un dzīvot tur labi apgādātam, vai palikt dzimtenē. Jeremija izvēlējās palikt izpostītajā dzimtenē. (Jer. 40, 1—6).

29. Jeremijas cerības un rūgtā istenība.

1. Jaunas cerības. Pār ļaudīm, kas bija atlikuši Jūdas zemē, Nebūkadresars iecēla pārvaldnieku Gedalju, Ahikāma dēlu. Tas apmetās uz dzīvi Micpā, sāka pulcināt ap sevi tautas paliekas un atjaunot saimniecisko dzīvi. Jeremija dzīvoja pie viņa, abi ar Bārūchu. Viņam likās, ka Dieva sodība nu pagājusi un Jahvē atgriezīsies pie palikušajiem ar žēlastību un mīlestību:

*Žēlastību atrada tuksnesī ļaudis, izbēguši zobenam,
kad Isrāēlis gāja uz atdusu.

Jahvē ir man parādījies no tālienes:

„es tevi mīlu ar mūžīgu mīlestību,
tāpēc es žēlīgi velku tevi pie sevis!

Vēl reiz es tevi uzcelšu, un tu stāvēsi uzcelta,

Isrāēļa jaunava!

Vēl reiz tu rotāsies ar savām bungām

un iziesi diedama priecīgo pulkā.

Vēl reiz tu dēstīsi vīndārzus Samarijas kalnos

dēstīsi un gavilēsi!

Būs diena, kad sargi sauks

Efraima kalnos:

Celieties, iesim uz Cionu pie Jahves, mūsu Dieva!“*

(31, 1—6).

*„Griezieties atpakaļ, jūs maldīgie bērni!“ saka Jahvē:

„Es — es esmu jūsu Kungs! es ņemšu jūs

no katras pilsētas vienu, divus no katras dzimts

un vedīšu mājās uz Cionu!“ (3, 14).

Redzi, nāks dienas, saka Jahvē,

tad es apsēšu Isrāēli un Jūdu

ar cilvēku sēklu, ar lopu sēklu!

Un kā es esmu bijis nomodā par viņiem

„izraut un salauzt un izdeldēt,“ —¹⁾

tā es gribu būt nomodā par viņiem

uztaisīt un dēstīt, saka Jahvē.* (31, 27—28).

1) Sk Jeremijas aicinājumu 174. lp.

2. Sirdsrelīģijas ideāls.

*Es došu jums ganus pēc mana prāta,
un viņi ganīs jūs ar atziņu un gudrību.
Kad jūs tad vairosities
un būsīt auglīgi savā zemē tais dienās — tā saka Jahvē —
tad vairs nesacīs: „ak Dieva derības šķirsts!“
nevienam tas vairs nenāks prātā, neviens to vairs nepie-
minēs,

to nemeklēs vairs un netaisīs to par jaunu.
Tai laikā pašu Jerūzālemi sauks: „Jahves tronis!“
Tur sapulcēsies tad visas tautas, tās nestaigās vairs
savas ļaunās sirds stūrgalvībā!* 3, 15—17).

*Redzi, nāks dienas, saka Jahvē,
tad es derēšu ar Isrāēļa namu jaunu derību.
Ne tādu derību, kā es to derēju ar viņu senčiem,
kad satvēru tos pie rokas, lai izvestu viņus no Ēģiptes, —
to manu derību viņi laužuši, un es esmu atmetis viņus.
Bet šī ir derība, ko es derēšu ar Isrāēļa namu
pēc šīm dienām, saka Jahvē:
es likšu savu bauslību viņu prātā, es rakstīšu to viņu sirdī.
Tad es būšu viņu Dievs, un viņi būs mana tauta!
Tad viņiem nebūs vairs jāmāca vienam otrs
teikt: atzīstiet Dievu! jo viņi visi tad atzīs mani,
ir viņu mazie, ir viņu lielie, — saka Jahvē.
Es piedošu viņu noziegumus un nepieminēšu vairs viņu
grēkus.* (31, 31.—34.)

Šai derībai, Jeremija paredz, pastāvēt tik ilgi, kamēr
pastāvēs Dieva ieceltā pasaules kārtība.

3. Jeremijas traģiskais gals. Patiesi likās, ka tautas
atlikušo dzīve iekārtosies istās sliedēs. Bija laba raža. Ge-
dalja ar savu krietnumu ieguva vispārēju atzinību un cienību.
Te kāds vīrs no Dāvīda dzimuma, Ismāēls vārdā, viltīgā kārtā
nonāvēja Gedalju un izpostīja viņa nometni. Viņš pats gan
atkal aizbēga, bet palikušie, baidīdamies Nebūkadresara at-
riebsanās, neuzdrošinājās palikt dzimtenē un tieši pretim Je-
remijas sludinātam Jahves vārdam meklēja patvērumu Ēģiptē.

Jeremiju un Bārūchu viņi aizveda sev līdz. Arī tur Jeremija nemitējās sludināt Dieva prātu un uzstāties pret pagāniskām parašām. Teika stāsta, ka saniknotie tautas brāļi nomētājuši viņu par to ar akmeņiem.

Bārūcham nākas pateicība par uzglabātām Jeremijas runām un uzrakstītiem piedzīvojumiem, kas vēlāk sakopoti Jeremijas grāmatā.

30. Bābeles trimdā.

1. Dzīve trimdā. Pēc pāris mēnešus gara diezgan grūta ceļojuma trimdenieki nonāca Babilonijā. Te, dienvidos no Bābeles, viņiem ierādīja zemes gabalus Eufratas kanāļu apgabalā. Grūti un neparasti bija apūdeņošanas darbi, bet toties atkal druvas un dārzi nesa bagātīgu ražu, daudz lielāku nekā kalnainajā akmeņainajā Jūdējā. Kas gribēja, varēja nodoties amatniecībai. Radās trimdenieku starpā arī uzņēmīgi tirgotāji. Vispārīgi viņiem bija dota diezgan liela brīvība. Dzimtām bija atstāta pat sava pašvaldība. Mantas un iztikas ziņā nebija trūkuma. Bet atgriezies uz dzimteni nedrīkstēja.

Tautu cīņu senos laikos uzskatīja kā viņu dievu cīņu. Tai jūdu daļai, kas atzina Jahvi tikai par savas tautas dievu, dzimtenes valsts un galvas pilsētas sabrukums šķita Jahves nespēka zīme cīņā pret lielajiem Bābeles dieviem. Tāpēc daudzi svešumā atkrita no Jahves un no tēvu ticības un meklēja tuvākus sakarus ar babiloniešu kultūru un reliģiju. Un tas nācās viņiem jo viegli tāpēc, ka dievkalpošanas parašas, ko pravieši dzimtenē bija apkaņojuši, līdzinājās babiloniešu reliģiskai dzīvei.

Aprindas, kas jau dzimtenē bija sekojušas Jesajas un Jeremijas mācībām, ticēja, ka tautas tagādējais liktenis ir praviešu sludinātā Jahves soda piepildījums. Jahvē — visuvarenais pasaules valdnieks — bija bargi sodījis savu izvēlēto tautu par viņas neuzticību un nekrietnību. Jerūzālemes izpostīšana bija Jahves spēka un visuvarenības pierādījums. Ar viņu bija vērts uzturēt ticības sakarus, viņa labvēlību vajadzēja pūlēties nodrošināt uz priekšu.

Nest Jahvem ziedojumus un svinēt svētkus svešā zemē neļāva tautas aizspriedumi¹⁾ un no Jōsijas laika nostiprinājies uzskats, ka Jerūzāleme ir vienīgā Jahves kulta vieta. Toties trimdenieku draudze piekopa jo vairāk citas reliģiskas parašas: gavēšanu, sapulces ar lūgšanām un dziesmām, apgraizīšanu un sabata svētišanu. Dievu lūdzot, pagrieza seju uz Jerūzālemes pusi. Šādas stingri ieturētas parašas iezīmēja jūdu tautisko reliģisko īpatnību un nošķīra viņus no apkārtējiem babiloniešiem.

2. **Trimdas dziesmas.** Trimdenieku iekšējos pārdzīvojumus un jūtas pauž nezināmu autoru dziesmas, piem., raudu dziesmas 1, 1—7; 5; psalmi 42 un 43 (kopā viena dziesma!); 137. ps. uc. Tur izskan dziļas skumjas par pieredzēto postu un dedzīgas ilgas pēc dzimtenes un Jerūzālemes svētnīcas, bet reizēm uzliesmo arī naida un atreibības uguns pret ienaidnieku un apspiedēju:

*Pie Bābeles straumēm
tur mēs sēdējām un raudājām,
kad pieminējām Cionu.
Turienes vītolos uzkāram savas kokles;
jo no mums tur prasīja
mūsu gūstītāji dziesmas
un mūsu apspiedēji — līksmību:
„Jel uzdziedait mums kādu Cionas dziesmu!“

Kā lai mēs dziedātum
Jahves dziesmu
svešā zemē!..

Ja es aizmirstu tevi, Jerūzālem',
lai sakalst man labā roka!
mana mēle lai pielīp pie aukslējām,
ja nepieminu es tevis,
ja es vairs neturu Jerūzālemi
par visu augstāko prieku.

Piemini Jahvē,
Edōma bērniem

1) Katram dievam var ziedot tikai viņa zemē.

Jeruzālemes posta dienu, —
 tiem, kas tad sauca: „Nost to! nost to! —
 līdz pašam pamatam!“

Tu Bābeles meita — tu postītāja...
 tam lai slava, kas tev atmaksās,
 ko tu mums darijusi,
 tam lai slava, kas sakamps tavus bērnus
 un satrieks pie klints.* (137. psalms.)

3. Ecechiēls. 597. gada trimdenieku starpā uz Bābeli bija aizvests arī kāds jauns priesteris, vārdā Ecechiēls (Hese-kiēls, ebrējiski: Jechāzkēl, nozīmē laikam: „Lai Dievs dod stiprumu“). Dažus gadus vēlāk viņš piedzīvoja aicinājumu par pravieti (Ecech. gr. 1. nod. — 3. nod. 27.) un darbojās tad trimdenieku vidū kā pravietis un dvēseļu gans (no 592.—570. g.). Kā dzimtenē Jeremija, tāpat arī viņš sludināja Jeruzālemes izpostīšanu kā Jahves sodu par tautas atkrišanu un kalpošanu elkiem. Bet kad Jūdas drūmais liktenis bija piepildījies, Ecechiēls (ar 587. g.) kļuva par tautas labākās nākotnes pareģi. Viņš sludina „mirušās“ tautas atmodu uz jaunu dzīvi (37. nod.), atgriešanos uz dzimteni, cilšu apvienošanu un dzīves uzplaukšanu „otra Dāvida“, „labā gana“ vadībā (34, 22—31). Bet lai sasniegtu visu to, nepieciešama stingra tautas norobežošanās no pagāniem un kārtīga Jahves bauslības izpildīšana. Šādā garā Ecechiēls izstrādā nākotnes dzīves pamatlikumus un iepriecina tautas brāļus ar krāšņām nākotnes izredzēm.

Agrākie pravieši griezās pie tautas; atsevišķs cilvēks toreiz vispār bija svarā tikai kā savas tautas vai dzimts loceklis. Ecechiēls nostāda katru pašu uz savām kājām un liek katram pie sirds, ka viņš pats atbild par saviem darbiem (18. nod.). Bet Ecechiēls ir arī jūdu tautiskās un reliģiskās nošķiršanās (separātisma) un bauslības reliģijas (nomisma) tēvs.

Vispār trimdenieku vadošās aprindās bija stipra nācionāla pašapziņa. To palīdzēja izkopt nodarbošanās ar pagātnes mantojumu. Kā dārgu mantu trimdenieki glabā teikas, dziesmas, nostāstus un vēsturiskus rakstus par tautas pagātņi.

Tos krāja, kopoja un pārstrādāja, kamēr beidzot izveidojās plašs tēlojums, kas aptvēra pagātnes stāstus no pasaules radīšanas līdz Jeruzālemes izpostīšanai, kuŗu lielākā daļa vēl tagad atrodama Vecās Derības stāstu grāmatās no 1. Mozus gr. līdz 2. Ķēniņu gr. Kopoja tāpat praviešu rakstus un runas.

Krāja arī likumus un centās pēc Ecechiēla parauga papildināt tos jauniem noteikumiem, kas pasargātu tautu uz priekšu no maldiem. Trimdas laikā izcēlās pat sevišķa rakstu mācītāju (rabīnu) šķira, kas pētīja un tulkoja svētos stāstus, bet it īpaši likumu noteikumus (bauslību) un mācīja tos ļaudīm.

31. „Bābeles pravietis“.

a) Pravietis iepriecinātājs.

1. **Kīra uzvaras gaita.** Viens gadu desmits aizritēja pēc otra, bet Bābeles vara vēl vienmēr turēja trimdeniekus tālumā no dzimtenes. Pirmā paaudze bija palikusi jau pavisam reta, un arvien vairāk atslāba cerība un vēlēšanās atgriezties Jeruzālemē. Vai nebija jādomā, ka Jahvē aizmirsis vai atstājis savu tautu, vai arī nespēj tai palīdzēt...

Te lieli notikumi pasaules vēsturē saviļņoja arī Bābeles jūdu domas un ilgas. Persiešu valdnieks Kīrs (latv. bībelē Kores, ebrēj. Koreš, pers. Kuruš, grieķ. Kyros) bija uzsācis savu uzvaras gaitu Priekšāzijā. Mēdijas un Lidijas valstis bija jau kļuvušas par Persijas provincēm. Arī Babilonija bija apdraudēta. — Jūdu aprindās pacēlās jautājums: ko nesīs viņiem Bābeles krišana?

Šai laikā (ap 540. g. pr. Kr.) uzstājies trimdenieku vidū kāds pravietis, izplatīdams uzrakstītas runas jeb dziesmas, kas uzglabātas Jesajas gr. no 40.—55. nodaļai, — kāpēc mēdz tagad saukt viņu par „otru Jesaju“ (Deuterojesaja). Viņš uzskata Kīru par Jahves svaidītu valdnieku un viņa gribas izpildītāju, kas sagraus Bābeli un atsvabinās Isrāēli (44, 24—28; 45 uc.),

„sacīdams par Jeruzālemi: lai tiek celta!
un par dievnamu: lai tiek par jaunu dibināts!“

Ar lielu sajūsmu, sparū un dedzību pravietis griežas pie tautas brāļiem.¹⁾

2. Pravietis iepriecina.

„Ieprieciniet, ieprieciniet manu tautu,“ saka jūsu Dievs: „Runājiet ar Jeruzālemi sirsnīgi, sauciet tai, ka tā izkalpojusi savas kaŗa gaitas, ka tās vaina izpirkta, jo no Jahves rokas tā saņēmusi divkārtēju sodu par visiem saviem grēkiem.“

Balss sauc:

Tuksnesī taisait ceļu Jahvem,

izvelciet klajumā taisnu stigu mūsu Dievam!

Katrs kalns un pakalns lai iegrimst, katra ieleja lai paceļas, grumba lai top par gludumu un pauguri par līdzenumu, tad atklāsies Jahves godība, un visa miesa kopā redzēs to!

Jo Jahves mute ir runājusi.* (40, 1—5) —

*Uz augstu kalnu kāp, tu prieka vēstnese Ciona,¹⁾ sauc ar varenu balsi, sauc, nebīsties!

Saki Jūdas pilsētām: „Redzi, tur nāk jūsu Dievs!

Redzi, Kungs Jahvē nāk šurp ar varu, un viņa elkons dod viņam valdību.

Redzi, viņa alga nāk ar viņu un viņa pelnījums viņa priekšā. Viņš gana kā gans savu pulku, pulcina to ar savu roku, nes jērus savā klēpī, vada rāmi jēru mātes.“* (40, 9—11).

3. Jahvē — visuvarens palīgs. Trimdenieku šaubas pravietis izklīdina, cildinādams Jahves visuvarenību un tēlodams elku niecību.

*Kas izmēro ar sauju pasaules jūru, apņēm ar sprīdi debesi, sagrabj sieciņā zemes pīšļus, nosver uz svariem kalnus un pakalnus svaru kausā?

Kas dod virzienu Jahves garam un ir viņa padomdevējs un mācītājs?

Pie kā viņš meklējis padomu un pamācību par pareizu ceļu,

1) Jeruzāleme jeb Ciona, Isrāēlis jeb Jēkabs apzīmē pravietim bieži vienu un to pašu — jūdu tautu.

1) Ciona un Jeruzāleme šē personificētas: viņas sagaida dzimtenē trimdenieku gājienu ar pašu Jahvi priekšgalā.

un ziņas par gudrības gaitām?

Redzi, tautas ir kā pilītes pie spaiņa,
un viņu svars ir kā puteklītis svaru kausā...

Libānōns nepietiek malkai un viņa zvēri — upurim.*²⁾ (40,
12—15).

*„Ar ko jūs mani salīdzināsiet, kam es būtu līdzīgs?“ saka
Svētais.

Celiet augšup acis un raugaities, kas tās (zvaigznes) radījis?
Kas izved viņu pulku pilnā skaitā, sauc tās visas vārdā, —
viņa pilnspēka un visvaras priekšā nevienas neiztrūkst...“
Vai tu nezini to, vai tu neesi dzirdējis:

Mūžīgs Dievs ir Jahvē, zemes galu radītājs;
viņš nepiekūst un nenogurst, viņa prāts neizprotams.
Viņš dod piekusušam spēku un nevarīgam bagāti stiprumu,
Jaunekļi nogurst un piekūst, jauni vīri kluptin klūp,
bet kas uz Kungu paļaujas, tie dabū jaunu spēku,
tiem aug spārni kā ērgļiem,
tie tek un nepiekūst,
tie iet un nepagurst!* (40, 25—31).

*Bet tu, Isrāēl, mans kalps,
Jēkab, ko es esmu izredzējis,
Abrāhāma, mana drauga, dzimums!
Tu, ko es esmu satvēris no zemes galiem,
tevi es esmu aicinājis no tās kaktiem
un sacījis uz tevi: „Tu esi mans kalps!“
Tevi es esmu izredzējis un tevi neesmu atmetis —
nebīsties, jo es esmu ar tevi,
neturi bailes, jo es esmu tavs Dievs;
Es tevi stiprinu, es tev arī palīdzu,
es tevi arī atbalstu ar savu labo, uzvarētāju roku!..*
(41, 8—14).

4. Jahvē un elki.

*Tā saka Jahvē, Isrāēļa ķēniņš,
un viņa glābējs, Jahvē Cebāot:
Es esmu pirmais un es esmu pēdējais,

²⁾ Milzīgs upuris: Libānōna kalns par altāri, tā meži — upura malka, un zvēri — upura lopī.

un cita Dieva nav, kā vienīgi es...
 Elku taisītāji visi kopā nav nekas
 un viņu mīluļi (elki) neder nenieka,
 un viņu liecinieki (pielūdzēji) neredz neko
 un neizzin neko, bet paliek kaunā...

Kā nopūlas kalējs,
 radīdams savu roku darbu ar ogļu svelmi,
 veidodams to ar veseriem
 un izstrādādams ar stipru roku!
 Viņam iegribas ēst un uznāk nespēks,
 viņš nedabū ūdeni un pagurst.

Koka amatnieks novelk mērauklu
 un zīmē ar sarkanu krītu,
 viņš izkaļ to ar asu kalnu
 un izveido to kā vīra tēlu,
 kā skaistu cilvēku, kas dzīvotu savā namā,
 kuŗa celšanai cirstu ciedras.

Viņš izvēlas arī akmens ozolu jeb ozolu,
 ļaudams tam izaugt meža koku vidū;
 viņš dēsta priedi, un lietus audzē to,
 lai tā dotu cilvēkam malku.
 Viņš kurina ar to un sasildās,
 viņš iekuŗ arī un cep maizi,
 bet viņš iztaisa to arī par dievekli un pielūdz to,
 dara to par elku un metas tā priekšā ceļos.
 Vienu daļu no tā viņš sadedzināja ugunī
 un uz tās oglēm cep maizi,
 uz otras daļas cepina gaļu,
 ēd cepeti un paēd,
 sildās pa starpām un saka: Cik labi,
 man paliek silti, es esmu jutis uguni!
 Un to, kas atlika, viņš iztaisīja par dievu,
 par elku un klanās viņa priekšā,
 metas ceļos un lūdzas viņu:
 „Glāb mani, jo tu esi mans dievs!“
 Un tas viņam nenāk prātā,
 viņam nav sapraŗas un ieskata,

ka viņš teiktu: „Vienu daļu esmu sadedzinājis ugunī,
cepu arī uz oglēm maizi,
cepinu gaļu un ēdu to —
vai lai to, kas paliek pāri, es taisu par negantu (elku),
vai lai metos ceļos koka bluķa priekšā?“

Kas pieķeras pelniem, to paša sirds maldina,
tas neizglābs savu dvēseli.

Un taču viņš nesaka: vai man labajā rokā nav meli?* (44,
6—20).

b) „Jahves kalps“.

1. Jahves kalpa uzdevums.

Redz, mans kalps, ko es turu,
mans izredzētais, kas manai sirdij patīkams.
Es savu garu esmu licis uz viņu,
lai viņš patiesību iznestu tautām.
Viņš nekliegs, nedz trokšņos,
un viņa balsi nedzirdēs pa ielām.
Ielauztu niedri viņš nesalauzīs,
gruzdošu dakti viņš neizdzēsīs.
Uzticīgi viņš iznesīs taisnību:
viņš pat nepagurs un nesalūzīs,
kamēr neuzcels zemes virsū patiesību.
Uz viņa mācību gaida tālās salas.¹⁾ —

Tā saka Dievs Jahvē,
kas radījis debesis un izpletis tās,
kas iztaisījis zemi ar visu, kas uz tās aug,
kas devis dvašu ļaudīm tās virsū
un dzīvības garu tiem, kas pa to staigā:

Es Jahvē esmu aicinājis tevi ar taisnību
un satvēris tevi pie rokas un tevi sargājis
un iecēlis tevi par savas tautas derību,
par citu tautu gaismu —
atdarīt aklās acis,
izvest no cietuma saistītos,
no apcietinājuma tos, kas sēž tumsībā.

¹⁾ Vidusjūras grieķu salas — pasaules tālākās zemes no autora viedokļa.

Es, Jahvē, tas ir mans vārds,
 un savu godu es nevienam citam nedošu,
 nedz savu slavu elkiem.
 Agrākais, — redzi, tas notika,
 un jauno — to es sludinū,
 iekams tas dīgst, es to daru zināmu.* (42, 1—9).

*Tas ir par maz, ka tu esi mans kalps
 uzcelt Jēkaba ciltis
 un vest atpakaļ Isrāēļa paglabātos,
 bet vēl daudz vairāk es gribu tevi likt par gaismu tautām,
 lai mana pestīšana sniegtos līdz zemes galiem.* (49, 6).

2. Jahves kalpa ciešanas citu labā.

*Redzi, mans kalps gūs panākumus, tiks uz augšu
 un stāvēs paaugstināts un godā celts.
 Kā daudzi par viņu ir iztrūkušies
 (tik sagānīts un ne vairs līdzīgs cilvēkam bij viņa izskats,
 nedz viņa stāvs kā cilvēku bērniem),
 tā daudz tautu viņu apbrīnos,
 viņa dēļ valdinieki saturēs mutes,¹⁾
 jo kas viņiem nekad nebija vēstīts, to viņi redzēja,
 un ko viņi nekad nebija dzirdējuši, to viņi dabūja zināt.²⁾
 — „Kas gan būtu ticējis tam, ko mēs dzirdam?
 Kam arī ir atklāts tas, ko Jahves roka dara?
 Jo viņš („Jahves kalps“) uzauga mūsu priekšā kā atvase,
 kā sakne no sakaltušas zemes.
 Viņam nebija ne staltuma, ne skaistuma, ko uzskatīt,
 ne krāšņuma, kas mums varētu patikt,
 viņš bija nievāts un ļaužu atstāts,
 sāpju pilns, slimību sagrauzts,
 it kā tāds, kā priekšā mēdz aizsegt seju,³⁾
 nicināts, tā ka mēs viņu ne par ko neturējām.
 Tomēr mūsu sērgas viņš ir nesis
 un mūsu sāpes viņš ir sev uzkrāvis,
 bet mēs viņu turējām par nosodītu,

1) Paliks klusu aiz brīnumiem un kauna.

2) Te beidzas Jahves paša liecība un sākas novērotāju atsauksme.
 Beidzamās rindās runā atkal Jahvē.

3) Aiz bailēm un riebuma.

Dieva pārmācītu un spaidītu.

Bet viņš par mūsu pārkāpumiem ir cauri durts
un par mūsu vainām sadragāts;

Sods gulēja uz viņa, lai mums nāktu miers,
ar viņa brūcēm mēs esam dziedināti.

Mēs visi maldījāmies kā aitas,
katrs griezāmies pa savu ceļu,
bet viņam Jahvē uzlika visu mūsu grēkus.

Vārdzināts viņš padevās
un neatvēra muti,
kā jērs, ko ved uz kaušanu,
kā aita, kas aplust cirpēja priekšā...

Viņu izdeldēja no dzīvo zemes,
par mūsu pārkāpumiem viņu daudzīja līdz nāvei,
viņam deva kapu pie bezdievjiem
un pie ļaundariem mūža māju,
kaut gan viņš nebija darījis varas darbus,
un viltības nebija viņa mutē.

Jahvem patika — viņu sadragāt:

Ja viņš ziedo savu dvēseli par izlīdzināšanu,
tad viņš redzēs pēcnācējus, pieredzēs ilgu mūžu,
un Jahves prāts labi izdosies ar viņa roku.“ —

...„Tāpēc es viņam dodu mantojumu pie lielajiem
un ar stiprajiem viņš dalīs laupījumu,

jo viņš savu dvēseli izlēja nāvē,

un viņu pieskaitīja ļaundariem,

tikām viņš nesa daudzu grēkus

un iestājās par viņu pārkāpumiem.“* (52, 13.—53, 12.)

Piezīme: Par „Jahves kalpu“ (latv. bībelē: tā Kunga kalpu) praviētis mēdz saukt Isrāēļa tautu. Uz visu tautu, it īpaši viņas dievbijīgo kodolu, arī attiecas lielumā un visumā, t. s. „Jahves kalpa dziesmas“, kas apdzied viņa uzdevumu pasaules vēsturē (42, 1—7; 49, 1—9; 50, 4—9; 52, 13—53, 12). Isrāēlim Jahvē uzlicis uzdevumu nest visām pasaules tautām īsto Dieva atziņu, un tagad trimdā viņš, nevainīgi un pazemīgi ciezdams, pats guvis svētību (caur cauri šķīstīdāmajies) un varēs noderēt par svētību arī citiem (dodams liecību par ticības spēku un aizkustinādams sirdsapziņu). Bet dziesmās ir arī izteicieni, kas var īstenībā zīmēties tikai uz kādu atsevišķu personu. Šis vārdā nesauktais „Jahves kalps“ tēlots kā nevainīgs cietējs, kas brīvprātīgi ziedojis savu dzīvību tautas un cilvēces labā un tā tapis par tautas glābēju un taisnības un

patiesības (gaismas = īstās reliģijas) nesēju visai cilvēcei. Cik lielā mērā pravietis savam tēlojumam ņēmis par pamatu kādu vēsturisku personu (Možu? sevi pašu?), tas ir jautājums, kas vēl gaida galīgā atrisinājuma. Zīmīga ir pravieša svārstišanās starp individuālo un kolektīvo „Jahves kalpa“ tēlu. Vēlākās paaudzes attiecinājušas šīs dziesmas uz cietēju Mesiju un, iedzīlīnādamiem viņa tēlā, mācījušās nošķirt no Mesijas jēdziena visu pasaulīgo varu un laicīgo labklājību, kas lielā mērā vēl pieder pie pravieša Jesajas Mesijas tēla. Kristīgā draudze redz šo sludinājumu piepildīšanos (gan ne burtisku) Jēzus Kristus personā un dzīvē. (Sal. Apust. darbos 8, 32—35).

c) Cionas dziesmas.

*Ciona sacīja: „Jahvē ir mani atstājis,
mans kungs ir mani aizmirsis!“

Vai sieva var aizmirst savu bērniņu,
neapžēlodamās par savu miesīgo dēlu?

Un jebšu sieva arī aizmirstu savu bērniņu,
taču es tevi neaizmirsīšu.

Redz, uz savām rokām es esmu tevi zīmējis,
tavi mūri stāv vienmēr man acu priekšā,

Kas tevi uzcelš, ir žiglāks nekā tie, kas tevi ārdīja,
un kas tevi izpostīja, ir aizgājuši no tevis.

Laid savas acis visapkārt un raugies:

visi viņi ir sapulcējušies, nāk pie tevis.“* (49, 14—18).

*Mosties, mosties, Ciona,
tērpies savā stiprumā,

apvelc savas goda drēbes,

Jerūzāleme, tu svētā pilsēta!

Nekad vairs neienāks tavā vidū,

kas neapgraizīts un nešķīsts.

Nokrati pīšļus, piecelies,

tu gūstniece, Jerūzāleme!

atraisītas ir saites no tava kakla,

tu trimdeniece, Cionas meita!* (52, 1.—2.).

*Cik mīļas ir kalnu tekās prieka vēstneša kājas,
kas sludina mieru, nes prieka ziņu, sludina glābiņu,
saka uz Cionu: tavš Dievs ir valdinieks!

Visi tavi (torņu) sargi sauc, tie gaviļē pulkā,
jo vaigu vaigā viņi skata, ka Jahvē griežas atpakaļ.

Sauciet, gaviļējiet skaņi, Jerūzālemes drupu kaudzes,
jo Jahvē ir apžēlojies par savu tautu, atpestījis Jerūzālemi.

Jahvē atrotījis savu svēto roku visu tautu priekšā,
lai visi zemes gali redzētu mūsu Dieva pestīšanu.* (52, 7—10).

*, „Kā Noacha (Noas) laikos, tā tas man notiek:

Kā es zvērēju, ka nenāks vairs Noacha plūdi pār zemi, —

tā es zvēru, ka nedusmošos vairs uz tevi un nerāšu tevi.

Jo kalni var atkāpties un pakalni sabrukt,

bet mana žēlastība no tevis neatkāpsies un mana miera derība

saka 'Jahvē, tavs apžēlotājs.

[nesabruks,“ —

Tu nožēlojamā, vētru svaidītā, neiepriecinātā,

redz', es likšu malachītā tavus pamatus

un uzcelšu tevi uz safīriem,

no rubīna es taisīšu tavus čukurus

un tavus vārtus no karbunkula

un visu tavu iežogojumu no dārgakmeņiem.

Visi tavi cēlēji būs Jahves mācekļi,

un lielu labklājību gūs tavi bērni.

Taisnībā tu liksi savus pamatus,

būsi tālu no spaidiem, jo tev nav, kā bities,

tālu no briesmām, jo tās tev netuvosies (54, 9—14).

Meklējiet Jahvi, kamēr viņš nav atrodams,

piesauciet viņu, kamēr viņš nav tuvu.

Bezdievīgais lai atstāj savu ceļu,

ļaudaris — savas domas

un atgriežas pie Jahves, lai viņš apžēlotos,

un pie mūsu Dieva, jo viņš bagāts piedošanā.

Jo manas domas nav jūsu domas

un ne jūsu ceļi ir manējie, saka Jahvē.

Bet cik daudz debesis ir augstākas nekā zeme,

tik mani ceļi ir augstāki nekā jūsu ceļi

un manas domas — nekā jūsu domas. (55, 6—9).

Jo it kā lietus nāk no debesīm

un negriežas turp atpakaļ, bet slacina zemi,

dara to auglīgu un liek tai zaļot,

dod sēklu sējējam un maizi ēdējam, —

tāpat mani vārdi, kas iziet no manas mutes,
 negriezīsies tukši pie manis atpakaļ,
 bet izdarīs to, kas man patīcis,
 un izpildīs, uz ko esmu tos sūtījis.
 Tiešām, ar prieku jūs iziesit,
 un ar mieru jūs izvadīs.
 Kalni un pakalni jūsu priekšā gavilēdami gavilēs,
 un visi koki uz lauka plaukšķinās,
 ērkšķu krūmu vietā uzaugs cipreses
 un dadžu vietā zaļos mirtes. —
 Jahvem par godu viss tas notiks,
 par mūžīgu, neiznīcināmu zīmi. (55, 6—13).

32. Jūdu draudze pēc trimdas.

1. **Kīrs atlaiž trimdeniekus.** Kīrs drīz vien salauza chaldiešu varu. Bābele beidzot labprātīgi atvēra viņam savus vārtus. Apzinādamies par Ahura-Mazdas ieceltu „ķēniņu ķēniņu“, viņš uzstājās kā kārtības un tiesību aizstāvis. Arī pret citām reliģijām viņš izrādīja iecietību un ir „daudzus dievus atvedis atpakaļ viņu mājokļos.“

Jau pirmajā Kīra valdības gadā (538. g. vasarā pr. Kr.) jūdu trimdenieki dabūja atļauju atgriezties dzimtenē un atjaunot Jeruzālemes svētnīcu.

Ķēniņa Kīra pirmajā gadā Kīrs deva pavēli: Dievnams Jeruzālemē. Nams jāuztaisa — par vietu, kas derīga kaujamu upuru un uguns upuru ziedošanai; tā augstums lai ir 60 olektis, tā platums 60 olektis, trīs slāņi jāliek no cirstiem akmeņiem un viens slānis no koka. Izdevumi jāsamaksā no ķēniņa kases, un dievnama zelts un sudrablietas, ko Nebūkadresars aizvedis no Jeruzālemes svētnīcas uz Bābeli, viņiem jāaizved atpakaļ uz Jeruzālemi un jānovieto dievnamā. (Esr. 6, 3—5).

Tikai reti no vecās trimdenieku paaudzes vēl bija dzīvi, un no jaunajiem ne visi gribēja atstāt savu iedzīvi. Bet radās krietns pulks, kas ar savu mantu un lopiem savu cilšu vecāko vadībā, ar Kīra ieceltu valdinieku Šēšbacaru priekšgalā, devās

tālajā ceļā. Liela sajūsma un rožainas cerības pavadīja viņus, jo tagad, likās, sāka piepildīties praviešu sludinātās izredzes uz laimīgu nākotni.

*Kad Jahvē reiz grozīja Cionas likteni,
 tad tas mums bija it kā sapnis.
 Tad mūsu mute bija pilna smieklu,
 un mūsu mēle pilna gaviļu.
 Tad pagānu starpā bija runas:
 „Jahvē ir lielas lietas ar viņiem izdarījis!“
 Lielas lietas Jahvē ar mums izdarījis,
 mēs bijām priecīgi.
 Grozi, Jahvē, mūsu likteni,
 kā tu to dari ar upēm dienvidos!¹⁾
 Kas ar asarām sēj,
 pļaus ar gaviļēm:
 gan iet tagad ar raudām
 un kaisa sēklu,
 bet ar gaviļēm griežas reiz atpakaļ
 un nes kūlišus. (126. psalms.)

Jeruzālemē trimdenieki tūlīt ķērās pie svētnīcas atjaunošanas; uzcēla dedzināmo ziedojumu altāri un iekārtoja pagaidu svētnīcu. Bet turpmākiem darbiem radās visādi šķēršļi. Grūtības un vilšanās stājās pretim ik uz soļa. Jeruzāleme bija lielāko tiesu izpostīta. Apkārtnes druvās un dārzi, gulēdami atmatā, bija aizauguši nezālēm un krūmiem. Pa daļai trimdenieku dzīves vietas bija aizņēmuši sveši ļaudis, kas naidīgi saņēma pārnācējus un traucēja viņus atjaunošanas darbā. Sausums un neizdevīga raža pirmajos gados padarīja pārnācēju stāvokli vēl grūtāku, un dažs labs sāka zaudēt dūšu. Vēl vienmēr svinēja trimdā ievestās sēru dienas.

2. Svētnīcas celšana. Hagajs un Zacharja. Kad 522. g. mira Kīra dēls un pēcnācējs Kambīss, Persijā izcēlās nemieri. Likās, bija sagaidāma Persijas sairšana, un pēc lielo pasaules valšķu sabrukuma Ecechiēls bija sludinājis Dāvīda valsts atjaunošanos. Pārnākušo cerības dabūja jaunu sparū.

1) Upes vasarā izžūst un tikai lietūs laikmetā pildās ar ūdeni

520. g. uzstājas pravietis Hagajs un pārmet, ka ļaudis paši dzīvojot dēļiem izklātos namos, bet dievnams vēl vienmēr stāv postā.

*Tā saka Jahvē Cebāot: Ņemiet vērā savu likteni. Jūs esat daudz izsējuši, bet maz ievākuši, jums ir, ko ēst, bet jūs nevarat paēst, jums ir, ko dzert, bet nevarat padzerties, jums ir gan, ko apgērbt, bet jums nepaliek silti; un kas pelna algu, tas strādā cauram makam.

Tā saka Jahvē Cebāot: Kāpiet augšā kalnos un cērtiet kokus un celiet dievnamu; pie tam man būs labs prāts, un es parādīšos savā godībā.* (Hag. 1, 5—7).

Negādādami par dievnamu, ļaudis paši izpelnījušies visas nelaimes, kas pār viņiem nākušas. Bet ja viņi ķersies pie darba, tad Jahvē būs ar viņiem, un viņa gars būs viņu vidū. Un kad drīz nāks lielā pasaules katastrofa, tad tautas nesīs šurp visus pasaules dārgumus. *„Jo man pieder sudrabs, un man pieder zelts,“ saka Jahvē Cebāot.*

Hagaju sāk atbalstīt arī otrs pravietis, Zacharja vārdā.

Tā saka Jahvē Cebāot: Atgriezieties atkal pie manis, saka Jahvē Cebāot, tad es atkal piegriezīšos jums, saka Jahvē Cebāot.

Zacharja atsaucas uz agrākajiem praviešiem un viņu sludinājumu piepildīšanos. Viņš tēlo astoņas parādības, kas aplicina Jahves mīlestības dedzību, ienaidnieku bojā iešanu, Jerūzālemes uzcelšanu, grēku izskaušanu un mesīāniska laikmeta atnākšanu. Tautas priekšgalā blakus pārvaldniekam Zerubābelam viņš grib redzēt augsto priesteri Jošuu, jo tie abi stāv īpašā Jahves apsardzībā.

Par gaidāmo mesiju abi pravieši izsludina Zerubābelu, kas bija Dāvīda cilts atvase. 520. g. atkal atjauno dievnama celšanas darbus. Persiešu iejaukšanās izjauc mesīāniskās cerības, un Zerubābela vārds pazūd no vēstures. Persijas ķēniņš Dārejs, iepazīties ar Kīra rīkojumu par Jerūzālemes svētnīcu, ne tik vien atļauj turpināt pārtrauktos celšanas darbus, bet arī pavēl dot līdzekļus no Sirijas nodokļu ienākumiem un katru dienu piešķirt ziedojumu lopus, kviešus, sāli, eļļu un vīnu, kas

nepieciešams, lai varētu „ziedot Debesdievam patīkamu ziedojuma smaržu un lūgt par ķēniņa un prinču dzīvību.“ (Esr. 6, 9.)

515. g. celtne bija nobeigta un tika svinīgi iesvētīta. Pasahsvētkus svinot jaunajā svētnīcā, priesteri izdarīja jēru kaušanu un vadīja svinības.

Persiešu ieceltajam pārvaldniekam blakus drīz vien izvirzījās jaunās svētnīcas augstais priesteris kā tautas garīgais vadonis. Tālākais draudzes liktenis bija vēl vienmēr grūts. Atsevišķas ģimenes tapa bagātas un apspieda citus. Radās nemiers par ticības prasībām: „Tas ir velti Dievam kalpot. Kāds labums atlec, kad turam viņa baušļus?... Kas ļaunu dara, tas ir labs viņa acīs, un nelieši viņam ir patīkami.“ (Mal. 3, 14; 2, 7-b.). Tāpēc atrāvās no tām un nekārtīgi izpildīja kulta noteikumus. Sajaukšanās ar samariešiem¹⁾ arī apdraudēja draudzes tikumus un parašu skaidrību. Visu to pārmeta ļaudīm pravietis, kā runas uzrakstītas tā sauktā Maleachi²⁾ grāmatā, un vēl citi, kuŗu raksti savākti Jesajas grāmatas pēdējās nodaļās (56.—66.). Bet še atrodami arī mēģinājumi iepriecināt pagurušos, tēlojot spilgtās krāsās Jahves uzstāšanos par pasaules soģi („vīna spaida minēju“ 63, 1—6) un gaidāmo Jerūzālemes godību, kad visas pasaules tautas nāks uz turieni un liks uz Jahves altāri Libānōna krāšņumu un jūras bagātības (sk. īpaši 60. nod.).

3. Nehemja un Esra. Nehemja (Nehemia), kāds augstas kārtas jūds, kas kalpoja pie ķēniņa Artakserksa I. galma, izlūdzās no ķēniņa atļauju doties uz Jerūzālemi un atjaunot pilsētu, it īpaši pilsētas mūrus, kuŗu celšana bija līdz tam aizliegta. Ar pārvaldnieka pilnvarām viņš ieradās Jerūzālemē 445. g. un ar tādu pašaieliedzīgu paraugu un sirsnību ķērās pie darba, ka 52 dienās mūri bija nobeigti. Viņš ne tik vien pats izlietoja savu bagātību un algu draudzes labā, bet prasīja to arī no citiem. Viņš izveda cauri vispārēju parādu atlaišanu un ieķīlāto māju un tīrumu atdošanu un kādā tautas sapulcē lika pašai tautai pieņemt likumus, kas aizliedza radoties ar pagāniem un sabbatā tirgoties, pavēlēja sabbata gados (ik septītā

1) Sk. 166. lp.

2) Maleachi (= mans sūtnis) nav īpašvārds.

gadā) atlaist parādniekiem ķīlas un katru gadu maksāt nodevas svētnīcai (galvas naudu) un lēvītiem (pirmos augļus un desmīto tiesu). Nehemjas taisnais prāts un sirsnīgā dievbijība, kā arī nesavtība un enerģija bija draudzei par svētību visu viņa pārvaldnieka laiku (445.—433. g.).

Pēc viņa atgriešanās pie galma, ieradās Jeruzālemē kāds trimdenieku priesteris no Bābeles, Esra vārdā, ar jaunu trimdenieku pulku. Viņš bija izdabūjis no ķēniņa Artakserksa I. bagātas dāvanas Jeruzālemes svētnīcai un kā pašas svētnīcas tā arī priesteru un svētnīcas kalpotāju atbrīvošanu no nodokļiem. Ķēniņš bija arī atzinis „Dieva likumu grāmatu“, ko Esra veda sev līdz.

Iepazinies ar Jeruzālemes draudzi, Esra pamudināja tautas sapulci pieņemt lēmumu, ka visas svešās no pagāniem ieprecētās sievas un viņu bērni būtu izraidāmi. 431. g. oktobrī viņš kādā svinīgā sapulcē nolasa priekšā jauno likumgrāmatu, lasīdams bez pārtraukuma no agra rīta līdz pusdienai. Pēc tam svinēja būdiņu svētkus pēc jauno likumu noteikumiem un tad ar svinīgu derības solījumu, ko cilšu vadoni, priesteri un lēvīti apstiprināja ar parakstu un zīmogu, ievada likumgrāmatu dzīvē. Tā kā toreizējais augstais priesteris, ko likums apstiprināja par visas garīgās dzīves vadoni, tomēr vēl pielaida dažādas nekārtības, tad Nehemja vēlreiz ieradās Jeruzālemē un ar varu izveda jaukto laulību šķiršanu un sabata svētīšanu (turēja pilsētas vārtus aizslēgtus visu sabatu, lai ļaudis nevarētu iziet pie darba un tirgotāji ienākt pilsētā).

Augstā priesterā dēla dēls Manaše, kas negribēja šķirties no savas samariešu sievas, aizgāja pie samariešiem un nodibināja tiem īpašu svētnīcu un kultu uz Garicīma kalna pie Sichemas. Tagad samarieši vairs nejaucās Jeruzālemes draudzes dzīvē.

4. Bauslības reliģija. Esras likumgrāmatas galvenais saturs bija likumi par kultu un priesteriem; tas arī vēl diezgan skaidri izlobāms no piecām Mozus grāmatām, kur tas apm. tai pašā laikā apvienots ar Deuteronomiju un citiem vēsturiskiem

avotiem. Piecas Mozus grāmatas (thorāh = mācība, bauslība) tapa par jūdu draudzes ticības dzīves stūra akmeni.

Jaunā laika uzskatus par tautas vēsturi tēlo Laika grāmata (Chronika).

Ziedojumu kults bija likumos noteikts visos sīkumos: kādi ziedojumi un cik katru dienu, katru sabatu un svētku dienu, vai atkal citos gadījumos nesami, kāds ir ziedojumu rituāls utt. Ziedojumu nešana bija nodota pilnā mērā priesteru rokās, kas bija Aarona ģimenes pēcnācēji. Citus Lēvja cilts locekļus pielaida tikai svētnīcas sargos, dziedātājos un citos zemākos tempļa kalpotājos. Pārējie ļaudis (negarīdznieki, laji) maksāja svētnīcas nodokļus un piegādāja ziedojumu dāvanas individuālām vajadzībām, bet no pašas ziedošanas palika izslēgti.

Citas svarīgas prasības bija apgraizīšana, sabata un svētku svētīšana un kultiskā šķīstība. Apgraizīšanu atvasināja no Abrāhāma laikiem, bet sabata svētīšanu — no pasaules radīšanas. Šķīstības likumi noteica, kādus dzīvniekus drīkst ēst un ziedot, un kādas slimības un darbības padara cilvēku nešķīstu. Pie tam zināja stāstīt, ka aizliegums baudīt asinis dots jau Noacham tūlīt pēc ūdens plūdiem. Arī lielākos svētkus tagad noteikti saistīja ar svarīgiem notikumiem tautas vēsturē. Pasah svētki ir par piemiņu izešanai no Ēģiptes, būdiņu svētki — klejošanai pa tuksnesi un vasaras svētki — baušļu un likumu došanai pie Sīnaja. Vispār visi likumi šķīta nākam no Mozus autoritātes.

Bauslības grāmatas izskaidrošana un papildināšana bija rakstu mācītāju — rabīnu uzdevums.

Par bauslības izpildīšanu gaidīja drošu Jahves atmaksu. Tautai bija izredzes uz mesianisko godību un atsevišķam cilvēkam uz labklājību jau šai pasaulē. Bagātību un laimi uzskatīja kā algu, ko Dievs piešķir taisnam cilvēkam, un nelaimes gadījumus par Dieva sodu. (Sk. 1. psalmu 228. lp.). Kārtīga bauslības izpildīšana šķīta visdrošākais līdzeklis, lai sagatavotu ceļu Mesija's atnākšanai.

Arī samarieši turēja 5 Mozus grāmatas par svētiem rakstiem ar kanonisku nozīmi.

33. Pirmvēsture. Patriarchu stāsti.

1. **Priesteru kōdeks un pentateuchs.** Priesteru un lēvītu garā sarakstītais sacerējums par patriarchu un Mozus laikmetu, kas Esras laikā tika apvienots ar Deuteronomiju un citiem agrākiem sacerējumiem par šo laikmetu, devis pamatsaturu un noskaņu piecām Mozus grāmatām un zinātnē tiek saukts par Priesteru kōdeku (P.). Apvienotais plašais darbs (pentateuchs = 5 tīstekļi jeb „sējumi“) pauž galvenā kārtā jūdu tautas reliģijas pēdējā laikmeta atziņas — ticību vienam vispēcīgam Dievam, visas pasaules un cilvēces likteņu lēmējam un vadītājam, kas izredzējis jūdu tautu par savu svēto tautu, caur kuŗu „visas ciltis virs zemes tiks svētītas.“

2. **Pirmvēstures stāsti.** Pirmvēstures stāsti (1. Moz. gr. 1.—11. nod.) apskata no tikumiskās viendievības viedokļa svarīgus jautājumus, ko cilvēka prāts neatlaidīgi tiecas atrisināt, proti: kā pasaule cēlusies, un kāda ir cilvēka nozīme citu radījumu starpā (1—2, 3), kā pamodusies cilvēkā ļaunā un labā atziņa, un kā ļaunums nācis pasaulē un vairojies (3. un 4. nod.), kā radusies pirmatnējā kultūra (4, 17-b 20—22; 9, 10; 10, 9—11; 11, 3), kā izcēlušās daudz valodas un tautas (11, 1—9) un kā Dievs izturas pret ļauniem un pārgalvīgiem cilvēkiem un kā pret dievbijīgiem un taisniem (6—9; 11). Šie stāsti pieder dažādiem avotiem.

Pirmvēstures turpinājums ir patriarchu stāsti (1. Moz. 12.—50. nod.), kas rāda ebrēju ciltstēvus — Abrāhāmu, Izāku un Jēkabu kā augstākās dievatziņas kopējus. No Jēkaba-Isrāēļa 12 dēliem tiek atvasinātas 12 ebrēju ciltis.

3. **Pasaules radišana.** *Iesākumā Dievs radija debesis un zemi.¹⁾

Zeme bija neizveidota un tukša, tumsa bija pār dziļumiem, un Dieva (Elohīm) gars lidinājās pa ūdeņu virsu.

Tad Dievs sacīja: „Lai top gaisma!“ un gaisma tapa. Dievs redzēja gaismu labu esam, un Dievs šķīra gaismu no

1) Šis bībeles pirmais stāsts pieder Priesteru kōdekam.

tumsas. Dievs nosauca gaismu par dienu, un tumsu viņš nosauca par nakti. Un tapa vakars, un tapa rīts: pirmā dienā.¹⁾

Tad Dievs sacīja: „Lai top spraišļi ūdeņu starpā, un lai tie šķir ūdeni no ūdens!“ Un tā tas notika. Dievs darīja spraišļus un nošķīra ūdeni spraišļu apakšā un ūdeni spraišļu virsū. Dievs nosauca spraišļus par debesi. Un tapa vakars, un tapa rīts: otra diena.

Tad Dievs sacīja: „Lai ūdens debess apakšā krājas vienā vietā, ka sausums top redzams!“ Un tā tas notika. Dievs nosauca sausumu par zemi, un ūdeņu krājumu viņš nosauca par jūru. Dievs redzēja to labu esam. Dievs sacīja: „Lai zeme izdod zaļumus, stādus ar savu sēklu un augļu kokus, kas nes katrs savas sugas augļus zemes virsū ar savu sēklu iekšā!“ Un tā tas notika. Zeme izdeva zaļumus, stādus ar savu sēklu pēc savas sugas un kokus, kas nes augļus ar savu sēklu iekšā, pēc savas sugas. Dievs redzēja to labu esam. Un tapa vakars, un tapa rīts: trešā diena.

Tad Dievs sacīja: „Lai top spīdekļi pie debess spraišļiem, kas šķir dienu no nakts un kas dod zīmes un nosaka laikus un dienas un gadus; un lai tie ir par spīdekļiem pie debess spraišļiem un apspīd zemi!“ Un tā tas notika. Dievs darīja divi lielus spīdekļus, lielāko spīdekli valdīt dienu un mazāko spīdekli valdīt nakti un zvaigznes. Dievs lika tos pie debess spraišļiem, lai tie apspīd zemi un valda dienu un nakti un šķir gaismu no tumsas. Dievs redzēja to labu esam. Un tapa vakars, un tapa rīts: ceturtdā diena.

Tad Dievs sacīja: „Lai rodas ūdenī pulkiem kustošas būtnes un putni, kas laižas virs zemes apakš debess spraišļiem!“ Un Dievs radīja lielus jūras dzīvniekus un visādas dzīvas būtnes, kas kustas un mudž ūdenī, pēc viņu sugām, un visādus spārnainus putnus, pēc viņu sugām. Dievs redzēja to labu esam. Un Dievs tos svētīja, sacīdams: „Vaislojieties un vairojieties un piepildait ūdeni jūrā, un putni lai vairojas zemes virsū!“ Un tapa vakars, un tapa rīts: piektā diena.

Tad Dievs sacīja: „Lai zeme izdod dzīvas būtnes pēc viņu sugām: lopus, rāpuļus un meža zvērus pēc viņu sugām!“ Un

1) Ebrēju dienas un nakts aprēķins iesākas ar iepriekšējo vakaru.

tā tas notika. Dievs darīja meža zvērus pēc viņu sugām un lopus pēc viņu sugām un visādus zemes rāpuļus pēc viņu sugām. Dievs redzēja to labu esam.

Tad Dievs sacīja: „Darīsim cilvēkus pēc mūsu ģimja, pēc mūsu līdzības, lai tie valda pār zivīm jūrā un pār putniem apakš debess un pār visu zemi un pār visiem rāpuļiem, kas rāpo uz zemes.

Un Dievs radīja cilvēku pēc sava ģimja,
pēc Dieva ģimja viņš radīja to
un radīja tos vīrieti un sievieti.

Dievs svētīja tos, sacīdams uz viņiem: „Vaislojieties un vairojieties un piepildait zemi un pārvaldait to; un valdait pār zivīm jūrā un pār putniem apakš debess un pār visām būtnēm, kas kustas zemes virsū.“ Un Dievs sacīja: „Raugi, es jums dodu visādus stādus, kas nes sēklu un kas aug pa visu zemes virsu, un visus kokus ar augļiem, kam sēkla iekšā, — jums par barību. Bet visiem dzīvniekiem zemes virsū un visiem putniem apakš debess un visiem rāpuļiem zemes virsū, kas vien ir dzīvi, dodu visus stādu zaļumus par barību.“ Un tā tas notika. Dievs aplūkoja visu, ko viņš bija darījis, un raugi, tas bija ļoti labs. Un tapa vakars, un tapa rīts: sestā diena.

Tā tika pabeigtas debesis un zeme un viss viņu spēks. Tad Dievs dusēja septītajā dienā no visa sava darba, ko bija darījis. Un Dievs svētīja septīto dienu un iesvētīja to, tāpēc ka viņš bija dusējis no visa darba, ko Dievs bija radījis un taisījis.

Tā debesis un zeme ir cēlušās, kad tās tika radītas.* (1. Moz. 1, 1—2, 4-a).

4. Zaudētā paradīze. *Tai laikā, kad Dievs Kungs (Jahvē Elohim)¹⁾ darīja debesi un zemi, — un zemes virsū vēl nekādu krūmu nebija klajumos un vēl nekādi stādi nezēla klajumos, jo Dievs Kungs vēl nebija licis lietum līt zemes virsū un neviena cilvēka nebija, kas zemi būtu kopis, bet migla cēlās no zemes

¹⁾ Šis stāsts pieder kādam citam stāstu slānim nekā iepriekšējais. Šai slāni Dievu apzīmē vispār ar vārdu Jahvē, kāpēc visu slāni sauc par jahvistu (J.). Šai stāstā redaktors, kas apvienojis to ar citiem, pielicis vārdam Jahvē vēl vārdu Elohim (= Dievs). Latviešu Bībele mēdz tulkot Jahvē ar vārdu „Kungs“. — Ebrēju vārds 'ā d ā m nozīmē „cilvēks“.

un slapināja visu zemi, — tad Dievs Kungs taisīja cilvēku no zemes pīšļiem un iedvesa viņa nāsīs dzīvības dvašu; tad cilvēks tapa par dzīvu būtni. Tad Dievs Kungs stādīja dārzu Edenē pret rītiem un iecēla tur cilvēku, ko viņš bija veidojis. Dievs Kungs izaudzināja no zemes visādus kokus, kas jauki bija uzlūkot un labi ēst; un dzīvības koku dārza vidū un labā un ļaunā atziņas koku.

Dievs Kungs ņēma cilvēku un ielika viņu Edenes dārzā, lai viņš to koptu un sargātu. Un Dievs Kungs pavēlēja cilvēkam: „No visiem dārza kokiem tu vari ēst pēc patikas; bet no labā un ļaunā atziņas koka, no tā tev nebūs ēst, jo kuņģā dienā tu no tā ēdīsi, tu mirdams mirsi!“

Dievs Kungs sacīja: „Nav labi cilvēkam būt vienam; es viņam darīšu palīgu, kas viņam piemērots.“ Un Dievs Kungs no zemes taisīja visus zvērus laukā un visus putnus apakš debess; un viņš tos veda pie cilvēka, lai redzētu, kā viņš tos nosauks. Un kā cilvēks ikvienu dzīvu būtni nosauks, tā lai būtu viņas vārds. Tad cilvēks nosauca vārdus visiem lopiem un putniem apakš debess un visiem zvēriem laukā; bet cilvēkam neatradās palīgs, kas viņam būtu piemērots.

Dievs Kungs cilvēkam sūtīja cietu miegu, ka viņš aizmiga; tad viņš ņēma vienu no viņa sānkauliem un aizpildīja to vietu ar miesu. Dievs Kungs izveidoja sānkaulu, ko no cilvēka bija ņēmis, par sievu un pieveda to cilvēkam. Un cilvēks sacīja:

Šī nu ir kauls no maniēm kauliem
un miesa no manas miesas:
tā tiks saukta vīrene (vīriete),
tāpēc ka tā ņemta no vīra.

Tāpēc vīrs atstās savu tēvu un savu māti un pieķersies savai sievai, tā ka tie būs viena vienīga miesa. Bet viņi abi bija kaili, cilvēks un viņa sieva, un nekaunējās.

Taču čūska bija viltīgāka nekā visi lauka zvēri, ko Dievs Kungs bija radījis; un tā sacīja uz sievu: Vai Dievs tiešām sacījis: Jums nebūs ēst ne no viena koka dārzā? Sieva sacīja uz čūsku: „Mēs ēdam no koku augļiem dārzā; bet par koka augļiem, kas dārza vidū, Dievs sacījis: „Neēdiet no tā un neaizkariet to, ka jūs nemirstat.“ Čūska sacīja uz sievu: „Mirt

nemirsit vis! bet Dievs zin, ka, kuŗā dienā jūs no tā ēdisit, tad jūsu acis tiks atvērtas, un jūs būsit it kā Dievs, atzīdami labu un ļaunu.“ Kad sieva redzēja, ka labi būtu ēst no tā koka, un ka tas acīm jauks un iekārojams koks, kas gudru darītu, tad viņa ņēma no tā augļiem un ēda un deva arī savam vīram, un viņš ēda. Tad viņu abēju acis tika atvērtas, un tie atzina, ka bija kaili; un viņi sapina vīģeskoka lapas un taisīja sev priekšautus.

Kad viņi dzirdēja Dieva Kunga soļus, kas dārzā staigāja dienas dzestrumā, tad cilvēks un viņa sieva apslēpās no Dieva Kunga vaiga zem kokiem dārzā. Dievs Kungs sauca cilvēku un sacīja uz viņu: „Kur tu esi?“ Viņš sacīja: „Es dzirdēju tavus soļus dārzā un bijos, jo esmu kails, un paslēpos.“ Viņš sacīja: „Kas tev teicis, ka tu esi kails? Vai tu neesi ēdis no koka, par ko es tev pavēlēju, ka tev no tā nebija brīv ēst?“ Cilvēks sacīja: „Sieva, ko tu man piedroji, tā man deva no tā koka, un es ēdu.“ Dievs Kungs sacīja uz sievu: „Kam tu to darīji?“ Sieva sacīja: „Čūska mani pievīla, un es ēdu.“

Tad Dievs Kungs sacīja uz čūsku: „Tāpēc ka tu to darīji, esi nolādēta visu lopu vidū un visu lauka zvēru vidū, uz tava vēdera tev būs list un pišļus ēst visu savu mūžu. Un es celšu ienaidu starp tevi un sievu un starp tavu sēklu un viņas sēklu; šis tēmēs tev pa galvu, un tu tēmēsi viņam papēdī.“

Uz sievu viņš sacīja: „Es vairodams vairošu tavas sāpes un tavas grūtības mokas; ar sāpēm tev būs bērņus dzemdēt: tu tieksies pēc sava vīra, bet viņš būs tavš kungs.“ Un uz Ādāmu viņš sacīja: „Tāpēc ka tu esi klausījis savas sievas balsij un ēdis no tā koka, par ko tev pavēlēju, sacīdams: tev nebūs no tā ēst, — nolādēta lai ir zeme tevis dēļ; ar pūlēm tev no tās būs uzturēties visu savu mūžu; ērkšķus un dadžus tā tev izdos, un tev būs ēst lauka augļus. Vaiga sviedros tev būs ēst maizi, tiekams tu atkal topi par zemi, no kuŗas tu esi ņemts. Jo tu esi no pišļiem, un par pišļiem tev būs atkal palikt.“

Cilvēks nosauca savas sievas vārdu Ieva (Hava), tāpēc ka tā ir visu dzīvo māte.

Un Dievs Kungs taisīja Ādāmam un viņa sievai uzvalkus no ādām un apvilka viņiem tos.

Tad Dievs Kungs sacīja: „Redzi, cilvēks tapis kā viens no mums, atzīdams labu un ļaunu; un nu, lai viņš savu roku neizstiepj un neņem arī no dzīvības koka un neēd un nedzīvo mūžīgi,“ — tad Dievs Kungs izraidīja viņu no Edenes dārza, lai viņš apstrādātu zemi, no kuŗas bija ņemts. Un viņš izdzina cilvēku un lika Edenes dārzam pret rītiem ķerubus un cērtama zobena liesmu, lai sargātu ceļu uz dzīvības koku. (1. Moz. gr. 2, 4-b—3, 24.)

5. **Ūdens plūdi.** Bībeles stāstā par ūdens plūdiem savīti kopā divi stāstījuma pavedieni, vecākais no Jahvista slāņa, jaunākais no Priesteru kōdeka. Stāstījumus var vienu no otra nošķirt pēc stila un izteiksmes un dažām atšķirībām saturā. P nosaka plūdu gaŗumu veselu gadu un liek uzņemt šķirstā pa pārim no visiem dzīvniekiem; pēc J plūdi ilguši apm. 60 dienas un šķirstā uzņemts viens pāris no visiem nešķīstiem dzīvniekiem, bet no šķīstajiem septiņi pāri. Vairākas epizodes arī atstāstītas divi reizes, pie kam viens atstāstījums ņemts no P, otrs no J, piem. ieiešana kuģī 7, 7 un 7, 13. Izlobot vecāko stāstījumu, dabūjams gandrīz pilnīgs teksts, trūkst tikai noteikuma par kuģa celšanu, jo šai vietā P pilnīgi izspiedis J.

*Kad Jahvē redzēja, ka cilvēku ļaunums augtīn auga zemes virsū un viss viņu sirds prāts un nodoms bija tikai ļauns vienmēr, tad Jahvem palika žēl, ka viņš bija radījis cilvēkus zemes virsū, un tas viņam sāpēja sirdī. Jahvē sacīja: „Es izdeldēšu no zemes virsus cilvēkus, ko esmu radījis, jo man žēl, ka esmu tos radījis. Bet Noachs (Noa) atrada žēlastību Jahves acīs... (6, 5—7).

Dievs sacīja uz Noachu: „Taisi sev šķirstu no priežu koka; un apsvīko to ar darvu no iekš- un ārpusē. Un tā tev būs to taisīt: 300 olekšu lai ir šķirsta gaŗums, 50 olekšu platums un 30 olekšu tā augstums; pēc olekts mēra tev to būs nobeigt. Jumtu tev būs taisīt šķirstam virsū, un šķirsta durvis tev būs likt tā sānos. Istabu pie istabas tev būs šķirstu taisīt; tev būs to taisīt trim stāviem: apakšējo, vidējo un virsējo... (6, 14—16).*

Jahvē sacīja uz Noachu: „Ej šķirstā, tu un viss tavs nams, jo tevi es esmu redzējis taisnu manā priekšā šai paaudzē.

*) Sikākaiem burtiem iespiestais teksts ir ņemts no P, viss pārējais no J.

No visiem šķīstiem lopiem ņem pie sevis pa septiņiem, tēviņu un mātīti, bet no lopiem, kas nešķīsti, pa divi, tēviņu un mātīti, ka vaisla paliek dzīva pa visu zemes virsu. Jo būs vēl septiņas dienas, tad es likšu līt lietum virs zemes 40 dienas un 40 naktis, un es izdeldēšu no zemes virusus ikvienu dzīvu radījumu, ko esmu darījis.“ Bet Noachs darīja visu, kā Jahvē bija pavēlējis.

Pēc septiņām dienām ūdens plūdi nāca zemes virsū. Tad Noachs iegāja šķirstā ūdens plūdu dēļ... Un Jahvē aizslēdza durvis aiz viņa. — Bet lietus nāca uz zemi 40 dienas un 40 naktis, un ūdeņi vairojās un pacēla šķirstu, tā ka tas peldēja virs zemes. Tā Jahvē izdeldēja visas būtnes zemes virsū. Viss, kam dzīvības dvaša bija nāsīs, viss, kas mita sausumā, nomira; tikai Noachs vien atlikās un, kas līdz ar viņu bija šķirstā. (7, 1—5. 10. 7. 16. 12. 17. 22. 23.)

Tad lietus no debesīm tika aizturēts, un ūdeņi noskrēja pamazām no zemes virusus. (Šķirsts nolaidās uz Ararata kalniem)... Noachs atvēra šķirsta logu, ko viņš bija taisījis. Viņš izlaida kraukli, un tas skraidīja šurp un turp, kamēr ūdeņi nosīka zemes virsū. Tad viņš izlaida balodi, lai redzētu, vai ūdeņi noskrējuši no zemes virusus. Bet balodis neatrada savai kājai dusas vietu un atgriezās pie viņa šķirstā, jo ūdeņi vēl bija pa visu zemes virsu; un viņš izstiepa savu roku un ieņēma to pie sevis šķirstā, pagaidīja vēl citas septiņas dienas un izlaida atkal balodi ārā no šķirsta. Un balodis nāca pie viņa ap vakara laiku, un raugi, norauta eļļaskoka lapa bija viņa mutē. Tad Noachs noprata, ka ūdeņi bija noskrējuši no zemes virusus. Viņš pagaidīja vēl citas septiņas dienas un izlaida balodi, un tas negriezās vairs atpakaļ pie viņa.

Tad Noachs noņēma šķirsta jumtu un skatījās, un raugi, zemes virusus bija apžuvusi.

Noachs uztaisīja Jahvem altāri un ņēma no visiem šķīstiem lopiem un no visiem šķīstiem putniem un ziedoja Jahvem dedzināmus upurus uz altāra. Kad Jahvē oda saldo smaržu, viņš sacīja savā sirdī: „Es turpmāk vairs nenolādēšu zemi cilvēka dēļ, jo cilvēka sirds prāts ir ļauns no mazām dienām. Es turpmāk vairs negribu samaitāt visu, kas dzīvo, kā esmu darījis. Kamēr būs dienas virs zemes, nemitēsies

sēšana un pļaušana, aukstums un karstums
vasara un ziema, diena un nakts.“* (8, 3. 6—12. 13-b. 20—22.)

6. Pirmvēstures stāstu vērtība. Pirmvēstures nostāstos vērojama seno laiku trūcīga dabas pazišana un nepilnīgas vēstures un ģeografijas zināšanas. Dažs labs apgalvojums, aizrādījums un izskaidrojums mūsu laiku zinātniskiem pētniekiem rādās nepareizs, piem.: senlaiku pasaules iztēls, kas iedomājas mūsu zemi par visas pasaules vidus punktu un debess izplatījumu par cietiem spraišļiem, pie kuņiem spīd saule, mēness un zvaigznes; mūsu zemes lodes un visas dabas izveidošanās 6 dienās (6×24 stundās), paradīzes dārzs zemes virsū, ūdens plūdi visā pasaulē, tautu un valodu sajukšana pie Bābeles torņa utl. Veltīgi arī būtu meklēt senajos dievbijīgo ebrēju nostāstos mūžīgas neapgāzamas patiesības vēstures, ģeografijas un dabas zinātnes jautājumos. Šai ziņā viņi bijuši pilnīgi sava laika bērni, kuņu „zinātniskos“ uzskatus aprobežoja un noteica viņu nepilnīgie pētījumi. Zinātnē cilvēka prāts iegūst ar rūpīgiem novērojumiem un pētījumiem un saprātīgiem spriedumiem arvien jaunus, pilnīgākus un pareizākus uzskatus. Zinātniska pasaules atziņa tāpēc arī pastāvīgi pārveidojas, tapdama noteiktāka un pilnīgāka.

Paliekama nozīme un vērtība turpretim šiem nostāstiem, skatoties no ticības un tikumības viedokļa. Pa daļai gan šais nostāstos izteicas arī uzskati, kas — salīdzinot tos ar kristīgo Dieva atziņu un ticības un tikumības izpratni — jāatzīst par nepilnīgiem, par zemākiem. Piem., dažās vietās Dievam piedēvēta tīri cilvēciska daba un darbība (antropomorfisms) 2, 7. 8. 19. 21; 3, 8. 21; 6, 6; 7, 16-b; 8, 21-a; 11, 5—7. Taču nostāstu dievbijīgās domas mums liecina, ka šo stāstu uzrakstītāji jāuzskata par praviešiem, kas piedzīvojuši Dieva atklāsmi, kam Dievs pats atklājis viņu ticības izjūtā savu dabu, savu darbību pasaulē un savas prasības. Nostāstu ārējā laiīgajā čaulā slēpjas dārgs, vērtīgs kodols — augstas mūžīgi paliekamas mācības, kuņu pareizību apstiprina vispilnīgākās Dieva atziņas nesējs Jēzus Kristus.

Katrs kristīgs ticīgs cilvēks atzīst un atzīs arī vienmēr jo projām, ka Dievs ir „visuvaldītājs debess un zemes radītājs“

(1. un 2. nod.), ka viņš „piemeklē bezdievīgo grēkus“ un „dara labu tiem, kas viņu mīlē“ (4. un 6.—9. nod.).

Neapšaubāms ir arī pirmvēstures atzinums, ka cilvēks ir augstākais radījums, kas savām garīgajām spējām paceļas pāri visai dzīvai un nedzīvai dabai. Liela tikumiska vērtība ir pamācībai, ka Dievam nepatīk ļaunu augstprātība un lepnums (11. nod.), ka ļauna kārība (3. nod.) vai vieglprātība (9, 18—27.) ir grēka sakne, ka nesavaldītas dusmas rada noziegumu (14. nod.) utt. Vēl tagad katra bērna attīstībā novērojams vispirms neapzinīgs nevainības stāvoklis, kas izbeidzas tad, kad bērns sāk apzinīgi pēc brīvas gribas izšķirties starp labu un ļaunu. Arī visas cilvēces tikumiskā attīstībā lēzējama pirmatnējās neapzinības pakāpe viņpus labā un ļaunā atziņas, kā to simboliski attēlo stāsts par pirmo grēku paradīzes dārzā (sal. 3. nod.).

Minētiem 1. Moz. gr. nostāstiem līdzinās pa daļai arī citu tautu stāsti par pasaules sākumu un cilvēces pirmvēsturi, piem.: ebrējiem radniecīgo senbabiloniešu nostāsts par ūdens plūdiem (sk. augšā 58. ss. lp.) dažādā ziņā saskan ar Bībeles stāstu par ūdens plūdiem utl. Taču ticības un tikumības ziņā ebrēju nostāsti stāv nesalīdzināmi augstāk par visu citu tautu nostāstiem un ar pilnīgu tiesību ieņem savu vietu arī kristīgās draudzes svētajos rakstos.

7. Patriarchu stāsti. Stāsti par ebrēju ciltstēviem ir ilgus laikus gājuši ciltīs no mutes uz muti. Bet pirmās Mozus grāmatas sakarīgajam stāstījumam bijuši par pamatu jau sakopotī un pārredīgēti uzrakstīti nostāstu krājumi.

Galvenie no tiem ir divi. Vienu krājumu, laikam arī vecāko, zinātnieki mēdz apzīmēt ar vārdu *jahvists*, jo tas viscaur, arī stāstos par laikmetu priekš Mozus, lieto Dieva apzīmējumu Jahvē. Šā krājuma dzimteni mēdz meklēt Jūdas valstī pie Jeruzālemes galma Dāvida vai Salamana laikā. Galīgais redaktors ir bijis vīrs, kas savu atziņu par dzīvo Dievu un viņa darbību tautas aizvēsturē un vēsturē ielicis rūpīgi savāktos un vēl pirmatnējā vientiesībā uzglabātos cilšu nostāstos. Šis krājums sācies ar stāstu par paradīzes dārzu (sk. augšā 214. ss. lp.), turpinājies cauri visiem Mozus laikmeta stāstiem un sastopams laikam arī vēl nākošajās grāmatās. — Otru krājumu mēdz saukt par *elohistu*, jo tas visos stāstos priekš Sīnaja derības un labprāt arī vēl vēlākajos apzīmē Dievu ar vārdu Elohim. Šā krājuma dzimteni meklē Isrēļa valstī, gal-

venā kārtā Efraīma un Manases ciltis, un izcelšanās laiku mēdz nolikt uz Salamana valdības laika beigām. Šis krājums iesācies ar Abrāhāma stāstiem un līdztekus jahvistam, bet patstāvīgi ar īpatnēju nokrāsu un raksturīgiem sīkumiem tēlo patriarchy, Mozus un Jozuus laikmetu. Krājuma redaktorus iedomājas priesteru un praviešu aprindās; viņi iepin stāstījumos jau savas teoloģiskas refleksijas.

Vīrs, kas apvienojis jahvistu un elohistu 1. Mozus grāmatas stāstījumā un papildinājis tos vēl ar priesteru kōdeka tekstu, centies pēc iespējas pilnīgos apmēros saglabāt atsevišķo krājumu vielu, savīdams to stāstījumu pavedienus vienu ar otru (sk. augšā 122. lp.). Pētnieku acis vērīgi saskatījušas atsevišķo krājumu īpatnības un atšķetina tagad pavedienus vienu no otra.

Patriarchu stāsti pamatojas uzskatos, ka Isrāēļa tauta izcēlusies no viena vīra, cilts tēva Abrāhāma, ģimenes. Ģimenes stāstu veidā uzglabājušās ziņas par veselas cilts un tautas senvēsturi. Bet vēsturiski dati savijušies kopā ar dažādiem teiku motīviem. No stāstiem izlobāma atziņa, ka ebrēju sākumi saistās ar Divstraumju zemi (Mesopotamiju). Tur dzīvojis Abrāhāma tēvs, no turienes Jēkabs pārvedis savas sievas Lēu un Rāēli.

No galvenā ebrēju cilts zara, kuŗu vada Abrāhāms (12.—25. nod.), Izāks un Jēkabs (26.—50. nod.), ar laiku nošķīras un nometas uz patstāvīgu dzīvi ammōnieši un mōābieši (Lata meitu pēcnācēji, 19, 37. 38.), ismāēlieši (Agares pēcnācēji, 21, 20. 21.) un edōmieši (Esava pēcnācēji, 36. n.). Kādu laiku galvenā ebrēju cilts uzturas Kanaanas nomales apgabalos, sevišķi dienvidos kā pusklejotāji-lopkopji, gan slēgdami miera ceļā līgumus ar kanaaniešiem, gan izšķirdami ķildas ieročiem, kamēr beidzot bads viņus piespiež meklēt palīdzību Ēģiptē, kur kāds viņu cilts vīrs Jāzepts ieņēmis ievērojamu stāvokli.

Reliģiskā tikumiskā ziņā patriarchu stāsti atspoguļo jahvista un elohista domu pasauli. Tie sludina ticību uz vienīgo visaugstāko Dievu. Gan vērojami vēl daži rupjāki pirmatnējāki priekšstati, kas stāv zem kristīgās ticības atziņas un tikumības līmeņa (piem.: antropomorfismi, ziedojumu kults). Bet tie netraucē dziļo sirsnīgo personīgo dievbijību, kas nostādāma ar pilnu tiesību blakus kristīgai dievbijībai (reliģiskais tikumiskais personālisms).

Abrāhāms der par spilgtu paraugu 1. baušļa izskaidrojumam. Viņa ticība ir tapusi par parunu (15, 6. sal. Jaunā Derībā Rom. 4. nod.). Viņa ciešā turēšanās pie atzītā istā vienīgā Dieva un lielā mīlestība uz to noteic viņa dzīves gaitu. Viņš atstāj pagāniskos tuviniekus un meklē un arī atrod pašāvībā uz Dievu jaunu dzimteni (12. nod.). Mīlestībā uz Dievu viņš ir gatavs ziedot tam savu visdārgāko mantu — ar karstām ilgām gaidīto, no Dieva izlūgto dēlu (22, 1—18). Neatļaidīgi viņš rūpējas par to, lai izpildītos Dieva solījums, ka caur viņa pēcnācējiem visas ciltis virs zemes iegūst svētību (sal. 12, 3.): viņš audzina dēlu savā ticībā un gādā sev arī dievbijīgu un krietnu vedeklu (24.). — Attiecībā pret citiem cilvēkiem Abrāhāma dievbijība parādās cienīgās tikumiskās īpašībās: viņš ir miermīlīgs un gatavs pat atsāties no pašlabuma, lai tikai neceltos ķildas (13.), viņš jūt līdz citiem, izlīdz grūtos brīžos (14.) un rāda pat svešiem ceļiniekiem dedzīgu viesmīlību (18. n.).

— Kad lasām, ka Abrāhāms, lai nodrošinātu savu stāvokli svešā zemē, lieto melus un blēdību, tad lai liekam vērā, ka senās austrumu tautas ieturēja tikumiskos pienākumus tikai pret saviem tautas brāļiem. Abrāhāma nesaudzīgā izturēšanās pret Hagari un Ismāēlu atgādina mums, ka velti meklēsim patiesā dzīvē tikumisku pilnību.

Par Izāku 1. Moz. gr. zin maz ko stāstīt, bet toties jo vairāk atkal par Jēkabu. Viņa darbi labu tiesu gan stāv pilnīgi zem kristīgas tikumības līmeņa. Mātes izlutināts, viņš patīgi dzenas pēc mantas un goda, izkrāpj no brāļa un tēva pirmdzimtības tiesības, prot arī Lābāna mājā vairot savu īpašumu dažādiem līdzekļiem un beidzot ar savām bagātīgām dāvanām iegūst arī agrāk piekrāptā naivā brāļa labvēlību. Taču Jēkabs ir dievbijīgs pēc sava laika uzskatiem: viņš dod Dievam solījumu, ka uzcelš tam svētnīcu, ziedo viņam arī no savas nabadzības (28, 16—22), rūpējas par to, lai kalpotu vienīgi viņam un atmestu svešos dievus (35, 1—4). Kad lasām, ka viņa jaunā rīcība dabū pelnīto algu, ka viņa dzīve ved viņu caur sāpju un ciešanu skolu (bēgšana uz Hārānu, Lābāna krāpšana un skaudība, nepatīkšanas paša ģimenē — Rāēles nāve un Jāzēpa pazušana) pie pazemīgas lūgšanas: „Kungs, es esmu mazs pret visām apžēlošanām un pret visu uzticību, ko tu esi

savam kalpam darījis“ (32, 10.) — tad viņš mūsu apziņā nostājas blakus pazudušajam dēlam līdzībā. Ka arī no Jēkaba stāstiem kristīgā draudze smeļas ierosinājumus ticības un tikumības dzīvē, to pierāda daudzi no viņa izteicieniem, kas plaši pazīstami (piem.: 32, 26; 40, 30; 47, 9).

Jāzēpu vispirms redzam kā izlutinātu diezgan iedomīgu zēnu tēva mājās, tad kalpinātu un nicinātu svešumā, beidzot augstā amatā un godā un tomēr kā mīļu dēlu un brāli savējo vidū. Jāzēpa dzīves gājums ar raibo notikumu maiņu atgādina mūsu tautas pasakas un taču dabiski un vienkārši iztek viens notikums no otra. Ikdienišķas cilvēciskas dziņas — gan zemas neglītas kaislības: skaudība, naids, atriebība, gan cēlas daļas tieksmes: čaklums, sirds šķīstība un sirsnīga satiksme — risina stāsta pavedienu, kuŗa gali satek kopā Dieva, visu augstākā likteņa lēmēja, rokā. Jāzēpa tēls savā dievbijībā un mīlestībā uz tēvu un brāļiem nostājas mūsu priekšā kā cēls paraugs. „Kā lai es daru tādu lielu ļaunumu un grēkoju pret Dievu?“ — šie vārdi spēj dažu labu pasargāt no ļauniem ceļiem. Izteiciens: „Jūs gan esat ļaunu pret mani domājuši, bet Dievs ir gribējis izgriezt to par labu“ arī mūsu dienās izrādās patiesība.

Vienā otrā vietā mūsu reliģiskā un tikumiskā sajūta atrod ko piedauzīgu patriarchy stāstos un tāpat arī vispār Vecajā Derībā, jo tur attēlotie cilvēki stāv zemākā civilizācijas līmenī. Un tomēr vienā lietā viņi mums der par paraugu: viņi neatlaidīgi turas pie sava Dieva un cītīgi kalpo tam. Bez tam vēl jāatzīmē, ka nekur citur mēs tā nemācāmieš pazīt Dievu, kā cilvēku likteņa vadītāju.

Ebrēju dzejas paraugi atrodami vairākkārt 1. Mozus grāmatā: Lamecha (jeb zobena) dziesma (4, 23. 24.), Noacha svētība un lāsti (9, 25—27), izteicieni un svētības vārdi par patriarchy (12, 2. 3; 13, 14—17; 25, 23; 27, 27—29. 39. 40; 28, 13—15), Jēkaba svētība (49.).

34. Jōnas un Rūtes grāmatas.

1. Stingra bauslības izpildīšana bija saistīta ar tautisku partikulārismu un norobežošanos no citām tautām. Bet ja pagāni pieņēma bauslību, tad vairs nekautrējās uzņemt viņus

par draudzes locekļiem. Pravieša Jōnas grāmata, kas liekas sarakstīta ap 400. g. pr. Kr., liecina, ka varēja atrast draudzē arī iecietīgu izturēšanos pret pagāniem.

Jōnas grāmatas saturs. Jahvē sūta pravieti Jōnu uz Nīnivi sludināt, ka pilsēta par saviem grēkiem ies bojā. Jōna negrib sludināt pagāniem un grib aizbēgt no sava uzdevuma pa jūru uz Taršišu (Spānijā). Bet Jahvē uzsūta kuģim vētru, un kuģinieki, dabūjuši zināt, ka Jōna vainīgs sava Dieva priekšā, iemet viņu jūrā. Jahvē sūta milzīgu zivi, kas aprij Jōnu un pēc trim dienām izmet malā. — Jahvē atkārtu savu pavēli, un Jōna tagad paklausa.

*Bet Nīnive bija liela Dieva pilsēta, triju dienu gājumu. Un Jōna iegāja pilsētā vienas dienas gājumu, sludinādams: „Vēl četrdesmit dienas, tad Nīnive tiks izpostīta.“ Tad Nīnives ļaudis ticēja uz Dievu, izsauca gavēni un apgērbās ar rupju audeklu, ir lieli, ir mazi. Kad Jōnas vārdi nāca zināmi Nīnives ķēniņam, tad viņš piecēlās no sava troņa, nolika ķēniņa tērpu, apvilka rupju audeklu un apsēdās pelnos. Un viņš lika izsaukt un izsludināt Nīnīvē ķēniņa un augstmaņu pavēli: „Lai ne cilvēki, ne lopī, ne liellopī, ne aitas neko nebauda, lai neiet ganos un nedzēņ ūdeni. Bet lai viņi visi — kā cilvēki tā lopī — sedzas ar rupju audeklu un ar visu spēku piesauc Dievu, lai ikviens atstāj savas ļaunās gaitas un bezdievības, kas viņu rokām pielīp. Varbūt tad Dievs groza savu nodomu, nožēlodams to, un atkāpjas no savām bargām dusmām, ka mēs neejam bojā.“ — Kad nu Dievs redzēja viņu darbus, ka viņi atstāja savas ļaunās gaitas, tad Dievs nožēloja, ka bija viņiem piedraudējis postu, un nenodarīja viņiem to.

Tas rieba gauži Jōnam, un viņš iedegās dusmās. Viņš pielūdza Jahvi, sacīdams: „Jahvē, vai es to nesacīju, kad biju vēl savā zemē? Tāpēc es papriekš steidzos bēgt uz Taršišu! Es jau zināju, ka tu esi žēlīgs un žēlsirdīgs Dievs, rāms dusmās un bagāts labvēlībā, un ka tu nožēlo postu. Tad nu ņem, Jahvē, manu dzīvību prom, jo man labāk mirt nekā palikt dzīvam.“ Bet Jahvē teica: „Vai tu pareizi dusmojies?“*

Jahvē vēlāk pārbauda paša Jōnas sirdi, un kad redz viņa žēlabas par ricina stādu, kas nokaltis pie viņa būdiņas, saka

viņam: „Tev ir žēl ricina, kaut gan pie tā tu neesi strādājis, nedz arī viņu lielu izaudzinājis; tas vienā naktī ir cēlies un vienā naktī gājis bojā. Vai tad man nebija jāžēlo lielā pilsēta Nīnive, kur atrodas vairāk nekā 120.000 cilvēku, kas nezin izšķirt labo un kreiso, un daudz lopu?“

2. Rūtes krietnums. Arī Rūtes grāmatas saturs cildina pagānieti — mōābieti Rūti, kā sirsnīgu mīļu vedeklu un čaklu strādnieci. Viņa saka savai vīra mātei:

„Kurp tu iesi, ir es iešu,
un kur tu mitīsi, tur ir es mitīšu.
Tava tauta ir mana tauta,
un tavs Dievs ir mans Dievs.
Kur tu mirsi, tur es miršu un tur gribu būt aprakta...
Nāve vien mani un tevi šķirs!“ (Rūt. gr. 1, 16-b. 17.).

Šī pagāniete tad arī tapusi par ķēniņa Dāvīda ciltsmāti.

35. Ijāba (Ijōba) grāmata.

1. Stāsts par Ijābu. Nezināma autora episkais didaktiskais sacerējums par Ijābu attēlo Ijāba likteni un viņa dvēseles cīņas.

Ijābs ir sirdsskaidrs taisns dievbijīgs vīrs, kas dzīvo bagātībā un laimē savā bērniem svētītā ģimenē, rūpīgi izpildīdams visus ziedojumu pienākumus, arī par saviem bērniem. Sātāns pamudina Jahvi pārbaudīt Ijābu, atņemot viņam visu, kas viņam pieder. Kādu dienu Ijābs saņem vienu bēdu vēsti pēc otras: viņš zaudējis vēršus un ēzeļu mātes, aitu pulkus, kamēļus; arī viņa bērni iet bojā, mājai sagraustot.

*Tad Ijābs cēlās un saplēsa savus svārkus, apcirpa savu galvu un metās pie zemes, sacīdams lūgšanā:

„Kails esmu nācis no savas mātes miesām
un kails atkal aiziešu.

Jahvē ir devis, Jahvē ir ņēmis, —
Jahves vārds lai ir slavēts.“

Visās šais lietās Ijābs neapgrēkojās un neturējās aplam pret Dievu.*

Sātāns dabū no Jahves atļauju otrreiz pārbaudīt Ijābu — ar miesas sāpēm, neaizkarot tikai viņa dzīvību. Sātāna uzsūtītie niknie augoņi gaužām moka Ijābu: viņš apsēžas pelnos un kasās ar poda gabalu.

*Tad viņa sieva sacīja uz viņu: „Vai tu vēl stipri turies pie savas sirdsskaidrības? Atsakies no Dieva un mirsti.“ Bet viņš uz viņu sacīja: „Tu runā, kā daža neprātīgā runā. Vai labumu gan saņemsim no Dieva, bet ļaunumu nesaņemsim vis?“ Visās šais lietās Ijābs neapgrēkojās ar savām lūpām.

Kad nu Ijāba trīs draugi dzirdēja visu šo nelaimi, kas viņam bija uzgājusi, tad viņi nāca ikkatrs no savas vietas, Tēmānas Elifas, Šūachas Bildads un Naāmas Cōfars, un norunāja savā starpā nākt viņu žēlot un viņu iepriecināt. Kad viņi no tālienes pacēla savas acis, viņi nepazīna viņu; viņi iesāka raudāt skaļā balsī, un katrs saplēsa savus svārkus un kaisīja pīšļus pret debesīm uz savām galvām. Tā viņi sēdēja pie viņa zemē 7 dienas un 7 naktis, un neviens nerunāja ne vārdu ar viņu, jo viņi redzēja, ka sāpes bija ļoti lielas.*

Pēc tam Ijābs sāka runāt un nolādēja savu dzimšanas dienu. Draugi viens pēc otra pārmet Ijābam grēkus, par kuŗiem viņš saņēmis pelnītu sodu, bet viņš pats cieši turas pie savas nevainības. Beidzot arī Jahvē nostājas Ijāba pusē, pazemo viņa draugus viņa priekšā, jo viņi nav pareizi runājuši, un piešķir Ijābam bagātību, bērnu svētību un dzīves prieku vēl plašākos apmēros nekā līdz tam. Ijābs mirst 140 gadus vecs.

2. Ciešanu nozīme. Šai stāstā par Ijābu iepīta didaktiska dzeja, kas sarunās starp Ijābu un viņa draugiem (trijās mijās), kā arī starp Jahvi un Ijābu, iztirzā jautājumu, kā izskaidrojamas taisnā Dieva priekšā ciešanas, kas uzliktas taisnam cilvēkam. Ijāba draugi aizstāv populāro bauslības reliģijas viedokli, ka nelaime un slimība uzbrukusi viņam par viņa grēkiem. Bet Ijābs neapzinās, ka būtu pelnījis tik lielas ciešanas un paliek savā labā apziņā nesatricināms. Drīzāk viņš gatavs apgalvot, ka Jahvē izturējies pret viņu netaisni; tik viņam nav pa spēkam tiesāties ar Dievu un panākt savu taisnību. Draugi tomēr viņam netic, un beidzot viņam atliekas vienīgais ceļš — griezties pie Jahves, lai tas pierādītu viņa nenoziedzību, par

spīti viņa nelaimei (16, 13.—17, 4.). Sarunās Ijābs nonāk līdz apgalvojumam, ka Dievs vedīs patiesību gaismā, ja ne tagad, tad mazākais pēc viņa nāves. Beidzot parādās pats Jahvē vētrā un garākā runā atraida šaubas par savu labvēlību pret viņu. Visspēcīgā un visgudrā Dieva darbi un nodomi stāv tik augstu pār visu cilvēcīgo sapratni, ka veltīgas ir cilvēka pūles izdibināt un izprast tos: atliek tikai pilnīgi paļauties Jahvem visās lietās un visos gadījumos. Ijābs arī atzīst, ka nepatiesi kurnējis pret Dievu, un solās turpmāk klausīties uz viņa runām un pamācībām. (42, 1—6).

Dažās vidus nodaļās ievests vēl ceturtais draugs Elihus, kas izteic domas, ka nepelnītas ciešanas šķīsta cilvēku no garīgas augstprātības. (32—37).

Ijāba grāmatas sarakstīšanas laiks ir starp 600. un 450. g. pr. Kr. Tās autors akli neseko valdošai mācībai par Dieva atmaksu šai dzīvē, bet vērodams, ka dzīvē nelaime un ciešanas var uznākt arī krietnam cilvēkam, meklē savā ticībā drošību, kas pastāv tiklab baltās kā nebaltās dienās. Līdz ar to kā vienīgā dievbijības un taisnības mēraukla paliek paša cilvēka apziņa. Bet paļāvība uz Dievu top par līdzekli, ar kuŗu var pānest arī visgrūtākās ciešanas. Līdzīgas atziņas atrodamas arī dažos psalmos. (37. un 49.).

36. Psalmi.

1. Psalmu saturs un forma. Psalmu grāmatas 150 nodaļas (dziesmas) nesatur tikpat daudz dziesmu. Dažas ar maziem pārgrozījumiem uzņemtas divreiz (14 sal. ar 53; 40, 14—18 sal. ar 70), citās nodaļās salikti kopā vairāki atsevišķi gabali, un cita dziesma atkal sadalīta 2 nodaļās, piem. 42. un 43. nodaļa ir viena dziesma.

Psalmu starpā atrodamas himnas par godu Dievam, mesijam vai ķēniņam, ko dziedāja dievkalpojumos, un citas kulta dziesmas. Bet tur ir arī dziesmas, kas uzskatāmas par prīvātām lūgšanām un apcerēm, kuŗās izpaužas dažādas, dievbijīgas dvēseles kustības: grēku nožēla un ilgas pēc piedošanas, lūgums pēc palīdzības, sirsnīga paļāvība un pateicība, Dieva slava utt.

Kulta dziesmas dziedāja pēc īpašām meldijām mūzikas pavadībā. Dažu dziesmu sākumā ir aizrādīta meldija un instrūmenti.

Ebrēju dzejas pazīmes — pantmērs un ritms, teikumu locekļu paralēlisms, gleznaina valoda un vietām arī refrēns (pie dziedājums) un akrostichs (rindu vai pantu sākumburtu izvēle īpašā kārtībā). Refrēna piemērus sk. arī 163. un 178. lp.

Tā kā 73 dziesmu virsrakstos minēts Dāvīda vārds, tad visu grāmatu sauc arī par Dāvīda dziesmu grāmatu, kaut gan Dāvīds patiesībā varētu būt tikai nedaudzu dziesmu sacerētājs. Lielākai dziesmu daļai sacerētāji nav zināmi. Dziesmas sako- potas papriekš mazākos krājumos, kas beidzot apvienoti vienā grāmatā.

Kristīgā draudze ir ļoti iecienījusi jūdu psalmus. Psalmu grāmata parasti pievienota Jaunās Derības rakstu krājumam, un daudzi psalmi pārdzejoti par kristīgām baznīcas dziesmām. Dziesma „Dievs Kungs ir mūsu stiprā pils“ ir 46. psalma pār- dzejojums, „Svētīgs, kas nestāv bezdievīgu runās“ — 1. psalma, „Debesis izteic stiprā Dieva godu“ — 19. psalma utt.

2. Taisnais un bezdievīgais.

*Svētīgs (laimīgs) ir cilvēks,
kas nestaigā ar bezdievīgo padomu
un nestājas uz grēcinieku ceļa,
nedz sēž smējēju sabiedrībā,
bet kas ar patiku pieķeras Jahves bauslībai
un apcerē to dienu un nakti.

Tas būs it kā koks,
kas stādīts pie ūdens straumēm,
kas dod savus augļus īstā laikā,
un kam lapas nesavīst:
viss, ko viņš dara, tas izdodas,
jō Jahvē pazīst taisno ceļu.

Tādi nav bezdievji,
bet kā pelus, ko izputina
vējš pa malu malām.
Tāpēc bezdievji nepastāvēs tiesā,
nedz grēcinieki taisno draudzē,
un bezdievju ceļš ies bojā.* (1. ps.).

3. Dieva godība dabā.

*Debesis pauž Dieva godību,
debesjums sludina viņa roku darbu!
Diena dienai dveš vēsti,
nakts naktij nes ziņu.
Valoda neskan, ne vārds nav teikts,
nekad viņu balss nav dzirdama,
taču pār visu pasauli iziet viņu skaņa,
līdz zemes galiem viņu runa.* (19. ps., 1—5).

4. Dieva gādība.

*Jahvē ir mans gans: man netrūkst nenieka;
viņš mani gana zāļainās ganībās,
viņš mani ved pie miera ūdeņiem,
viņš atspirdzina manu dvēseli.

Viņš vada mani taisnos ceļos
sava vārda labad.
Ja es arī staigātu tumšā ielejā,
es nelaimes nebīstos,
jo tu esi pie manis: tavs spieķis un tavs zizlis
priecina mani.

Tu manā priekšā klāj galdu,
maniem naidniekiem redzot;
tu svaidi ar eļļu manu galvu,
mans kauss plūst pāri.
Tīra laime un labvēlība pavadīs mani
visu manu mūžu,
un es dzīvošu Jahves namā
ilgus gadus.* (23. ps.).

5. Dievs — mūsu stiprā pils.

*Dievs ir mums patvērums un stiprums,
īsti varens palīgs bēdu laikā!
Tāpēc nebīstamies, lai arī zeme zūd
un kalni sāk izcelties pašā jūras vidū!
Lai trako un puto tās ūdeņi,
lai dreb kalni aiz tās pārgalvības.
Jahvē Cebāot ir ar mums,
Jēkaba Dievs ir mūsu stiprā pils.

Upes zari priedina Dieva pilsētu,
 Visaugstākā svēto dzīvokli,
 Dievs ir tās vidū, tā nešaubīsies,
 Dievs sarga to, rītam austot.
 Tautas cēla troksni, valstis grīļojās,
 viņš lika pērkonam dārdēt, ka zeme trīcēja!
 Jahvē Cebāot ir ar mums,
 Jēkaba Dievs ir mūsu stiprā pils.

Nāciet un raugait Jahves darbus,
 kas kaļiem liek mitēties pa visu pasauli,
 kas stopu salauž un šķēpu sadauza
 un sadedzina ratus ugunī.
 „Apstājieties un atzīstiet, ka es esmu Dievs,
 kas augstu stāv pār tautām, augstu pār visu zemi.“
 Jahvē Cebāot ir ar mums,
 Jēkaba Dievs ir mūsu stiprā pils.* (46. ps.)

6. Grēku sūdze.

Apžēlojies par mani, Dievs, savā žēlastībā,
 izdzēs manus pārkāpumus savā lielā žēlsirdībā,
 nomazgā man manu vainu, ka esmu pavisam tīrs,
 šķīsti mani, atņemdams manu grēku!

Jo savus noziegumus es atzīstu,
 un mans grēks man vienmēr stāv acu priekšā,
 lai tu paturētu taisnību savos vārdos
 un stāvētu tīrs savā tiesāšanā.

Pret tevi vienīgo esmu grēkojis,
 un darījis to, kas ļauns tavās acīs;
 noziedzībā es esmu piedzimis
 un grēkā mana māte ir mani dzemdējusi...

Radi man, Dievs, skaidru sirdi
 un atjauno manī pastāvīgu garu!
 Nemet mani prom no sava vaiga
 un neņem man nost savu svēto garu!

Dod man atkal tavas pestīšanas laimi
 un pabalsti mani ar labprātīgu garu;
 lai es mācu pārkāpējiem tavus ceļus,
 ka grēcinieki griežas atpakaļ pie tevis.

Glāb mani no asins vainas, ak Dievs,
lai mana mēle var gaviļēt par tavu taisnību.
Kungs, atdari manas lūpas,
lai mana mute pauž tavu slavu.

Jo tu nekāro kaujamo ziedojumu,
un ja es dedzinātu ziedojumu, tas nebūtu tev pa prātam;
Dievam zieds ir salauzts gars,
satriektu sirdi, Dievs, tu nesmādi.* (51. ps., isināts.).

7. Ticības balva.

Bet pie tevis es palieku vienumēr,
tu turi mani pie manas labās rokas;
tu vadīsi mani ar savu padomu
un pēcgālā uzņemsī mani godībā.

Kad tu esi mans, tad es neprasu
ne debess, nedz arī zemes;
Ja man ar mirtu miesa un dvēsele,
Dievs paliek vienmēr mans patvērums un mana daļa.

Jo kas tālu no tevis, ies bojā,
tu izdeldi katru, kas no tevis atraujas;
bet man tas ir prieks — Dievam tuvoties,
es esmu paļāvies uz Kungu Jahvi.* (73, 23—28).

8. Mūžība un iznīcība.

*Kungs, tu esi uz radu radiem,
un mūžu mūžos tu esi Dievs,
pirms kalni ir dzimuši
un zeme un pasaule bija radušās

Tu liec cilvēkiem atgriezties pīšļos
un saki: griezieties atpakaļ, cilvēku bērni!
jo tūkstoš gadu ir tavās acīs
kā vakarēja diena, kad tā pagājusi.

Tu izsēj viņus gadu no gada,
viņi ir kā zāle, kas atzeļ:
rīta agrumā tā zied un zeļ,
bet vakarā vīst un kalst.

Jo tavās dusmās mēs izgaistam,
 tava bardzība iznīcina mūs;
 mūsu grēki stāv tev acu priekšā,
 visslepenākais tev redzams gaismā.
 Visas mūsu dienas izgaist tavā bardzībā.
 Mūsu gadus mēs pavadam vienās nopūtās.

Mūsu mūžs ir septiņdesmit gadu,
 un ja kāds ir ļoti stiprs, — astoņdesmit;
 viņu lepnums ir grūtums un bēdas,
 jo laiks steigšus skrien, un mēs lidojam prom.

Kas ievēro tavu dusmu stiprumu,
 kas baidās tavas bardzības?
 Mūsu dienas skaitīt, to māci mums,
 ka gudru sirdi dabūjam...* (90, 1—12).

9. Jahves slavināšana.

*Teic Jahvi, mana dvēsele,
 un viss, kas ir manī, viņa svēto vārdu!
 Teic Jahvi, mana dvēsele,
 un neaizmirsti, ko viņš tev laba darījis!

Kas piedod visus tavus grēkus,
 kas dziedina visas tavas vainas,
 kas glābj tavu dzīvību no posta,
 kas tevi pušķo ar žēlastību un žēlsirdību...

Viņš mācīja Mozum savus ceļus
 un rādīja isrāēliešiem savus darbus,
 žēlsirdīgs un žēlastības pilns ir Jahvē,
 pacietīgs un bagāts labsirdībā.

Ne vienmēr viņš izteic savu nemieru
 un neztur mūžīgi savas dusmas,
 ne pēc mūsu grēkiem viņš atdara mums
 un neatmaksā mums pēc mūsu vainas.

Turpretim, cik augstas ir debesis pār zemi,
 tik augsta ir viņa žēlastība pār tiem, kas viņu bīstās,
 cik tālu ir rīti no vakariem,
 tik tālu viņš atvirza no mums mūsu noziegumus.

Kā tēvs apžēlojas par bērniem,
tā Jahvē žēlo tos, kas viņu bīstās,
jo viņš zin, kāds radījums mēs esam,
viņš piemin, ka mēs esam pīšļi...

Teiciet Jahvi, visi viņa pulki,
jūs viņa kalpi, kas izpildāt viņa gribu!
Teiciet Jahvi, visi viņa darbi,
visās vietās, kur viņš valda.* (103. ps., īsināts.)

10. Visuzticamākais sargs.

*Es paceļu savas acis uz kalniem:
no kurienes man nāks palīdzība? —
Mana palīdzība nāk no Jahves,
kas radījis debesis un zemi. —

Viņš tavai kājai neliks slīdēt;
kas tevi sarga, tas nesnauž.
Nekad negul un nesnauž
Isrāēļa sargs!

Jahvē — tavs sargs, Jahvē — tava ēna
pa tavu labo roku,
ka dienā saule nespiež tevi,
nedz mēnesis naktī.

Jahvē pasargās tevi no visa ļauna,
viņš sargās tavu dvēseli.

Jahvē pasargās tavu izešanu un ieešanu
no šā laika mūžu mūžos.* (121. ps.)

37. Jūdaisms hellēnisma laikā.

1. Hellēnistiskā valdība un kultūra. 332. g. pr. Kr. Palēstīna padevās Aleksandram Lielajam, kas atļāva jūdu draudzei ticības brīvību jo projam. Tāpat tas palika pēc Aleksandra nāves un arī vēl visu trešo gadsimtu pr. Kr., kamēr Palēstīna atradās Ēģiptes Ptolemaīdu virskundzībā. Bet otrā gadsimtā tā pārgāja Sirijas Seleukīdu rokās. Drīz vien tapa jūtama arī Romas vara.

No Palēstīnā dibinātām grieķu pilsētām grieķu valoda un ierašas iespaidās arī jūdu sabiedrībā. Radās jūdu vidū grieķu

draugi un viņu kultūras cienītāji; daži pieņēma blakus ebrēju vārdam vēl grieķu vārdu, piem. Ješua — Jasons. Nacionālā bauslības partija sāka no šādiem norobežoties, nosaukdama savus biedrus par „taisnajiem“ (chasīdīm).

Hellēnisma laikmetā dabūjušas savu galīgo veidu visas trīs grāmatas, kas nes Salamana vārdu.

2. Salamana sakāmvārdi un Salamans mācītājs. Salamana sakāmvārdu grāmatas (Proverbia) kodols (10.—22. nod.) sastādīts laikam Salamana galmā, otra lielāka daļa (25.—29. nod.) — Hiskijas galmā. Tur sakopotas īsas tikumiskas pamācības, kas sludina īsto dzīves gudrību. Izteicieni lielāko tiesu aizņem divas rindas, kas vai nu viena otrai antitetiska vai parallēla (bieži sastopami salīdzinājumi).

Piemēri: Taisnais gādā par sava lopa dzīvību,
bet bezdievīgā sirds ir nežēlīga. (12, 10.)

Kāpostu virums ar mīlestību ir labāks,
nekā bažots vērsis ar naidu. (15, 17.)

Labāk mazumiņš ar taisnību,
nekā liels ienākums ar netaisnību. (16, 8.)

Durvis grozās virās,
sliņķis savā gultā. (26, 14.)

Kas slinku roku strādā, — top nabags,
bet čakla roka dara bagātu. (10, 4.)

Es gāju gar sliņķa tīrumu
un gar neprašas dārzu.

Un lūk: tur auga tik nātras vien,
un dadži pārņēma visu augsni,
un tā akmens mūris bija sagruvis.

Es skatījos un ievēroju to,

es redzēju un ņemos mācību:

Guli vēl mazliet, snaud mazliet,

saliec vēl mazliet rokas atdusai,

tad nāks, kā klaidonis, nabadzība pār tevi,

un trūkums būs klāt kā bruņots vīrs.

(24, 31—34, sal. 6, 10. 11.)

Lēna atbilde klusina bardzību,
bet rūgta valoda ceļ dusmas. (15, 1.)

Labā slava der vairāk nekā liela bagātība,
ļaužu mīlestība labāka nekā sudrabs un zelts. (22, 1.)

Kad tavs ienadnieks izsalcis, ēdini viņu ar maizi,
un kad izslāpis, dzirdini viņu ar ūdeni;
jo tā tu sakrāsi kvēlainas ogles uz viņa galvas,
un Dievs tev to atmaksās. (25, 21. 22.)

Šādi gudrības vārdi sastopami plašos apmēros seno austrumu literatūrā, it īpaši Ēģiptē.

Grāmatas ievads (1.—9. nod.) satur garākus atsevišķus gabalus, kas skubina dzīties pēc gudrības. Te arī lasām it kā visa krājuma moto:

Jahves bijāšana ir gudrības iesākums,
izprast, kas svēts, ir augstākā atziņa. (9, 10, sal. 1, 7.)

Gudrība attēlota arī kā personificēta būtne, kā Jahves „pirmais radījums no mūžības“. Viņa uzcēlusi namu septiņiem stabiem un sagatavojusi mielastu, uz kuŗu ielūdz visus nejēgas. Tāpat arī tēlo, ka nejēdzība sēž krēslā sava nama durvīs un aicina pie sevis garāmgājējus. Ievada nodaļas pieder laikmetam pēc trimdas.

Radniecīga Salamana sakāmvārdu grāmatai ir Jēzus Siracha gudrības grāmata, kas palikusi apokrifos.

Tieša grieķu filosofijas (epikūreisma un stoicisma) ietekme vērojama Salamana mācītāja grāmatā, kas sludina pasaules, tās prieku un visas cilvēka dzīves niecību un skubina cilvēku priecāties savā darbā, kamēr vēl ir laiks.

*Priecājies, jaunekli, savā jaunībā,
lai tava sirds tur līksmu prātu savās jaunās dienās:
staigā, kā tava sirds kāro, un kā tavām acīm patīk, —
bet zini, ka Dievs par visu to vedīs tevi tiesas priekšā.*

Vēl daudz lielākos apmēros grieķu filosofijas ietekmi var saskatīt Salamana gudrības grāmatā, kas sarakstīta ārpus Palēstīnas 2. vai 1. gs. un arī palikusi ārpus kanona.

3. **Makabiešu laikmets.** Sirijas valdinieka Antiocha IV. Epifana laikā „grieķu draugu“ un „taisno“ partijas sāka sacensties savā starpā par augstā priesterā amatu. Tas deva Antiocham iemeslu iejaukties jūdu pašvaldības lietās un censties izspiest no amata pretendentiem pēc iespējas vairāk naudas. Viņš tiecās arī apvienot savas valsts dažādās tautības vienā hellēnistiskā kultūrā un gribēja tur ievilkt arī jūdus, bet „taisno“ partija nostājās pret tamlīdzīgiem mēģinājumiem. Galu galā kādā sašutumā brīdī viņš pavēlēja ar varu apspiest jūdu nacionālās reliģiskās īpatnības: draudot ar nāves sodu, aizliedza sabata svētīšanu, apgraizīšanu, šķīstības prasības un uzcēla Jerūzālemes svētnīcas dedzināmā altāra vietā Zeva altāri, ar kuŗu bija saistīts paša ķēniņa kulta (168. g.)

Daudzi padevās rupjai varai, bet citi bija gatavi drīzāk iet nāvē, nekā atteikties no Jahves un viņa bauslības. Priesteris Matatija ar saviem 5 dēliem — Jūdu, Jonātānu, Simōnu uc. — pulcināja uzticīgos ap sevi un sacēlās pret siriešu virvaru (167. g.). Viņa dēls Jūda sakāva vairāk reizes siriešu kara pulkus un ieguva goda vārdu Makabajs (no makkaba = veseris?). 165. g. decembrī viņš ieņēma Jerūzālemi, šķīstīja svētnīcu un atjaunoja Jahves kultu.

162. g. Sirijas valdība atjaunoja oficiāli jūdu ticības brīvību, bet Makabaju ģimene turpināja vēl cīņu, kamēr neieguva tiesības uz augstā priesterā amatu. Simōns apvienoja savās rokās tautas valdinieka un augstā priesterā amatu. Arī romieši atzina viņa un viņa pēcnācēju divkāršo varu un apstiprināja viņiem vēlāk ķēniņa titulu. Izlietodami Sirijas vājību, Makabaji iekaroja Samariju, Galilēju, Idumēju (Edōma zemi) un Perēju un atjaunoja Dāvīda valsts robežas. Beidzot šķelšanās pašu Makabaju starpā (63. g.) deva romiešu kara vadonim Pompejam iespēju iejaukties un pārvērst Palēstīnu par Romas provinci augstā priesterā pārvaldībā. Kad arī pēc tam vēl izcēlās nemieri Makabaju starpā, Romas senāts atzina 40. g. pr. Kr. idumieti Hērōdu par Palēstīnas valdinieku kā Romas sabiedroto (rex socius). — Palēstīnas jūdu kopskaits bija nepilns miljons.

Blakus augstajam priesterim jau Makabaju laikā nostiprinājās jūdu nacionālās padomes, sinedrija, tiesības; tās locekļi

nāca no rakstu mācītāju, priesteru un vecāko aprindām. No „taisno“ partijas aprindām Makabaju laikā izdalījās īpaša reliģiska grupa — farisēji („atšķīrušies“), kas atsacījās no politiskas varas tieksmēm, bet centās visu savu dzīvi pilnā mērā saskaņot ar bauslības reliģijas prasībām. Viņiem pretim stāvēja priesteru aristokratija, t. s. sadukēji („cadokieši“, nosaukti tā pēc priestera Cadoka, kas Salamana laikā bija izvirzījies Jeruzālemes svētnīcas priekšgalā).

4. Dāniēla grāmata. Apokaliptikas sākums. Jūdu ticības vajāšanas laikā sarakstīta Dāniēla grāmata. Grāmatas pirmā daļā atrodami stāsti, kas vēsta par Dieva brīnišķo palīdzību un glābšanu, ko piedzīvojuši Bābeles trimdā jūdu jaunekļi — Dāniēls ar saviem trim biedriem. Viņi iegūst ar savu gudrību un saprašu Nebūkadresara labvēlību. Dāniēls pat pārspēj visus chaldiešu gudros, izskaidrodams Nebūkadresaram sapni par dīvaino tēlu — ar zelta galvu, sudraba krūtīm un rokām, vara vēderu un gurniem, dzelzs lieliem un ar kājām, kas pusē dzelzs, bet pusē māla (4 pasaules lielvalstis), — ko sagrauj akmens, ne rokām mests (Dieva valsts). Ticības dēļ vajātos Dāniēla biedrus Dievs izglābj no degoša cepļa, bet pašu Dāniēlu no lauvu bedres. Ar tādiem stāstiem autors grib pamudināt jūdus cieši turēties pie visvarenā tēvu tēvu Dieva vajāšanas laikos. Šos laikus viņš uzskata par pastarā gala iesākumu un mesiāniskā laikmeta sagatavošanu. It īpaši to rāda grāmatas otrā pusē uzrakstītās 4 parādības (7.—12. nod.), kur fantastiskās gleznās un miklajos tēlos atstāstīti svarīgākie vēstures notikumi no Nebūkadresara līdz Antiocham IV. un beidzot atklāta spoža izredze uz gaidāmo jūdu tautas uzvaru un mūžīgas debesu valstības nodibināšanos.

*Es skatījos jo projām (parādībā), kamēr krēsli (troņi) tika nolikti un Vecuvecais apsēdās, kam drēbes bija baltas kā sniegs un galvas mači kā skaidra vilna, viņa krēsls bija kā uguns liesmas un tā riteņi bija degoša uguns. Un no tā priekšas iztecēja uguns upe. Tūkstošu tūkstoši viņam kalpoja un desmit reiz desmit tūkstoši stāvēja viņa priekšā. Tiesa tika turēta un grāmatas tika atvērtas...

Es redzēju tālāk nakts parādībās: Raugi, viens nāca debess padebešos kā cilvēks („cilvēka dēls“) un nonāca pie Vecuvecā un tika vests viņa priekšā. Un viņam tika dota vara un godība un valdība: visiem ļaudīm, visām tautām un valodām būs viņam kalpot; viņa valdība būs mūžīga un neiznīcīga un viņa valstībai nav gala.* (Dān. 7, 9. 10. 13. 14.)

Dāniēla grāmatā jūdu reliģijas vēsture atrod pirmo aizrādījumu uz augšāmcelšanos (12, 2. 3.), kaut arī te nav paredzēta itin visu mirušo atmošanās uz jaunu dzīvi — „citi uz mūžīgu dzīvošanu, bet citi uz mūžīgu kaunu un riebumu.“

Dāniēla grāmata mēģina aprēķināt gados pasaules vēstures gaitu un pastaro galu, pieturoties pie Jeremijas minētiem 70 trimdas gadiem (29, 10.) un pārvēršot tos par 70 gadu nedēļām = 490 parastiem gadiem. Tas bija pirmais lielākais darbs apokaliptikā, tai rakstu nozarē, kas ar sarežģītu rēķinu palīdzību centās izrēķināt dažādu pasaules laikmetu garumu un aprēķināt pastarās tiesas un Mesijas atnākšanas laiku un tad attēlot savus atzinumus mīklainās ainās un dīvainos tēlos. Piem., valstis apraksta kā dzīvniekus, valdiniekus — kā šo dzīvnieku galvas un ragus. Šādus rakstus sauc par apokaliptiskiem (= atklājumiem).

5. Dāvida dēls. Cilvēka dēls. Dzīvojot svešā virskundzībā, jūdi loloja cerības par labāku nākotni, ko Dievs piešķirs savai izredzētai tautai. Gaidīja mesiju — Dieva „svaidītu“ ķēniņu no Dāvida cilts, kas sadragās Jahves naidniekus un nodibinās savu „Dieva valstību“. Mesijas personu un darbību iztēlojās pēc agrāko praviešu norādījumiem. Bet radās arī citi uzskati, kas gaidīja Dieva valstību kā debesu brīnumu un mesiju kā augstu debess būtni. Sauca viņu pēc Dāniēla grāmatas parauga par „Cilvēka dēlu“ un ar viņa darbību saistīja pastaro tiesu, pasaules galu un jauna pasaules laikmeta atnākšanu. Kad un kā tas viss notiks, to attēloja apokaliptiskās.

6. Diaspora. Lielākā jūdu daļa (kādi 3—4 miljoni) dzīvoja ārpus Palēstīnas — diasporā (= izkaisījumā). Babilonijas diaspora turējās cieši bauslības reliģijas garā un ir devusi daudz krietnu rakstu mācītāju. Plaša diaspora bija arī Ēģiptē.

Persijas virskundzības laikā te jūdiem bija sava svētnīca Jebā (Elefantīnē). Vēlāk makabiešu laikā nodibināja svētnīcu Leonopolē. Visvairāk jūdu dzīvoja Aleksandrijā. Daudz diasporas draudžu bija arī Sirijā.

Diasporas draudzes ar savu misijas propagandu iznesa monoteistisku un tikumisku Dieva atziņu pagānu aprindās. Nacionālais partikulārisms un bauslības reliģijas prasības pagānu starpā bija savu tiesu jāmīkstina.

Diasporas jūdu sarunas valoda Vidusjūras kultūras aplokā bija grieķu valoda. Viņu kanons bija Aleksandrijā radītā Septuaginta (sk. 120. lp.). Diasporas sinagogās dievkalpojumus noturēja grieķiski.

Palēstīnas jūdaisms bija kristīgās ticības šūpulis, caur jūdu diasporas draudzēm kristietība atrada ceļu uz pagānu sabiedrību.

Autora piebildumi.

Vākt un apstrādāt šie iespiestos materiālus esmu sācis jau priekš kādiem 25 gadiem un vairākkārt arī izlietojis tos skolas darbā. Esmu izmantojis vācu valodā iznākušās lasāmās grāmatas reliģiju vēsturē (A. Bertoleta un Edv. Lēmana), tad pazīstamos reliģijas vēstures apstrādājumus, ko sniedz G. Moore, C. v. Orelli, Chantepie de la Saussaye (jaunākā izdevumā Bertholet'a un Lehmann'a redakcijā), Thiele-Söderblom's u. c. Īpaši man vēl jāmin interesantais un vērtīgais G. van der Leeuw'a ievads reliģijas fainomenoloģijā. Latviešu mītoloģijā esmu daudz mantojis no P. Šmita „Latviešu mītoloģijas.“

Mīļu paldies izsaku te prof. Fr. Balodim par dažiem aizrādījumiem Ēģiptes reliģijas vēsturē un par atļauju izlietot viņa Echnatona himnas tulkojumu, kā arī prof. I. Bencingeram par atļauju izlietot viņa „Ebrēju archaioloģijā“ iespiestus zīmējumus. — Tā radās pirmais izdevums 1928. g.

Plašo vielu vispārīgā reliģiju vēsturē vienam cilvēkam grūti pārzināt. Mans uzdevums bija toties jo grūtāks, ka mūsu vidusskolas pirmās klases kursam nav vēl nekādu tiešu paraugu. Lūdzu tādēļ atvainot eventuālās kļūdas un neliegt man aizrādījumus uz tām, lai varētu turpmāk tās izlabot.

Otram izdevumam esmu viscaur rūpīgi pārskatījis un labojis tekstu, kā arī iespraudis dažus papildinājumus. Sīkākiem burtiem iespiestos gabalus var izlaist, nezaudējot vispārējo sakarību.

Rīgā, 1934. g. 23. septembrī.

L. Adamovičs.

Saturs.

Ievads reliģiju vēsturē.

	Lp.
1. Pasaules reliģijas un reliģiju vēsture	4
2. Pirmatnējā ticība spēkam (<u>dynamisms</u>)	5
3. <u>Fetišisms</u> un <u>totemisms</u>	12
4. <u>Dabas reliģijas sākumi</u>	14
5. Dzīve „viņā saulē”. <u>Dvēsele</u>	22
6. <u>Senču kults</u> un <u>veļu kults</u>	27
7. <u>Mīrušo kults</u> <u>senajā Ēģiptē</u>	32
8. <u>Pirmtēvs</u> — <u>debesu tēvs</u>	36
9. <u>Dievi</u>	37
10. <u>Mīti</u>	40
11. <u>Kults: kulta iekārta</u>	64
12. <u>Kults: lūgšanas</u>	72
13. <u>Nācionālās reliģijas</u>	80
14. <u>Indijas reliģijas vēsture</u> . a) <u>Vēdisms</u> . b) <u>Brahmanisms</u> . c) <u>Hinduisms</u>	86
15. <u>Buda un budisms</u> . a) <u>Budas dzīve</u> . b) <u>Budas mācība</u> . c) <u>Budas draudze un kults</u> . d) <u>Budisma tikumība</u> . e) <u>Bu-</u> <u>disma tālākās gaitas</u>	98
16. <u>Zaratuštras reliģija un parsisms</u>	111

Isrāēļa reliģijas vēsture (Vecā Derība).

17. <u>Isrāēļa reliģijas vēstures avoti</u>	118
18. <u>Mozus laikmets</u>	125
19. <u>Isrāēļa reliģija un kanaaniešu reliģija</u> (<u>Še ietelp arī Kanaānas ģeografija</u>).	133
20. <u>Jeruzālemes svētnīca</u>	142
21. <u>Rakstu praviešu priekšteči</u>	147
22. <u>Pravietis Amōss</u>	156
23. <u>Jesaja (Ješajāhū) biedina un pamāca</u>	160
24. <u>Jesaja drošina</u>	165
25. <u>Jesajas un Mičas nākotnes cerības</u>	168
26. <u>Jeremija un Jōsija</u>	173
27. <u>Jeremija cīnā par garīgu Jahves kultu un tikumību</u>	183
28. <u>Jeremija Jūdas valsts pēdējos gados</u>	187
29. <u>Jeremijas cerības un rūgtā īstenība</u>	192
30. <u>Bābeles trimdā</u>	194
31. „ <u>Bābeles pravietis</u> “. a) <u>Pravietis iepriecinātājs</u> . b) <u>Jahves kalps</u> . c) <u>Cionas dziesmas</u>	197
32. <u>Jūdu draudze pēc Bābeles trimdas</u>	206
33. <u>Pirmvēsture. Patriarchu stāsti</u>	212
34. <u>Jōnas un Rūtes grāmatas</u>	223
35. <u>Ijāba (Ijōba) grāmata</u>	225
36. <u>Psalmi</u>	227
37. <u>Jūdaisms hellēnisma laikā</u>	233